

Adrian JICU

Andreea Răsuceanu – metamorfoze lirice ale orașului

pagina 3

Carmen MIHALACHE

Visuri ajunse la destinație în poveștile de călătorie ale Doinei Cernica

pagina 6

Ioan DĂNILĂ, în dialog cu Nora IUGA

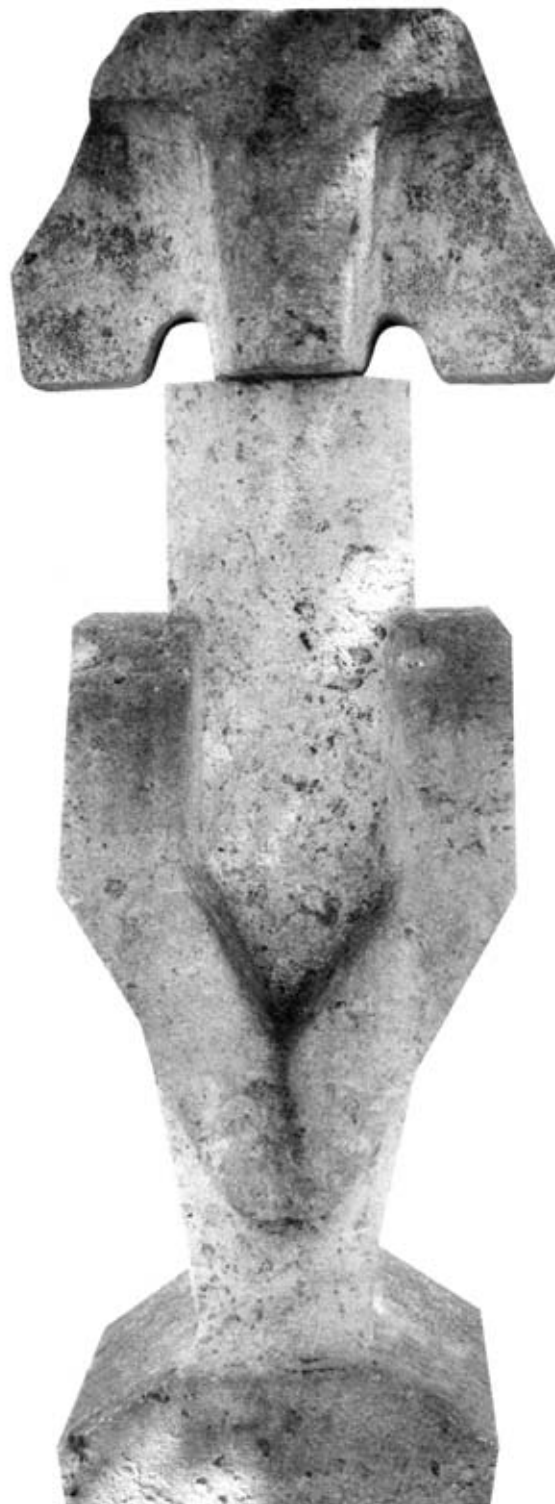
„Când ești pus
în situația de a citi
literatură proastă,
ajungi la balamuc!”

pagina 11

Raluca-Miruna SOISUN

Feminitate, feminism. Stereotipii contestate

pagina 13

◦ Alina Enache – Vis

Fragmentarium

• **Yin Yugu, de două ori al nostru.** Vineri, 15 martie, cursantului chinez intrat definitiv în memoria băcăuană și națională i s-a acordat titlul de „Cetățean de onoare, post-mortem, al municipiului Bacău”. Primarul Cosmin Necula a înmănat rectorului Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, prof. univ. dr. ing. Carol Schnakovsky, cheia orașului, diploma (în română și chineză; traducere, Marian Mizdrea, de la Radio-România Internațional, Redacția Emisiunilor în Limba Chineză, prezent la eveniment) și placheta, care vor ajunge la familia adolescentului. Ceremonia a avut loc în ziua când Yugu ar fi împlinit 17 ani.

• **„Armonii în timp.”** Școala Populară de Arte și Meserii Bacău a organizat ediția a doua a manifestării (16 martie), la Casa de Cultură Buhuși. Și-au dat întâlnire elevi și discipoli, sub semnul frumosului.

• **„Conexiuni culturale.”** La Găiceana și apoi la Gioseni, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău a derulat proiectul devenit deja un frumos obicei. Ca și în alte localități, primarii respectivelor comune (Ștefănel Abdula, respectiv Bernadin Tamaș) s-au implicat cu energie.

• **Din revistă, pe scenă.** După ce a publicat în paginile „Ateneu”-lui (nr. pe iul.-aug. 2018) textul piesei „Eu îl rog pe Dumnezeu unele lucruri”, Tincuța Horonceanu-Bernevici l-a încredințat actriței Denise Ababei, de la Teatrul Municipal „Bacovia”, monodrama pentru un spectacol-lectură dedicat Zilei Internaționale a Femeii. A ieșit o minune artistică.

• **Tot de 8 Martie.** La Galeria „Sara Good Art” din Bacău, artista Nicoleta Cărare a oferit iubitorilor de frumose piese dintr-o „Vitrină cu antichități”. Le-a deslușit publicului prof. dr. Aurel Stanciu, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Bacău.

• **Mărtisor pe Tâmpa.** De la 1 martie, Societatea Română de Radiodifuziune este prezentă cu un nou post în banda FM: Radio-România Brașov. Bănuim că nașterea noii platforme media are legătură cu aniversarea, în 2021, a 500 de ani de la atestarea primului text în limba română, „Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung”, în care este numit judele Brașovului, Hans Benkner.

• **Romanța, rediviva.** Cu bucurie consemnăm succesul interpretului de muzică populară George Cojocărescu, care a cucerit Trofeul Festivalului-Concurs de Romante „George Hazgan”, de la Botoșani. Manifestarea, organizată de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, este la a VII-a ediție.

• **„Acolade literare.”** Redactorii emisiunii de la Radio-România Cultural, Constantin-Cristian Bleotu și Oana-Georgiana Enăchescu, au considerat că numărul pe ianuarie al revistei noastre merită prezentat ascultătorilor, împreună cu săptămânalul „Dilema veche”. Dincolo de textele menționate, am reținut asocierea indirectă a redacției la propunerea ca Școala Gimnazială Nr.2 Târgu-Ocnă să poarte numele ilustrului critic de artă Ion Frunzetti, care a frecventat cursurile primare ale acestei unități de învățământ între anii 1924 și 1927.

AI. IOANID

Deschidere Sezon Franța - România 2019

Concertul din 28 februarie a primit acordul de a se desfășura în avanpremieră unui amplu proiect „George Enescu”, sub egida Asociației NOESIS-ENESCO, cu sediul la Bacău, în cadrul Sezonului Franța - România. Sezonul a început în Franța la 1 decembrie 2018 și se termină în 16 aprilie. În 18 aprilie debutează în România. Sezonul se derulează până în 14 iulie 2019 și coincide cu președinția României la Consiliul Uniunii Europene. El pune în valoare politica comună, imaginea celor două țări și legăturile create în domeniul cultural.

Programul concertului de la Sala Ateneu este, în consecință, alcătuit din lucrări aparținând compozitorului român Constantin Silvestri și celor francezi: Maurice Ravel și Henri Nafilyan.

Constantin Silvestri a studiat contrapunctul la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică din București cu Mihail Jora și a dirijat capodopera *Oedip* în primă audiere, la primul Festival Internațional „George Enescu” în 1958, an în care părăsește România. Cu *Preludiu* și *Toccata*, a debutat ca dirijor la Orchestra Radiodifuziunii din București.

Era în 1930 și autorul, Constantin Silvestri, avea 17 ani. Lucrarea este interpretată în primă audiere la Sala Ateneu sub bagheta lui Marcian David.

Cu câțiva ani în urmă, Marcian David dirija în fața publicului băcăuan *Simfonia*

de cameră a lui Henri Nafilyan. Director al Conservatorului de Muzică „Marietta Alboni”, pe care l-a fondat în 1985 la Paris, Henri Nafilyan este autorul a peste 70 de opusuri și conducător al propriei orchestre de cameră, în repertoriul căreia se regădesc lucrări clasice și contemporane. În această seară am auzit în primă audiere mondială *Concertul pentru violoncel și orchestră*, pe care l-a dedicat talentatului violoncelist francez Thibaut Reznicek.

La a XIX-a ediție a Galei *Radio-România Cultural*, vor fi înmănate, la mijlocul lunii martie, patru premii: *Premiul de excelență*, pianistului Valentin Gheorghiu; *Premiul „30 de ani de libertate”*, poetei Ana Blandiana; *Premiul „Sezonul cultural România - Franța”*, pianistei Alina Pavalache; *Premiul „România europeană”*, Liei Perjovschi.

Prin coordonarea Concursului Internațional „Georges Enescu”, ajuns la ediția a V-a, parte din „Întâlnirile muzicale Georges Enescu” de la Paris, a cursurilor de master susținute de personalități precum: Viorela Cortez, Leontina Văduva, Jean-Philippe Lafont, la Tescani, în parteneriat cu Muzeul „George Enescu”, Alina Pavalache promovează constant muzica românească în Franța.

Muzician consacrat, atât în ipostază de concert-maestru al Filarmonicii „Moldova” (1977-2010), solist, dar și ca dirijor, cu concerte în țară și străin-

tate, profesor asociat la Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași și membru în importante jurii muzicale, Marcian David a câștigat o experiență și siguranță artistică de necontestat. La fiecare apariție, presa consemnează succese: în Italia, la Vidin și, recent, la Piura (Peru) și la Paris, în cadrul Întâlnirilor Muzicale Internaționale „Georges Enescu”, organizate cu susținerea Institutului Cultural Român.

Pasionat de literatură, cu studii la Sorbona, Thibaut Reznicek a studiat la Conservatoire National Supérieur de Musique et de Danse din Paris, unde obține și masterul la violoncel. Bursier al Patronatului Société Générale, participă la festivaluri în Italia, Austria, Franța, face parte din *Orchestra tinerilor soliști europeni, IYSO*, înregistrează în 2017 la *Audax Records* și colaborează de 12 ani cu compozitorul Henri Nafilyan. Thibaut cântă pe un violoncel construit de luterul Robert Brewer Young cu un arcuș realizat de Robert Pierce. A câștigat *Grand Prix de l'Académie Ravel* la Saint Jean-de-Luz.

Ultima lucrare a seriei a fost Suita „Daphnis și Chloé”, compusă de Maurice Ravel în anul 1913 (*Lever de jour* II. *Pantomime* III. *Danse générale*).

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Revista de Cultură ATENEU
Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI
Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat),
Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •
• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău,
cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

Andreea Răsuceanu – metamorfoze lirice ale orașului

O formă de viață necunoscută (București, „Humanitas”, 2018) ne propune o altă posibilă lectură a orașului (ar fi a șaptea), reprezentând o prelungire ficțională a preocupărilor autoarei pentru geografia literară și pentru Bucureștiul de altădată, despre care a scris deja câteva cărți bine primite. Deloc întâmplător, axa romanului este strada Mântuleasa, în jurul căreia gravitează trei povești, care, la rândul lor, se ramifică, ducând către întâmplări și personaje al căror destin e unit de un fir invizibil. Sunt, cum ar zice clișeul, trei paliere narative care forează în adâncurile unui București pe care îl reconstituie printr-un mecanism narativ aparent simplu: o voce-releu care transferă, succesiv, legătura de la o poveste la alta, plasate în epoci diferite.

Adevăratul spirit al romanului începe dincolo de contururile unui oraș reconstituit acribios, nu doar în componentele-i arhitectural-exteroare, ci mai ales în ceea ce va fi însemnat viața sa. Pentru că *O formă de viață necunoscută* nu este o narațiune convențională, ci un poem al iubirii în proză, de o măreție tăcută, aidoma istoriilor pe care le țese, cu delicatețe, Andreea Răsuceanu. Prima dintre ele e aceea a Stancăi, nevasta bogatului negustor Mantu, dispărut pe drumul spre Stambul. Ea îl așteaptă o vreme, după care poruncește să se zidească în mahala biserica falmică întru pomnirea sotului. Nu e doar un gest fondator, ci și o formă de exorcizare, pentru că biserica îl substituie pe cel dispărut, dându-i femeii sentimentul comuniunii cu bărbatul pierdut. Din acest nod narativ se desfac însă fire care duc spre atmosfera lumii fanariote, cu trimeri la ciumă, la vrăjitorie, la credințele și practicile religioase, la bucuriile și dezamăgirile oamenilor etc. Ceea ce atrage însă atenția este o anume tonalitate incantatorie, care dă o notă de lirism difuz, ca un parfum rafinat, oriental. Fiindcă dincolo de viața care curge în ritmul ei netulburat se profilează ceva mai puternic decât moartea sau decât orice alte nenorociri care s-ar putea abate asupra oamenilor. Iubirea. Iubirea zugrăvului Zane, care pictează, spre uimirea tuturor, chipuri care emană o strălucire nefirească, pe care doar discipolul său o înțelege: „Ce nu știa nimeni era că, sub chipul efeminat al unuia dintre sfinții din pronaos se ascundeau trăsăturile Stancăi Mântuleasa, cu sprâncenele ei imbinete, ochii mari, de sandarac care dădea în verde, zâmbetul îndepărtat. Bratu învățacelul și-a dat

seama cu cine semăna sfântul și, cu privirea lui de zugrav, știa că portretul nu era unul oarecare, că fiecare detaliu trecuse mai întâi prin ochiul de îndrăgostit al lui Iane și că numai dragostea dădea haloul de căldură și de fascinație al tânărului sfânt”. E o zugrăveală mai presus de cele lumești, care o face pe Stanca să uite, pentru prima dată, de gândurile sale încălțite și de dispariția lui Mantu. La fel de misterios va dispărea însă și Zane, imediat ce-și va isprăvi (man)opera, lăsând în umbră zâmbetul misterios al sfântului Haralambie din biserică.

Similară se dovedește povestea Elenei, profilată pe fundalul Primului Război Mondial, când Bucureștii își schimbă obrăzurile, murind și renăscând într-un interval extrem de scurt. Un București mai cosmopolit ca oricând, cu luxul și sărăcia coexistând, cu micile și marile drame ale celor care aleg refugiu sau, dimpotrivă, preferă să rămână în capitala invadată de trupe germane, bulgare și turcești. Sunt ani

văcoși, în care totul pare încremenit, cu oameni străini în propriile trupuri și vieți. E un București care nu se regăsește, nu doar din cauza lipsurilor cumplite sau a umilintelor (românii nu au voie să se așeze pe băncile rezervate ofițerilor germani, câinii sunt strânși de pe străzi într-un mod nemilos, oamenii recurg la compromisuri inimaginabile pentru a supraviețui, medicii sunt constrânși să salveze, cu prioritate, inamici etc.). E o lume peste care plutește o vrajă rea, aidoma zepelinelor care exercită asupra bucureștenilor un efect hipnotic: „Niciodată Elena nu urăse mai mult un noiembrie ca acum. Cu el părea că peste București se așază greu, dar sigur, un sfârșit lent, sfâșietor, un aer gros de fumul incendiilor prin care treceau camioanele cu corpuri ciopârțite, vii, moarte, cine mai știa”.

Iubirea va salva totuși lumea, căci Elena trăiește o (ne)șteptată poveste de dragoste cu doctorul Deleanu, cel care va lua locul bolnăviciosului Petru, cei doi apropiindu-se firească, ca și cum așa trebuia să fie. Semn că în înfruntarea cu o Istorie nemiloasă individului nu îi rămâne decât supraviețuirea prin iubire. Elena e, în felul ei, o teribilă luptătoare, care știe, instinctiv, că viața merge mai departe și că, dincolo de loviturile destinului, e ceva mai puternic, ceva care o face să treacă peste orice și să trăiască.

Nu altfel stau lucrurile cu Ioana, care vine în București în 1941, în căutarea unei vieți mai bune. E tot povestea unei căutări, cum sunt, de altfel, toate poveștile cărții și ale vieții. Părăsind Galațiul, ea tânjește după o viață mai bună, vădând la „o casă a ei, un apartament într-un bloc alb, curat, sus, la etaj, de unde să poată vedea orașul”. A-ți face un rost într-o lume care își caută ea însăși rosturile – cam așa ar putea fi definită istoria Ioanei. O istorie care se suprapune Istoriei mari, care își vede, nepăsătoare, de drumul ei. Scena în care Ioana asistă, uimită, la dărâmarea statuii regelui de către un tanc rusesc,

în Piața Palatului, e definitivă pentru mersul implacabil al lucrurilor. E o metaforă a prefacerilor pe care le trăiește orașul și care se proiectează, firește, asupra vieții bucureștenilor.

Mutată în București, Ioana va trăi între două lumi, nereușind să se despartă vreodată de localitatea natală, C., de Galațiul provincial, cu mirosul de pește care se simte de la o postă, de amintirile din copilărie și de întâmplările care au marcat-o definitiv. Sunt și aici câteva povești infernale, ca aceea în care o copilă angelică, de cinci ani, rămâne cu un retard în urma unui accident inexplicabil: sărise dintr-un copac fiindcă voia să zboare. Nu-i, de altminteri, singurul caz, care colorează dimensiunea absurdă a existenței. Nina, șchioapa, se sinucide chiar când părea că se realizase, mărțându-se bine, nea Petru își bea, ritualic, litruța de rachiu, războindu-se cu o iubită pierdută, după care pleacă agale spre casă etc. Asemenea destine jalonează mersul implacabil al vieții, colorând nostalgic întreaga carte, care curge impasibil, cu Bucureștiul schimbându-se odată cu oamenii săi.

O formă de viață necunoscută nu e însă doar un roman despre oraș(e). Orașul, ne avertizează romanul Andreei Răsuceanu, are viața sa secretă, dincolo de adâncuri și de înălțimi, dincolo de coordonatele geografice sau istorice. Bucureștiul și-a schimbat configurația de la arhitectura balcanic-fanariotă la cea strident-modernistă de astăzi, în care zgărie-nori de sticlă și metal se ițesc, când și când, dintre casele cu cariatide înegrite de timp. Bucureștiul se identifică, înainte de toate, cu o stare. Cu o emoție, cu viața care merge mai departe, nepăsătoare la semne și avertismente, ca și cum e ceva dincolo de viața ei. Ei bine, la acel ceva, care trece adesea peste puterea noastră de înțelegere, meditează și Stanca. Entuziasmul lui Mantu, care povestește de fiecare dată, fascinant, despre Marele Oraș este una dintre cheile de interpretare a romanului: „Stambulul nu e un oraș, îi spunea ei, e o oglindă a lumii, și Stanca vedea în pupilele mărite, ca ale pisicilor în întuneric, toate grozăviile despre care povestea. Povestind, Mantu vedea de-adevăratele orașul, zidurile groase de la Topkapi, străduțele ferite care se scurg pe lângă ei și mai ales, dar despre asta nu-i poate povesti Stancăi, ochii verzi, alungiți ai lui Bilge, clinchetul brățărilor ei care-l tulburase mai mult ca orice, pasul ei ușor și rotund”.

Din acest unghi, *O formă de viață necunoscută* este o asemenea oglindă unei lumi care dispare, treptat, cedând locul unei alteia, lipsită de farmecul vieții de mahala, cu întâmplările ei vesele și triste, cu dramele ei și, mai ales, cu teribilele ei povești de dragoste. Despre asemenea povești vorbește și poemul Andreei Răsuceanu, în care trebuie să vedem nu doar o reconstituire, ci și un elogiu adus iubirii.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Numărul din februarie al revistei „Convorbiri literare” se dovedește a fi într-adevăr consistent, variat, acoperind cu ochi critic domenii diferite. Personal, consider că materialul de forță circumscrie lectura înnoită a „Testamentului unui eminescolog” pe care o realizează Mircea A. Diaconu. Mai departe, extrem de percutant interviul cu scriitoarea Ioana Diaconescu, prefătat printr-o afirmație de forță: „Distrugearea memoriei este opera primordială a comunismului”. Din această categorie, aș mai reține, sub aceeași semnătură a Ioanei Diaconescu – „Noi forme de

EDITOR UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA ANUL CXXXVII SERIE NOUĂ

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA JURNALĂ DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1927

• nr.2, februarie 2019 •

represiune: identificarea înscrisurilor anonime și «reinstrirea întregului potențial informativ» (o «sarcină nerezolvată») în conformitate cu ordinea Direcției securității statului”. La „Atitudini” Cassian Maria Spiridon revine asupra Dunării, o chestiune ce a traversat istoria Europei. Virgil Nemoianu glisează printre schimbările ideologice mai mult sau mai puțin jus-

Romila, un discurs construit „pe mai multe paliere ale timpurilor apocaliptice”. Ioan Lascu revine asupra lui Eminescu, perceput drept mit și geniu național. Subiectul este continuat dintr-o altă perspectivă de Theodor Codreanu... În traducerea Emanuelei Ilie avem o pagină de poezie plonează, în timp ce Olimpia Iacob ne înfățișează versuri din creația Amadei Bell. Nu știu care dintre cele două grupaje convinge mai mult! Cu titlu de obligativitate este radiografia lui Mircea Platon dedicată „românilor basarabeni față cu patriotismul civic”. (M. M.)

Nu mi-am propus să scriu o istorie a caricaturii și nici să vorbesc despre funcțiile sale esențiale, însă câteva precizări sunt necesare acum, când mi s-a cerut să aduc în paginile revistei un eveniment ce a repus Bacăul în centrul manifestărilor în care desenul umoristic esențializează într-o singură formă vizuală ceea ce nu poate fi rostit de numeroase cuvinte sau discursuri.

Prezentă în arta figurativă a tuturor popoarelor și a tuturor timpurilor, prima dată, pe care o cunoaștem, a unei astfel de notații ironice datează cu circa 7.000 de ani în urmă, pe un papyrus egiptean. Imaginea reprezintă o orchestră zoologică, cu un leu ce cântă la liră, un măgar la harpă, o maimuță la un fluiet și un crocodil la un flaut. Acest veritabil cvartet cameral poate desigur interpreta o piesă compusă de un... bou. Caricatura amuză majoritatea, dar îi și irită pe alții. Încă de la apariția primelor gazete, caricatura a fost un ingredient sine qua non al publicațiilor. Prin caricatură se transmite un mesaj de opinie, dar care poate fi în perfectă concordanță cu opțiunile privitorului. Caricatura a devenit atât de răspândită odată cu apariția tiparului și implicit a presei, încât a devenit un barometru al evenimentelor sociale. Comical este unic prin conținut: „*Redus la tipul său cel mai general, comicul este totdeauna o impostură demascată*”, enunța Tudor Vianu.

Pe lângă aceste forme întâlnim caricatura „de șevalet”, cu o lucrătură mai laborioasă, destinată sălilor de expoziție sau saloanelor de umor, acestea luând o amploare nemaivăzută, înconjurând, practic, întreg globul cu reprezentanți

Gheorghe BĂLȚĂTESCU

Ripostă la impostură și urâtenia lumii

„Caricatura este adesea cea mai adevărată istorie a timpului.”
Ralph Waldo Emerson

celebri, care au dus caricatura la nivel de artă, dar și cu mii de indivizi inteligenți, cu talent și umor înăscut.

Un asemenea salon s-a deschis recent în Bacău, orașul unde caricatura începe de la litera C: Chirilă, Cucus, Crăiță, Ciosu și se încheie, astăzi când vorbim, cu litera V – VEM.

Printr-o frumoasă colaborare între Casa de Cultură din Urziceni și Muzeul de Artă din Bacău, la Galeriile de Artă „Alfa” s-a deschis o impresionantă expoziție cu 150 de lucrări, de la Salonul Internațional al Umorului de la Urziceni, manifestare de prestigiu, la care sunt invitați, anual, mii de caricaturisti din întreaga lume, printre premiați numărându-se și artiști ai liniei din Bacău: Constantin Ciosu și Victor Eugen Mihai (VEM). Este o expoziție unică, ce nu s-a mai văzut în Bacău din 1979, când s-a deschis prima ediție a Salonului de Caricatură „Umorul în artă”, organizat de Uniunea Artiștilor Plastici – filiala Bacău, Comitetul de Cultură și fosta organizație județeană de tineret.

La vernisaj au participat artiști plastici, caricaturisti celebri băcăuani, un numeros public. A fost prezent și curatorul

expoziției, Nicolae Petrache, directorul Casei de Cultură Urziceni, care a spus celor prezenți: „La Urziceni se organizează, anual, un festival internațional de umor, care cuprinde un concurs internațional de caricatură și un concurs de epigramă și, bineînțeles, un spectacol umoristic. Acesta are loc în fiecare an de Sfântul Andrei, devenit apoi patronul spiritului al caricaturistilor, declarat tot la Urziceni. Am venit în Bacău la invitația lui Dionis Pușcută, șeful Secției Artă a Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”, apoi i-am cu-

nosc pe Constantin Ciosu, pe Vasile Crăiță-Mândră. Mă bucur de această colaborare și pentru că am putut face o bucurie băcăuanilor”.

Moderatorul evenimentului a fost Mariana Popa, artist plastic, director al Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”, care a mulțumit curatorului expoziției pentru colaborare și i-a înmănat Diploma Centenar a Complexului Muzeal, diplomă pe care a primit-o și artistul plastic, caricaturistul de talie mondială Constantin Ciosu, împreună cu Diploma Ministerului Culturii, pentru activitatea desfășurată în cei peste 60 de ani de artă prin caricatură.

„Este un moment frumos această expoziție, pentru că încercăm să o legăm de sărbătorirea a 40 de ani de la una dintre cele mai mari și mai interesante expoziții de caricatură deschise în Bacău, în 1979: „Umorul în Artă”. De altfel, chiar zilele acestea am hotărât să continuăm acea tradiție și să organizăm, anul acesta, ediția a II-a, deoarece în ultima perioadă publicul a fost văduvit de acest gen de artă, de desenul umoristic, ca urmare a decăderii presei

scrise, cea care a făcut din caricatură regina de necontestat. Caricatura din România, dar și din Bacău are o bună reprezentare pe plan mondial; unul dintre cei mai mari este prezent și în această expoziție. Este vorba despre Constantin Ciosu, căruia vrem să-i organizăm o retrospectivă importantă în vară”, a spus Dionis Pușcută la vernisaj.

Am reținut din opiniile a doi artiști prezenți la eveniment: „Este fabulos ce se întâmplă aici” (Mihai Bejenariu – sculptor); „Foarte frumos, interesant, spre inedit, o mare realizare pentru Bacău” (Gheorghe Zărnescu, artist plastic). Nu l-am „iertat” nici pe VEM, multiplu premiant la concursuri internaționale: „Avem aici o sinteză a reprezentanților salonului de la Urziceni, dintre care 30 sunt români, iar restul, din întreaga lume. Și Bacăul poate. Vom organiza aici un festival, cu o temă impusă, «Portret Bacovia», secțiune digitală și clasică, cu premii în valoare totală de 1500 de euro. Acum nu avem nimic, în afară de voință și, de câte ori am promis, am și făcut”.

Sunt pe simeze caricaturi semnate de artiști din majoritatea țărilor din Europa, dar și din Asia sau Orient, cu o mențiune specială pentru cei din Iran, țară cu un regim dictatorial și cu o religie restrictivă, ai cărei artiști au găsit, în caricatură, la fel ca în România din timpul regimului comunist, o modalitate de a-și exprima opiniile, dar, mai ales de a „ieși” în lume.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Pe Robert Șerban nu-l poți încadra într-o anumită formulă lirică, din pricini variate. Și pentru că scrisul său e eclectic, și fiindcă schimbă frecvent registrele. Constatarea nu e greu de făcut dacă vom compara *Firește că exagerez* și *Timișoara în trei prieteni* cu *Cinema la mine-acasă* și *Moartea parafină* sau cu *Puțin sub linie* și *Tehnici de camuflaj*. Nu-i vorba doar despre „vârste” poetice, cât mai ales despre opțiuni care au totuși un *gen proximo*: sensibilitatea. Dincolo de măști purtate de-a lungul anilor/ cărților, numitorul comun rămâne o anume disponibilitate de a percepe altfel lumea. Pentru că oricât ar brava, Robert Șerban rămâne un mare sentimental.

O demonstrează, cu asupra de măsură, *Tehnici de camuflaj* („Tracus Arte”, 2018), o plachetă lirică construită pe linia fină între ascundere și dezvăluire, între nevoia de a fi noi înșine și convențiile unei lumi în care asta nu ni se permite. Anunțată din titlu, această tensiune se nuantează în textele cărții, care dezvăluie un Robert Șerban autoironic, sceptic sau, uneori, cinic de-a binelea: „Dumnezeu/ e întotdeauna/ cu un pas înaintea mea/ iar pe mine/ nici măcar/ Petru/ nu mă cheamă”. E,

Robert Șerban

Tehnici de camuflaj

firește, o poză, care nu trebuia luată *cum grano salis*, ci trecută prin filtrul unei sensibilități care își caută refugiu într-o poezie care confirmă una dintre calitățile definitorii ale autorului: umorul. Un umor hătru, de tip sapiențial, cu o inevitabilă doză de livresc și, implicit, de artificial: „după sfârșitul/ unei iubiri/ viața se-nchide/ ca o umbrelă/ până la ploaia următoare”.

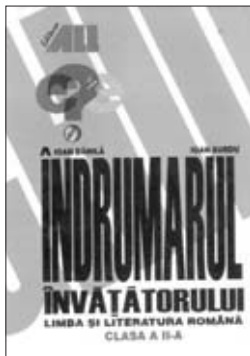
Atmosfera volumului e, de altfel, dominată de o tandrețe vecină cu sentimentalismul, ca în *Ex libris*: „Tot mai mulți oameni/ își pun cărțile vechi/ în plase rezistente/ de la Lidl Carrefour Kaufland/ și apoi le așază încet/ lângă tomberoanele de gunoi// nu-i lasă inima să le arunce pur și simplu/ dar nici să le mai țină în casă n-au cum/ așa că le pregătesc un fel de culcuș/ cu gândul că dacă au cu adevărat un destin/ se vor descurca ele cumva”. E aici o parabolă în filigran, o miniatură exemplară pentru condiția ingrată a cărții în lumea actuală. Un

avertisment care nu devine, din fericiție, dramatic-alarmist, fiindcă Robert Șerban a înțeles prea bine derizoriul existenței. Așa că își reprimă iluziile, plăcându-i cochetăria înțeleptească, fiindcă a găsit aici o ieșire elegantă din prostucianul pat al efemerității: „viața m-a făcut/ om bun/ cum jugul/ îl face harnic/ pe animal”. În aceste condiții, unica soluție rezonabilă rămâne detașarea, așa cum ne îndeamnă poemul care dă titlul cărții: „uneori/ ca să nu fii recunoscut/ e suficient să-ți lași barbă/ plete/ să te îngrași/ și-ți îndeși o șapcă pe cap/ să mergi puțin aplecat/ cu privirea în pământ// sunt atâtea și atâtea/ tehnici de camuflaj/ dar cea mai bună/ tot dragostea pentru aproapele/ se dovedește a fi”.

În fond, *Tehnici de camuflaj* nu e altceva decât un breviar (sceptic) al existenței, dominat de melancolie și salvat de (auto)ironie.

Adrian JICU

Ghiduri metodologice (7)

„Îndrumarul învățătorului. Limba și literatura română - clasa a II-a”

Lucrarea continuă îndrumarul pentru „Abecedar” și încheie partea de didactică a ciclului achizițiilor fundamentale (grupa mare/ clasa pregătitoare, clasele I și a II-a). Este o fericită întâlnire a actorilor antrenați pe aceeași scenă: editura (All Educational, București, 2001), autorii (Ioan Dănilă, Ioan Surdu, cu colaborarea învățătoarei Brândușa Popescu) și beneficiarii virtuali (absolvenți ai liceelor pedagogice). După o fază de tatonare, corespunzătoare anilor

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XI)

'90, ministerul de resort a găndit o strategie pozitivă pentru a veni în sprijinul elevilor, părinților și cadrelor didactice: a aprobat elaborarea pachetelor educaționale, în care intrau manualul, caietul elevului și îndrumarul învățătorului. Limba și literatura română impunea, prin procentajul semnificativ al prezentei în programa pentru clasele I-IV (circa 38% din numărul total de ore), o abordare plener științifică și metodică. Înainte de elaborarea propriu-zisă a celor două îndrumare, autorii au fost solicitați să participe la întâlniri cu profesori de psihopedagogie de la Universitatea din București și de la Institutul de Științe Pedagogice, precum și cu învățători metodiști și cadre didactice de la Facultatea de Litere. Nu a fost vorba de „indicații prețioase”, ci de consultări, sugestii, schimb de opinii menite a optimiza relația învățător-elev-manual.

Avantajul lucrului cu manualul aceleiași edituri (abece-darul, cu suporturi ca planșele cu litere-imagini și alfabetarul) s-a văzut în componenta de fonetică în primul rând. Am considerat că sarcina stabilirii corespondenței literă-sunet poate fi deplasată către clasa a III-a, când achizițiile intelectuale favorizează înțelegerea fenomenului. Am renunțat astfel la tema respectivă, pe care o reproducem prin mijlocirea unui exercițiu: „Analizați, după modelul dat, următoarele cuvinte: *ghete, mărgele, ciuperci, deschide*. Exemplu: *ghete* = două silabe; patru sunete; cinci litere” (Elena Constantinescu, Maria Vârzar, Elena Sachelarie, Emilia Zarescu, Iulia Teodorescu, *Limba română*, manual pentru clasa a II-a,

București, Editura Didactică și Pedagogică – R.A., 1996, p. 118). Am pus, în relație cu funcțiile limbii, cuvântul-temă (pentru funcția referențială), iar pentru a sesiza fondul lexical aferent temei (funcția metalingvistică), îndrumarul vorbește despre câmpul semantic/ aria lexicală, cu diferență între familia de cuvinte (*școală, școlar, școlărim* etc.) și familia de sensuri (*colegi, clasă, bănci, vacantă* etc.).

Titlul de până atunci al manualelor („Limba română”) a fost înlocuit cu „Limba și literatura română”, iar exemplul precedent ilustrează felul în care dimensiunea lingvistică slujește dimensiunii ideatice a unui text. După dialogurile cu specialiștii din București, am considerat că tonul discursului

din *Îndrumar* trebuie să fie mai ferm, în special în privința noutăților informative: „[...] implicarea învățătorului în acest domeniu nou și fascinant – teoria comunicării – este obligatorie” (p. 11). De asemenea, am făcut observația că „locul și rolul învățământului primar în formarea deprinderilor de natură intelectuală trebuie reevaluate. Dacă, în numele reformei, se dorește un examen național atât la bacalaureat, cât și la capacitate, iar perspectiva cronologică a abordării literaturii române este deja înlocuită cu una tematică, atunci punctul de plecare al unei asemenea strategii nu poate fi plasat la începutul învățământului liceal, nici măcar la început de gimnaziu, ci acum, în învățământul primar, mai precis încă din clasa I” (p. 9). La aceeași pagină, menționăm că autoritatea științifică ne-o dă, printre altele, experiența predării la clasele cu profil pedagogic de la Școala Normală „Ștefan cel Mare” din Bacău.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

• revista revistelor • revista revistelor •

cronica veche

IX, 2 (97), 2019

Despre numărul pe ianuarie al revistei ieșene, Mircea-Radu Iacoban, redactor-șef, zice cu severitate că e „bunișor către bun” (*Jurnal*). Noi, din afară, îl plasăm cu o treaptă mai sus, așa cum este și ediția următoare, din care notăm episodul 53 al „misterele” onomastice ieșene, scrise alert, documentat și cu referințe care bat până la Bacău: „Luminatul cu gaz fluid (petrol de la Moinești) a Grădinii Publice [din Iași] a fost decis de prim-ministrul M. Kogălniceanu, în iulie 1860”. De câte ori parcurg rubrica lui Mircea Ciubotaru, de atâtea ori văd o carte gata să apară. Dionisie Vițcu l-a cunoscut, la Casa de Cultură a Americii Latine, pe părintele Galeriu și s-a „bucurat de cuvintele pline de bună-tatea Sfinției Sale”. Ioan Milić se ocupă de sufixul *-ilă*, iar Mihaela Grădinaru observă că scrisul Doinei Cernica este oglinda picturilor lui Dany-Madlen Zărneșcu, sora sa. Claudia Moisiuc ne surprinde cu „Versuri românești inedite din secolul al XVII-lea”, pe când Aurora Dabija crede, ca și noi, că „Avem nevoie de visuri ca de aer”. (I. D.)

România literară

LI, 9-10/2019

„Actualitatea” comentată de Dan Stanca e prinsă într-o întrebare: „Suntem un popor formalist?” Răspunsul e, din păcate, pozitiv. Doi scriitori deveniți octogenari sunt prezenți cu un grupaj de poezii (C. Th. Ciobanu), respectiv cu un comentariu (Ilie Constantin). Cristian Pătrășconiu, responsabilul suplimentelor „României literare”, deschide un subiect fierbinte: „După 30 de ani”, cu următoarele „cuvinte-cheie: *Balcani, Duminica Orbului, NATO, Uniunea Europeană, democrație frustrată, pluralism, Vest, Occident, aspirație, tranziție*”, repere pentru un cititor grăbit. „Cartea de poezie” ni-l aduce în prim-plan pe Ovidiu Genaru, cu recenta sa apariție: „La opt, gaura cheii și alte patimi” (*Junimea*, 2018), despre care Vasile Spiridon notează: „Trăsătura definitorie a volumului [...] o reprezintă concordanta dintre «etajele» vârstei și treptele înalte ale expresiei”. (I. D.)

Ateneu în dialog

În cadrul proiectului „Ateneu în dialog”, care-și propune stimularea gustului pentru lectură și trezirea interesului pentru cultura vie în rândul tinerii generații de cititori, echipa redacțională a Revistei a fost prezentă, luna trecută, în mijlocul elevilor de la Colegiul Național de Arte „George Apostu” din Bacău, iar la începutul lui martie a poștit la Buhuși, la Colegiul Tehnic „Ion Borcea”. Redactorii revistei au răspuns invitației venite din partea direcțiunii școlii, prin vocea doamnei Oana-Maria Andrei, participând la o

întâlnire interactivă cu elevii. A fost o dezbatere vie și interesantă, în cursul căreia elevii s-au arătat foarte curioși, punând multe întrebări legate de literatură, de presa culturală, de viitorul acesteia. Iar unii dintre ei au citit din încercările lor literare. Cu acest prilej, am lansat numărul 2/2019 al *Ateneului*, împărțind revista elevilor.

La întâlnire au participat scriitorii Ion Fercu și Ion Dinval, buhușeni, colaboratori statornici ai Revistei, bibliotecari, profesori, printre care Petru Botezatu, președintele Asociației „Renașterea”, doamnele Carmen-Maria Zaharia (coordonatoarea unei publicații a elevilor, intitulată „Foaie adolescentină”), Daniela Mihai, Ioan Sava. A venit alături de noi, în amfiteatrul Colegiului, și domnul primar Vasile Zaharia, un mare susținător al actelor de cultură, care a intervenit în dialogul nostru cu câteva interesante puncte de vedere.

Vom reveni, oricând, cu mare bucurie la Buhuși, sperând ca tot mai mulți elevi să devină cititori ai Revistei, prieteni ai *Ateneului*.

Și peste timp, colaboratori ai ei, de ce nu? (Red.)

*Călătoria, nu fiindcă patronul ei e... Hermes, incită la un exercițiu hermeneutic, afirmă Florin Faifer într-un dens studiu consacrat memoriei alisticii de călătorie. Și continuă, nuanțând: *Avem de-a face, în călătoria literară, cu un limbaj care se plămădește pe seama altor limbae, un melanj de sensuri și semne, de frânturi de real și esențe de imaginar.* Găsesc tot acest captivant amestec în noua carte a Doinei Cernica „Privește și încearcă să vezi”, care continuă seria întâlnirilor cu spații și locuri noi (începută în „Citoarea, călătoria”, apărută în 2014), conținând, totodată, fulgurante revelații de sine, emoții, stări sufletești, reîntoarceri în timp. Noile povești de călătorie sunt spuse cu talent de scriitoare îndrăgostită de mișcare, „cu inima deschisă frumuseții și bucuriei”. Și sunt visuri ajunse la destinație, după cum mărturisește autoarea, pentru ea, care a descoperit lumea prin cărți. Iar totul se încheie rotund, armonios, în cerc, călătoriile, venite după o viață de lecturi, neînsemnând altceva decât o „reîntoarcere vitală la cărți”.*

Povestea a început într-un sat din Bucovina, la Vama, unde într-o casă de lemn era un fel de mansardă, „semănând cumva cu un hulubar, cu ziare, reviste și manuale școlare vechi în loc de porumbei”. Și acolo îi plăcea unei fetițe să citească,

Carmen MIHALACHE

Visuri ajunse la destinație în poveștile de călătorie ale Doinei Cernica

pentru că era liniște și aerul era însoțit, întâi basmele lui Ispirescu, „Alexandria”, apoi, în „adolescența însetată de cărți”, care a însemnat „urcarea pe o treaptă nouă a lecturii”, romanele lui Jules Verne, cartea lui Kun, cunoscut istoric al culturii eline, și câte și mai câte altele... Imersiunii în povești i-au urmat, peste timp, peregrinări în geografii reale, prilej de similitudini și de descoperire a noutății. Citind cartea Doinei Cernica, o însoțești cu gândul printr-o multitudine de locuri încântătoare, pline de istorie, de forme și culori, de viață; ajungi la Lisabona, Cernăuți, Malta, Debrețin, la Metz, apoi în Grecia, la Atena și în Creta, la Santorini și Cnossos, pe urmă în Vestul Balcanilor, traversând Serbia, Muntenegru, Macedonia, Croația, Albania. Sunt descrise locuri, monumente, întâmplări din Skopje, Ulcinj, Bratislava, Dresda, Viena, Praga, Tivoli, Chișinău. Dar neobosită călătoria se încumetă să străbată și spații întinse, până la îndepărtata

Chină și până în Deșertul ludeii, la Ierihon, Ierusalim, Betleem. De multe ori, motivul călătoriei este un important eveniment cultural; la Atena și la Beijing, de pildă, ea își însotește fiica, pe Niadi, tânără universitară, cercetătoare invitată la congrese mondiale de filosofie; în alte ocazii este vorba despre vreun festival de literatură, o sărbătoare națională, o aniversare sau o ceremonie, unde se întâlnește cu confracții, cu prieteni din lumea literară sau din gazetărie. La Lisabona se vede cu Micaela

Ghițescu, sărbătorită de portughezi pentru excelența ei operă de traducătoare, iar în alte locuri leagă noi prietenii, fiind o fire deschisă, caldă, empatică. De regulă, în călătoriile ei, Doina Cernica preferă orașele mari, capitalele, „pentru freamătul străzii și oferta lor culturală”. Ea însăși este un freamăt de curiozitate, de „culturozitate” (un termen inventat de Bernard Pivot, desemnând apetitul, via curiozitate pentru tot ce mișcă în domeniul vast al culturii), fiind plină de neastâmpăr când ajunge într-un loc, pe care îi place să-l descopere pe îndelete, mergând pe jos. Am acompaniat-o în peregrinările ei, având totală încredere în bunul ei gust, în documentarea profundă și minuțioasă, în excepționalul ei simț de observație, capabil să descrie ceva expresiv, sugestiv, cu bogăție de nuanțe, cu surprinderea atmosferei, cu fixarea unui detaliu semnificativ, și m-am împrietenit, grație ei, cu multe locuri din cele patru zări ale lumii, despre care acum știu

câteva lucruri importante. Sunt numeroase pasaje descriptive în cartea Doinei Cernica, de o admirabilă claritate și expresivitate. Ochiul ei este exersat în arta contemplației, iar sensibilitatea poetică și talentul scriitoricesc sunt acolo, întregi, când transpune în cuvinte, mătăsoase și cu felurite arome, imagini, impresii, senzații, trăiri. Deschid cartea la pagina cu descrierea palatului din Cnossos și-l văd aievea parcă pe Prințul cu crini, dintr-o frescă. Are în podoba capului pure potire de crini și pene de păun. *Pășește cu o mână în dreptul inimii și cu cealaltă întinsă chemător. Are ceva din frumusețea irepetabilă a unui adolescent decis să urce pe spinarea mișcătoare a unei punți suspendate și să străbată spre malul visului. Sub palma lui fierbinte, o frunză de eucalipt își întetește mireasma. Dar trebuie să crezi ca să o vezi și ca să fie.*

Autoarea crede în călătorie ca într-o bibliotecă, în plus călătoria având și virtutea „de a atrage ca un magnet pilurile memoriei”. Acolo, în pliurile catifelate ale memoriei afective, se află amintirile legate de „sorella”, pictorița Dany-Madlen Zărnescu, sora ei cea mică, plecată, din nefericire, de câțiva ani dintre noi. Ea este evocată, în pagini tulburătoare, într-o povestire de călătorie la Viena, unde artista plastică fusese de multe ori, în perioada în care soțul ei, sculptorul Gheorghe Zărnescu, era bursier Herder. La Viena, așadar, Doina și Niadi merg pe urmele artei, pașii ducându-le la Bellvedere, „un loc din care se poate vedea frumusețea”. Sub acest titlu, fragmentul a apărut, prima oară, în Revista „Ateneu”, unde Doina Cernica și-a publicat, în dese rânduri, seducătoarele ei povești de călătorie, fiind foarte apropiată de Bacău, unde locuiau soții Zărnescu. Artiști pe care și eu i-am prețuit mereu și de care am fost foarte legată, având multe și frumoase amintiri de la expozițiile lor, cât și două interesante convorbiri cu ei în cartea mea „Dialoguri în atelier”. Și acum George, de câte ori iese în lume cu încă o expoziție, aduce și lucrări de ale lui Dany, ca să fie împreună așa, dincolo de timp, fiindcă ei au fost, și iată că rămân, un cuplu indestructibil. Uniți prin dragostea lor și prin iubirea de artă.

„Și amintirea poate fi locul de unde se vede frumusețea”, cred mult în asta, odată cu Doina Cernica, a cărei carte (cu o copertă ce reproduce una din rafinatele lucrări, încărcate de mister, ale lui Dany), făcând un arc peste timpul trăirii și cel al mărturisirii, mi-a prilejuit multe momente de încântare.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Alexandru-Ovidiu Vintilă

„Poetici ale sinelui”

Fără îndoială, Alexandru Ovidiu Vintilă este un erudit. „Poetici ale sinelui”, cartea sa din 2017, apărută la Editura „Eikon” așa îl vedește. Dar cum el este înainte de toate poet, știe să se apropie de poezie nu doar din perspectivă academică. De aici probabil se trage adâncimea sa hermeneutică. Lectura cărții sale, care adună în pagini eseuri și articole ce au trecut mai întâi prin filtrul revistelor culturale, unde au fost publicate mai întâi, nu este una deloc facilă, însă oferă lectorului o satisfacție pe măsura efortului. Idei poetice, dialoguri peste timp cu marii poeți ai lumii, idei critice de azi și de ieri, incursiuni în istoria literaturii, umanism, paradigme poetice – toate își dau concursul pentru ca eseistul să pătrundă în intimitatea poetilor români. Pe de o parte poeții bine cunoscuți publicului cititor, dar și dintre cei mai puțin frecvențați, spre exemplu un Dolfi Trost, scormitorul „stilamancilor” și al „vaporizărilor”, poet ce a făcut parte din grupul suprarealist al cărui „cap de serie” a fost Gellu Naum. Sau Sesto Pals, de asemenea un poet suprarealist, cunoscut grație lui Nicolae Ţone, care l-a publicat în 1998, prefăcându-l, volumul „Omul ciudat”. Altfel, sunt analizi în volum, printre alții, Tristan Tzara, Benjamin Fondane, Ilarie Voronca, Gellu Naum, Constantin Tănăsaru, Leonid

Dimov, Turcea, Mazilescu... Puși toți acești poeți cap la cap, poți afirma că Alexandru-Ovidiu Vintilă a așezat sub lupa analizei avangarda românească sub toate aspectele ei și cu toți poeții ce au servit-o, într-un fel sau altul, de-a lungul vremii. „Diagnozele” sale, lapidare, au o precizie de chirurg. Eseistul merge direct la țintă, „taie” exact unde este necesar și esențial pentru poezia poetului analizat. Dau un exemplu la întâmplare: Mariana Marin își concepe actul poetic circumscriindu-l unui cadru existențial, fiind, cum a fost catalogată de Marin Mincu, „cea mai autentică poetă textualistă”. Implicarea totală în ceea ce înseamnă construirea textului, o luciditate dură, tăioasă, care elimină din start orice posibilitate de a te scâlda în ape căldute, o tensiune demnă doar de acea poezie care se scrie cu sânge sunt indicii ale unui discurs marcat de vitalitate, demistificator”. Scurt, la obiect, fundamental. Dar cartea oferă cititorului și o bună perspectivă asupra a ceea ce are avangarda în general, în același timp cu evidențierea particularului, specificului fiecărui poet. Volumul este întregit de câteva dialoguri cu poeți contemporani: Nicolae Ţone, Lucian Vasilescu și Sebastian Reichmann.

Deloc întâmplător, cartea a fost primită cu aplauze, printre altele dobândind și Premiul Uniunii Scriitorilor din România, filiala Iași, pentru *Cartea de critică, eseu și istorie literară*.

Alexandru-Ovidiu Vintilă face parte dintre acei critici și istorici literari prin care publicul cititor își recâștigă încrederea în critica literară ca act de înaltă ținută intelectuală și morală.

Dan PERȘA

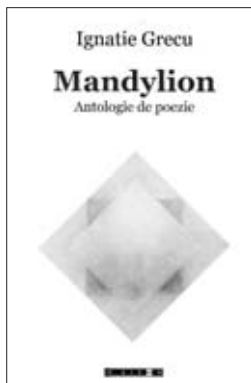
„Și s-a întors Anania în Edesa la domnul său și i-a dat lui acea închipuire a fetei lui Hristos nefăcută de mână pe mahramă și epistola cea scrisă. Iar Avgar, luând-o, s-a umplut de mare bucurie și, sărutându-le pe amândouă cu dragoste și închinându-se chipului lui Hristos, îndată a câștigat schimbare de durerile sale, fără numai puțină parte de stricăciune rămăsese pe fata lui, până la acea vreme în care avea să vină la dânsul ucenicul cel trimis de Domnul.“ Precum în vechime zugravul Anania înapoia în Edesa Sfânta Mahrama cinstiului Avgar, Ignatie Grecu ne oferă acum o antologie de versuri intitulată „Mandyliion”, cu trimitere evidentă înspre un interval mai larg, de-a lungul căruia a înmulțit experiențele duhovnicești, inclusiv prin formule lirice. Autorul de față face parte din categoria scriitorilor care își vor fi găsit deja în lirica noastră un loc aparte, îmbinând discursul duhovnicesc cu imagini artistice ce amintesc, fie și vag, de simbolismul floral al lui Dimitrie Anghel ori Ștefan Petică. Aceasta se întâmplă nu formal, întrucât poezia lui Ignatie Grecu a presupus parcă dintotdeauna apariția unor sinestezii surprinzătoare ce întâlnesc autenticul trăirilor. Prezența antologiei, publicată la „Eikon”, mărturisește în întregul ei Chipul blând al Mântuitorului, gravând în filigran suavitatea unor sentimente pure, deloc diluate, aflate deoparte într-o completare și continuă căutare a asemănarilor dintâi.

Bucurându-se cu toată ființa de spiritualitatea unui loc cu o istorie multiseculară, Ignatie Grecu trasează la Mănăstirea Cernica hotarele unui datum identitar în care se simte nu

cronofiabile

Marius MANTA

Ignatie Grecu – „Mandyliion“

neapărat confortabil, cât mai ales responsabil pentru darurile ce i s-au dat. În mod evident, lecțurăm o poezie ce își răsfără rosturile în tainele bisericii, iar dintre toate cele rostite se iscă prilej și vânt pentru un zbor ascensional, acesta fiind în fapt și unul dintre motivele recurente ale textelor.

Această pânzătură a mângâierii adună potrivit poeme emblematice din unsprezece volume, de la „Malul cu sălcii” (1988) până la „Cântecul păsării pe acoperiș” (2014). Imaginarul pe care autorul îl construiește cu migală este prefațat extrem de

subtil de către Dan Verona; deși „ghidajul critic” e realizat cu precizie, nu are trece mai departe fără a face o precizare: personal, consider că Ignatie Grecu își arată abilitățile în arta lirică încă de la început, rămânând până în prezent cu aceeași disponibilitate pentru *grădina ce se schimbă în biserică*. Volum după volum, înțeleg că motivația reală a scrierii se leagă de cunoaștere, dar și de complinirea iubirii Treimice. Trăirile eului liric nu presupun nici pe departe o experiență *intra muros*, ci ochiul se deosebește infinit spațial și temporal, dar paradoxal și un anume punct în care se întâlnește biserica, satul patriarhal cu natura transfigurată. Nu cred să greșesc: e o poezie de o cantabilă cromatică, în care întâlnim corespondențe line: „Lebădă, turn alb înclinat,/ Zvonul de flaut deasupra te tine./ De drumuri de mireasmă văzduhul plin e./ Cărmizile temple dorm în adânc./ Și-n zidurile lor nu-i nicio fereastră./ Nici nu-i nevoie. Singur acest lac/ Iată, mi-o spune” („Medievală”) sau „Dearte sub rotile Carului Mare/ Aoparte satul meu obosit./ Copiii dorm cu stele mari în brațe/ Ca săbii de lemn lustruit./ Fântânie cu ciuturi goale/ Așteaptă zorii să vină./ Iar fetele se trezesc din vis/ Puternic

mirosind a lumină” („Departate sub rotile”). Ei bine, de pe acest mal cu sălcii, când sondând cu privirea distanțele, când întins printre mărcini, poetul ne aduce aminte indirect de fiori di virtù din „Tarina crinilor” a lui Paisie Velickovski: „Aș vrea să fiu acolo/ Unde numai roua mângăie ochii plecați ai florilor/ Și glas din apă dă pletelor ierbii ocol./ Sfâșiată va fi pânza văzduhului/ Și pieptul nopții gol./ Întins printre mărcini/ Sub umbra săracă/ Să nu știu dincotro vine vântul/ Și-ncotro pleacă” („Întins printre mărcini”). Această tainică legătură cu natura continuă în „Stejarul”, simbolică aducere aminte a Stejarului din Mamvri.

Altfel, regăsim o străluminare ce ne trimite spre prapuriu lui Horia Bernea. Așa avem acces la Voroneț, înțeles ca „acel frumos, ceresc albastru/ Prin veacuri, o minune./ E suflul lui Daniil/ Sihastru Topit în rugăciune”. Tot aici sunt Moldova mult iubită, cât și plânsul pentru țară: „Pentru ce bat clopotele trase de funia învechită/ Doar soarele de după deal n-a răsărit/ Moldova mea săracă și smerită/ Se suie ca să prindă utrenia la schit./ Prinsoș ei de lacrimi atât s-a înmulțit/ Că mirul rugăciunii se suie până-n cer/ Și nu se mai oprește la vămi că le-a plătit/ Moldova mea săracă și

îmbrăcăță-n ger” („Moldova mea”), „În pleoapă grea de plâns/ Sarea lacrimii am strâns./ Cu cenușă amestecat/ Pâinea mea o am mâncat./ La răscruci, amărăciune,/ Trupul tău cel drag apune./ Iarbă crește să-l slujească/ Săracă Tara Românească” („Plâns pentru țară”). Sigur, de toate acestea se leagă versurile închinat lui Valeriu Gafencu ori Răpele Robilor; prezența ingerului („Îngrijește-te de aripi/ ca să poți zbura/ mi-a spus ingerul/ cândva./ Fii treaz! Fii gata devreme/ Oricând/ Stăpânul/ poate să te cheme...”) din „Ascultă-mă” e lecția supremă a vieții, e șansa de a îmbătrâni frumos: „Îmbătrânim frumos! Cum se cuvine/ Cu umerii plecați sub aripi mari și grele/ Ce-au traversat noianul plin de stele./ Ne-ntoarcem, Doamne, liniștii la Tine”....

Se regăsesc în această antologie și multe poeme care se leagă de o moment biblic, specific, care este nu neapărat resmanțat cât împrăștiat cu nuanțe în parte orfeice. În această poezie mistică se întâlnesc poetul și psalmistul, omul și Domnul: „Sunt cel ce-și pleacă fruntea/ Adânc până la pământ/ Și-atinge cu buzele însetate/ Fulgerul de rouă pe firul de iarbă./ Sunt cel care nu știe de ură./ Lemn îmbrățșat de frig de topor/ Mare sub lună ce-nură/ Mângâiere – porfiră de nor” („Psalmistul”). Avea dreptate Dan Verona când afirma: „Contemplarea Creației lui Dumnezeu permite poemului un minunat răspuns doxologic. Prin poezie rațiunile dumnezeiești din fapți se fac înțelese și mîntea contemplatorului primește, după Sfântul Maxim Mărturisitorul, «arătarea Rațiunii creatoare a tuturor din ordinea frumoasă a celor văzute». Deși vulnerabilă după Cădere, Creația poate oferi mai departe fructele mângâierii, poate fi mai departe masă împăratească pentru cel deschis Logosului intrupat. Poemele părintelui Ignatie mărturisesc, în plinătatea lor doxologică, ceea ce spunea cândva poetul argentinian Jorge Luis Borges: «Cu trecerea anilor am observat că frumusețea, ca și fericea, e frecventă. Nu trece o zi în care să nu ne aflăm, pentru o clipă, în rai». Revin: poezia Părintelui Ignatie este iubire, continuă în plan uman experiența harului divin. Dacă majoritatea vocilor lirice „ce se poartă” se află în labirint, sunt altfel spus prinse în hrubele mitului, aceste versuri declamă cu înțreită bucurie firesc existenței. Este o poezie care nu își caută extravagant forma. Bogăția de sensuri, temele numeroase, motivele-nucleu suferă pe rând un proces de reinstituire, dimpreună conturând datele unei existențe ce nu cunoaște nimic artificial.

În mână ținând toiaș de foc, părintele Ignatie Grecu se hrănește cu energia imnografică a Răsăritului Orthodox, pe care desigur o completează. Așa cum misterul Sfintei Mahrame se menține până astăzi, dar bucură credincioșii peste veacuri, am credința, la o altă scară, că și antologia de față a lucrat cu multă acribie și cuvenită măsură la întâlnirea cu Sfântul Chip.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Cristina Ștefan

„O călătorie la Salzburg“

A douăzecea carte a Cristinei Ștefan: romanul „O călătorie la Salzburg” (Editura ArtBook, 2018). Un ritm amețitor al aparițiilor editoriale (cu debut în 2010); și câte trei cărți într-un an. O autoritate a universului romanesc, Dan Perșu, spune în *Prefață* că volumul „este un roman despre viață și moarte. Nu despre moartea propriu-zisă, ci despre spectrul morții, acest însoțitor perpetuu al vieții. Este un roman despre iubire, aspirații, datorie [...]”. Despre efemeritatea omului. Despre fragilitatea lui, dar și despre puterea lui. Puterea de a dăinui, puterea de a învinge obstacolele. „Romanul este construit într-o polaritate fictiv/real, sensibil/pragmatic, arată existența unei mize tematice, viață/trăită/viață «visată», temă care circumscrie lumea noastră ca una dublă, lume interioară/lume reală” (D. P.).

Două personaje duc povara elevată a discursului: Corina și Achim. Un spirit metafizic și un altul „terestru”, pragmatic. Motivul romanului: „Achim mi-a făcut un dar pretios: excursia în Austria, la Viena și Salzburg”. Călătoria, știm, este, din perspectivă simbolică, o aluzie ritualică la un parcurs pavat cu esențe, care ar trebui să-i conducă pe călători către Centrul Ființei lor. O romantică/târzie călătorie devine, la Cristina Ștefan, o aventură către o experiență posibilă a esențialului, un fel de ispită care aruncă Ego-ul în căutarea Sinelui. Primul gând m-a dus către călătoriile inițiatice aruncate în suflete

de către Paulo Coelho. „O călătorie la Salzburg” nu cultivă însă calea bătătorită a miturilor. Suntem atrași, prin recursul la un onirism care aspiră la statutul de sinteză dintre fantasticul tradițional, de tip romantic, și suprarealism, în captivanta capcană a unui pseudo-triller, ne revenim din vraja acestuia, ducându-i dorul, și percepem **esența singurătăților** („Cuvintele pentru mine sunt singura mea realitate. Ele mă dirijează, mă transformă ca stare”), **sursa zvârcolirilor** noastre („Tortura vine dinăuntru tău, Corina”), **pojghița estetică a ființei** („Rămăsese din mine doar imaginația”) sau **provocarea întrebărilor grele**, aproape rusești („De ce nu se inventează un GPS al vieții? Mai aveți cinci luni până la divorț, mai aveți 18 luni până la un diagnostic năpraznic, mai aveți trei zile până la moarte etc. [...] Mai aveți cinci săptămâni până la moartea sărutului magic. Mai aveți un minut până la alegerea noului partener de viață...”)

Mai ales în această cheie am receptat mesajul romanului: o călătorie deghețată într-un GPS miraculos care anunță nu doar piscurile/ prăpăstii ce stau să vină, ci deslușește – subiectiv, desigur – printr-un exercițiu de echilibrată estetică mistere ale unui timp privat privit augustinian, ca o extensie a sufletului: **prezentul** din cele trecute; **prezentul** din cele prezente; **prezentul** din cele viitoare. Și, mai ales, cred că autoarea a realizat un exercițiu de introspecție (pericu-

los/ ademenitor/ benefic, așa cum sunt toate îndrăznelile spiritului), căci asemenea exerciții pot avea și aura unui cutremur minunat pentru orice ființă, dacă-l ascultăm și pe Coelho: „Viața este uneori foarte zgârcită: trec zile, săptămâni, luni și ani fără să simți nimic nou. Totuși, odată ce se deschide o ușă, o adevărată avalanșă pătrunde prin spațiul deschis. Acum nu ai nimic, iar în clipa următoare ai mai mult decât poți accepta” („Unsprezece minute”). După „Călătoria de la Salzburg” – care „deschide o ușă” tulburătoare („Continuă să gândești viața ta! E important dacă vrei să deschizi ușa realității tale”) – poți resimți, Cititorule, un asemenea cutremur care-ți rează plăci tectonice ale sufletului, ești invitat să stai uneori cu ochii la beregata Destinului sau, dimpotrivă, ca soluție de eternă rezervă, să te (re)împrîetenești cu Speranța.

Ion FERCU

- Aurel Pantea, *Așa cum spuneam, moartea*, București, Ed. „Cartea Românească”, 2018
- Dorina Stoica, *Timpul ce îmbătrânește în mine*, Cluj-Napoca, Ed. „Grinta”, 2018
- Ara Alexandru Țismanian, *Neștiute 5*, Columbia SC (USA), 2018
- George Nina Elian, *Fericirea din vecinătatea morții*, Craiova, Ed. „Aius”, 2018
- Ioan Hada, *Cartea celor 3 zile*, Baia Mare, Ed. „Eurotip”, 2018
- Ioan Hada, *Poeme exilate*, Baia Mare, Ed. „Eurotip”, 2018
- Alensis De Nobilis, *Simfonie Lumii: ceremoniile formelor*, București, Ed. „Absolut”, 2018
- Alensis De Nobilis, *Alfa*, București, Ed. „Absolut”, 2018
- Ioan Neacșu, *Primul an de „libertate”*, Bacău, Ed. „Vicovia”, 2018
- Leo Butnaru, *Prima carte a leologismelor*, Iași, Ed. „Junimea”, 2019
- Ion Dinval, *Imperialii Fluturi*, Bacău, Ed. „Ateneul scriitorilor”, 2015
- Elena Bostan-Delavicev, *Evadări multiple*, Bacău, Ed. „Ateneul scriitorilor”, 2018
- Nicolae Ifrim, *Comuna Secuieni, Bacău de-a lungul vremurilor*, Bacău, Ed. „Rovimed Publishers”, 2018
- Ion Popescu-Sireteanu, *Călător spre noapte*, Iași, Ed. „Printis”, 2018
- Traian Diaconescu, *Ovidiana. Ars moriendi*, Iași, Ed. „Junimea”, 2018
- Gheorghe Simon, *Agapia perpetua*, Iași, Ed. „Timpul”, 2017
- Ion N. Oprea, *Istorie, comentarii, miscelanea*, Adjud, Ed. „Armonii culturale”, 2019
- Gheorghe Clapa, *Ion N. Oprea – un evocator al României Mari*, Adjud, Ed. „Armonii culturale”, 2019
- Doina Cernica, *Maria Toacă, Dulce-amar de Bucovina*, Suceava, Ed. „Mușatinii”, 2018
- Doina Cernica, *Privește și încearcă să vezi*, Suceava, Ed. „Mușatinii”, 2019
- Al. A. Leonov (coord.), *Monografia filialei Asociației Naționale a Veteranilor de Război „General Eremia Grigorescu” Bacău*, Onești, Ed. „Magic Print”, 2018
- Ionel Popa, *Glose blagiene*, III, Florești, jud. Cluj, Ed. „Limes”, 2018
- Eugen Verman, *Zăpezi murdare*, ed. a II-a, Bacău, Ed. Corgal Press, 2018
- Adrian Horodnic, *Colegiul Național „Ferdinand I” Bacău. Studiu monografic*, Bacău, Ed. Casei Corpului Didactic, 2019
- Dan-Gabriel Arvătescu, *Poveștile medicinei române*, Roman, Ed. „Papyrus Media”, 2018
- Lucian Strochi, *Tanka, haikuuri, renga, haiga, sigio – auto-comentate*, Piatra-Neamț, Ed. „Cetatea Doamnei”, 2017
- Ernest Hușanu, *Rădăcini*, Iași, Ed. „24 ore”, 2017
- Geo Cristea, *Însetat la izvoarele iubirii*, Bârlad, Ed. „Sfera”, 2018
- Eugen Bulai, *Colecții, colecționari, pasiuni*, ed. a II-a, Bacău, Ed. „Egal”, 2018
- Luan Topciu, *Ghid de conversație român-albanez*, Craiova, Ed. „Asdreni”, 2018
- Constantin Zavati, *Bacăul de odinioară*, Adjud, Ed. „Armonii culturale”, 2018

TELEVIZIUNEA LITERARĂ

www.televiziunealiterara.ro

tvbucuresti@yahoo.com 0722.410.597 0740.370.665

Împresurare

dimineața lumina spintecă pleoapa ca o lamă ascuțită. sînt cîrpă pe dinăuntru, pe dinafară. mă ridic în capul oaselor și pășesc prin cameră ca pe nisipuri mișcătoare. abia apoi încep să-mi simt mușchii, carnea, articulațiile. oxigenul intră greu: mă mișc forțîndu-l. am nevoie de ceva care să mă facă să funcționez în parametri normali, care să mă facă să reiau.

Homo optimus. deschid calculatorul. internetul îmi arată infimitatea. șapte miliarde și jumătate (+1000/sec.) de elemente dispartate unite într-unul. singurătatea este un subiect melodramatic în condițiile astea. patetism irascibil.

Loc

pămîntul. material organic. pămîntul prăfuit pe care alunec cel moale de după topirea zăpezilor cel umed de după ploaia de vară ce rămîne lipit de picioare pămîntul reavăn care se întinde, intră în unghii după ce l-ai scormonit cel rece pe care te-ntinzi obosit și pămîntul negru cernoziomic în care au intrat bunicii verșorii și în care s-au descompus

Hamal

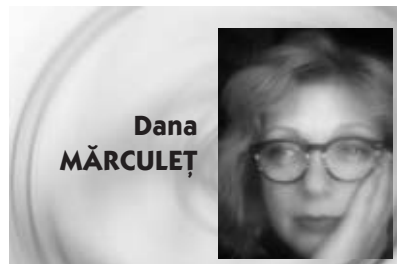
Igbt onu greenpeace world climate wars neverendless wars copii scheletici în africa ebola zika suprapopularea planetei dezghețul ghețarilor în urma efectului de seră migrația masivă din zonele de conflict musulimizare rasism condiția deținuților politic HAARP căsătoria între homosexuali junk-food în america în china în africa de sud sclavagismul cu minori violurile în india în pakistan în afganistan în nepal în somalia dictatorii schimbarea preferențială a legilor hoții 1% din populația globului deține 50% din bogăția lui

* * *

în fiecare zi, în fiecare minut, în fiecare secundă se naște un gînd ce militează, ridică pancarte, luptă. vericiteatea se lipește la fiecare juma de pas . într-o singură zi /un verb/ trece prin toate stările posibile, de la bunăvoință și maleabilitate la înversunare și înjurături, de la uimire la descătușare, de la indiferență la răzvrătire . furia e mamă, e tată, e Dumnezeu. furia și neputința.

Desfășurare

indiferența nu înlă tură prejudecata conduita naturii se-as cunde în diavol el nu există, ea nu a re morală onestitatea poa te fi mincinoasă ca un creș tin ce-și afirmă mereu mo ralitatea

Dana
MĂRCULEȚ

Heteronim

prima piatră ai ridicat-o cu mîinile mele ușoare primul cuvînt ți-a ieșit de pe buzele mele umede primul impuls l-ai simțit între visceralele mele curate prima mișcare ai făcut-o cu torsul meu armonios prima piatră ai aruncat-o cu toată vina pe care o port cu nerușinare

Fragil

pe Viale della Repubblica un șarpe își tirăște solzii sub soarele încingător de iulie îi calci țeasta triumfulară pantofii tremură pe cui mirat încolăcește o tuță la picioare

pe Viale della Repubblica un șarpe verde și roșu și galben ș-orange corpul tău se prelinge mirat încolăcește o tuță la picioare între spaime gri azur etanș

Volatiliza

cu/i/bul n/ostru wallpaper 3D HD. realitate cerebrală percepută spațio-parietal. între visceralele lumii noi păpușarul a tăiat atele dogmatizînd diagnostice ne întoarce/m agnostic pentru descoperirea patimii retractate în colțurile cu/i/bului cînd timpul real se mișcă rațional între radical și cauterizare

Viitor

ființe firave între rafturile supermarketului statui ale libertății sfărîmate pe divanul psihanalistului civic/corporatiste mătîrînd strada cu pancarte greoaie șeherezade violat o mie și una de nopți semiramide neproductive cu grădini scufundate hrănite din calice de foc cu prejudecăți și birfe și singura vulnerabilitate e călcîiul de care te ții strîns tu, copile

Larina
TAVĂ

Cuie, lanțuri

Cuie, lanțuri, îngrijesc pământul.
Cuie, lanțuri, îngrijesc pământul.
Cuie, lanțuri... Ah, cârtiță nenorocită!
Cu botul tău roz și rumen
îmi mănânci pământul.

Cuie... cui?
Cui îi îngrijesc pământul?
Melcilor introvertiți și alienați?
Ei au mereu o casă,
Una singură, pe care nu o împart.

Pământ, pă-mânt, pă-mă-n-t.
În ce sens?
În toate sensurile Pământului.
Și acum în ce sens?
În sensul a tot.
Care tot?
Totul de aici.
Dar nu-l cuprinde și pe celălalt?
Câteodată. Depinde.
Cum privești?
Printre.
Atunci, da. Totul cu toate.

Mi-a făcut timpul o buclă
și mi-a legat capul cu Totul
într-o fundă.

Unde-mi era pământul?
Pe jos.
Să-l îngrijesc cum mă îngrijește pe mine.
Îl ordonez, îl curăț, îl cojesc.
Arunc din el gândacii, rămele, viețuitoarele.
Îl cern de rădăcini și pietre.
Trebuie să fie curat, curat.

Mi-l udă apa
și se face noroi.
Murdar, murdar.
Să renunțăm la apă?
Nu, e singura care mai curge.
Atunci înseamnă că pământul e cel ce
murdărește.
Să renunțăm la Pământ!
Da, adevărat.
Acum e curat, curat.

Cuie, lanțuri, îngrijesc?
Mi-am aruncat pământul!
Nu e bine, e prea gol.
Îl aducem înapoi și o luăm de la capăt.
Dar n-am putea să îngrijim apa?
Nu, niciodată.
Ne curge printre degete și ne lasă singuri.

Bine, bine.
Din nou,
Cuie, lanțuri, îmi păstrez Pământul.

* * *

Excitație.
Trage aer în piept și spune:
Excitație.
Nervii mei
Culmile lor
Vârfurile
Neoxigenate
Crâmpie
Și crampe.
Gusturile
Flămânzeala

Sunetele spintecă
Rugina de pe mâini
Supremația liniștii.
Ei, da.
Cu toții ne legăm la șireturi.
Degeaba,
Văile adânci ale depresiei
Oglinzile astea care îmi vin în față.
Ei, bine.
Cu toții ne-ndoim.
Praștie
Ne facem
Și tragem pietrele
Cât putem de tare.
Gânduri găunoase
Se învârt în gol
Și îmi plesnește cauciucul ăsta
Copt și răscopt.
Trenurile de noapte
M-aș urca în ele.
Numai, numai
Să am grijă cum pun piciorul
Să am grijă să am șiretul
Legat pe după gât.

* * *

-Trei lemne puse de foc
Grămadă mare peste mine
Vulturi, păsărici.
-Tonul,
Spade din ocean.
-Bretele lungi la sutien.
-Ochii ei cu ochii mei sunt ochii mei.
-Intorsul de pe o parte pe alta.
-Galbena șiră, spinarea casei.
-Framântări acide, lucrăm și pe ploaie.
-Cuptoarele merg, mâini tari împletesc.
-Nucile-mici creieri, lingurile-măsurii de otrăvă.
-Șamponarea intensă cauzează șamponări și mai
intense.
-Luăm cuvântul, înaintea tuturor, înainte, cuvânt-
tăm.
-Beciurile pline de vin ne țin în case, încă.
-S-ar putea să fi împăturit din greșeală și.
-Când calc simt vârful de electricitate.
-Ne jucăm, haide, ne jucăm.
-Arată-mi culorile, penajul.
-Arată-mi, ți, arată-ți, mi.
-Măsele, numai măsele am în gură.
-Marti întorcem mașina în strigătul dintre noi.

Fierbere

Este numai o fierbere.
Aparțin acestei fierberii
O pojghiță, un cainac,
O părere.
Fierbe, fierbe.
Zeama, focul.
Piciorul meu și pasul nu pășesc
Pământul nu există
Fierberea e nemuritoare,
Noi suntem bătăciile care se sparg.
Singurul meu elan,
Singurul meu triumf
Este vocea care se opune,
se miră,
și scrie.
Scrie că fierbe.
Scrie că știe că fierbe.
și nimic nu se poate face și tot ce facem este tot
ce se poate face și faptul și gândul de a face și
vocea și mâna și gestul și acțiunea.
Ochiul mă minte, gura mă minte, mâna mă minte,
gândul mă minte.
Aici, jos, în tunel
Îmi țin genunchii la piept.
Și stop.
Gura spune despre pământ,
Ochiul spune despre pământ,
Mâna spune despre pământ.
și văd aici și spun aici și sunt aici.

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Feliile eului meu*

Mă uit la o fotografie dintr-o revistă americană publicată în 1953. În ea, o tânără cu zămbet afabil, stă de vorbă cu o doamnă distinsă, mult mai în vârstă. Ambele sunt elegante, dar tânăra este, mai presus de orice, fiica timpului ei: are pe cap o tocă à la Jackie Kennedy, părul e coafat în bucle îngrijite, poartă un costumăș cochec, strâns corect pe trupul subțire, iar creionul din mână așteaptă îndatoritor să ia notițe pe un carnetel deschis pe genunchi. Imaginea ei vorbește despre cât de mult își dorește ea să fie întruchiparea idealului feminin al anilor '50 în versiunea lui mai rafinată. Nimic nu prevestește, în această fotografie (făcută în timpul unui interviu cu scriitoarea irlandeză Elizabeth Bowen, pentru revista *Mademoiselle*), demonul care, peste zece ani, va sparge complet suprafata perfectă, netedă, lucioasă, făcând din această tânără una dintre cele mai celebre sinucigașe ale secolului: nimeni alta decât Sylvia Plath.

Discrepanța uimitoare dintre imaginea (sau, mai degrabă, imaginile) pe care a încercat mereu, cu dârzenie, cu disperare, cu patimă, cu exaltare, să le cultive, în viața de toate zilele, zbuciumata poetă și adevărata ei identitate disruptivă, chinuitoare, din operă și din singurătate, rămâne unul dintre motivele pentru care Plath continuă să bântuie mințile cititorilor. Cu tot patosul ei „datat”, figura ei este încă suficient de puternică încât edituri importante precum Faber (în Anglia) sau Harper (în America) să considere o onoare publicarea unui nou volum cu scrierile ei, în acest octombrie când se împlinesc 85 de ani de la nașterea poetei. Vorbim aici despre primul volum, care cuprinde scrierile ei din perioada copilăriei, adolescenței și primei tinereți, până în anul 1956, la câteva luni după căsătoria cu Ted Hughes. Munca asiduă, minuțioasă a editorilor, Peter K. Steinberg și Karen V. Kukil, a fost răsplătită de entuziasmul criticilor, încăntați că acum, spre deosebire de publicările anterioare, textele sunt necenzurate: de acum înainte, oricine va dori să exploreze tenebrele artei-ți va putea să o facă neîngrădit.

Într-adevăr, biografii și cercetătorii nu au cum să fie decât extaziați de accesul la cele 1400 de pagini ale tomului. Dincolo de cercul inițiatilor, această cantitate este însă intimidantă, asta cu atât mai mult cu cât textele îi sine nu aduc nimic nou fundamental în discuție: temele cunoscute deja din edițiile anterioare ale scrierilor plathiene se repetă până la saturație (și, cum observă cineva, aproape până la căderea în derizoriu), iar rezolvarea ghicitorii durerii acestei vieți nu devine semnificativ mai probabilă dacă, spre exemplu, știm precis că, într-o seară, Sylvia a suferit pentru că nu avea forfecută ca să-și facă pedichiura.

Ne putem pune problema dacă absolut tot ce a spus un scriitor merită reproduș, adică dacă toate cuvintele sale trebuie tratate ca fiind sacre, mai ales atunci când nu influențează cu nimic funcția-autor, vorba lui Foucault. Cazul Sylviei Plath este însă special. Criticii și biografii lăsându-se duși ei înșiși de patimă, este de înțeles refuzul Casei Plath, reprezentată actualmente de Frieda Hughes, fiica poetei, de a acorda copyright cu prea multă ușurință. Principiul de bază pe care l-au adoptat pare a fi acela că doar o cantitate exhaustivă poate garanta calitatea. Dar asta ne face să ne întorcem de unde am plecat: nici prezentul volum nu cuprinde tot, mai sunt scrisori pe care deținătorii lor nu le-au dat publicității sau care sunt obiect de litigiu în justiție. Deci unde se sfârșește cantitatea și unde începe calitatea? Mai mult, în anumite situații, miza pe o cantitate reprodușă cu o fidelitate ce frizează misticismul, poate avea efecte negative. (În urmă cu vreo doi ani, Casa Plath a refuzat să își dea acordul pentru publicarea, la o editură românească importantă, a unui volum cu fragmente din jurnalele Sylviei Plath, în selecția și traducerea mea, adus la o dimensiune accesibilă pieței noastre de carte. Dorința lor era ca jurnalele de multe sute de pagini să fie publicate integral, lucru aproape imposibil, din motive pe care nu le mai enumăr.)

Dincolo de toate aceste probleme de principiu, volumul acesta de scrisori oferă momente de intensitate zguduitoare: cele 16 scrisori către Ted Hughes, nepublicate până acum, ne aduc dinaintea ochilor o ființă care arde fără rest în lumina incandescentă a unei iubiri resimțite total, o iubire care amenință să devoreze eul cu totul: „Mi-este pur și simplu rău, fizic rău, fără tine. Plâng, mă dau cu capul de pereti, mă sufoc... Teddy, te iubesc atât de mult, încât mă ucid”, îi mărturisește Sylvia soțului ei în 1956, anul când s-au căsătorit. Este unul dintre cei doi poli de adevăr veșnic între care se înșirue, complicat, celelalte „feliile ale eului” plathian. Iar cel de-al doilea pol este, evident, arta ei, poezia aceea care ne spune ceva atât de important despre noi, că n-o putem înțelege.

* Articol apărut inițial în *Ateneu*, octombrie 2017

Când Nora Iuga este invitată undeva, vine lumea. Pe 5 decembrie 2018, ajungea la Bacău cu ultima carte a ei de poezie, intitulată „alături cu drumu”. În spațiul generos al Bibliotecii Județene „Costache Sturdza” erau vreo sută de oameni care o așteptau. Câțiva dintre noi au spus atunci, cum se obișnuiește, câteva cuvinte despre personalitatea Domniei Sale. Doar câteva, fiindcă auditoriul, se vedea bine, o aștepta pe ea la rampă. Mai întâi, Nora Iuga a scos din poșeta ei „nuca” din curtea Casei „Bacovia”, pe care a mărturisit că o poartă mai tot timpul cu sine, și a vorbit despre relațiile afective cu spațiul și cu oamenii Bacăului, apoi despre literatură, viață, moarte, iubire și toate celelalte... N-a reușit să devină actriță, cum și-a dorit cândva, să intre în pielea personajelor, dar e limpede pentru oricine că ea joacă impecabil și cu mare succes la public rolul Norei Iuga. Omul și creatorul Nora Iuga sunt prieteni, iar acest lucru se vede bine în tot ceea ce reprezintă ea în literatura contemporană...

Dar să mă întorc la cartea de poezie pe care a lansat-o la Bacău în decembrie 2018: „tot ce ne putem reprezenta e normal spuneai/ și ochii mereu după chelnerița poloneză crupa caldă catifelarea brună/ și-acum o lolită băiat un copil crupa caldă catifelarea brună/ așa-mi trebuie că ți-am băgat în cap îngerul anusian al lui tournier/ nu tot ce ți se potrivește îți seamănă/ trebuie să parcurgem toate experiențele spuneai și când m-ai văzut/ alături de el un ghețar în nordul cel mai extrem [...] ești obligat să ucizi pentru o înviere posibilă în mările sudului/ plăcerea acoperă remușcarea ceamele sepiei e foarte eficientă” (Nora Iuga, „alături cu drumu”, *Casa de pariuri literare*, București, 2018, p. 23). Acest text din ultima carte de poeme a Norei Iuga, de la pagina 23, e un fragment din discursul – pot spune, fascinant – de la pagina 23 (ce întâmplare!) a romanului „Lebăda cu două intrări”, apărut la Editura *Polirom* în 2017. Și asta în măsura în care îmi place să spun adesea că nu cred în hazard. Poate de aceea „întâmplarea” de la pagina 23 din roman, cât și din volumul de poezie am consemnat-o aici. Pentru cine cunoaște cele două opere, printre altele, e o bucurie să le citească simultan, observând ceea ce este de fapt la vedere: „vocea” din „Lebăda cu două intrări” (roman) e aceeași cu vocea din „alături cu drumu” (poeme). Nu este deloc întâmplătoare povestea consemnată de Nora în „Preambulul” cărții de poezie amintite, importantă poate pentru o Poetică a ei. Cândva, mărturisise Nora Iuga, regretatul Mircea Ciobanu a citit unor tineri scriitori, între care se afla și ea, un fragment dintr-o carte, întrebându-i apoi ce cred despre genul literar al operei. Tinerii au spus aproape în cor, fără să stea prea mult pe gânduri, că fragmentul era poezie. Au aflat imediat că Mircea Ciobanu le citise din romanul „Biblioteca din Alexandria” al lui Petre Sălcudeanu... De atunci poate (cine mai știe!), Nora Iuga are obsesia „cărții totale”, o operă în care granițele dintre genurile literare se volatilizează. Ceea ce trebuie spus neapărat este că Norei Iuga îi place „să experimenteze” mereu. Însă ea nu experimentează cuvinte, ci

Dan PETRUȘCĂ

NORA IUGA e și nu e „alături cu drumu”

viață. Altfel spus, experimentele ei n-au nicio legătură cu sterilitatea jocului de cuvinte. Operele ei „colcăie” de viață, de o viață trăită intens și pe muchie de cuțit. Sensibilitate extremă și inventivitate enormă, iată atributele scrisului ei. Viața, moartea, iubirea, sexul, familia, prietenii, istoria, trecut și prezent, spații geografice apropiate sau îndepărtate, orașe, parcuri, trimiteri livresci, personaje din operele altora, dar și unele concrete care bat la ușa imaginărilor, precum Didi, Tiberiu, Nino... Toate aceste teme și motive literare (plictisitoare noțiuni!), la care se adaugă în modul cel mai firesc blocul din București în care locuiește, vecinii, camera, obiectele din acest spațiu domestic și, nu în ultimul rând, minunata feminitate a creatoarei, care nu e în derivă, în ciuda vârstei, pe care o cercetează „fără ură și părtinire”, cum ar spune un istoric latin.

În cartea aceasta de poezie, imagini ale unei lumi de demult coabitează cu imagini ale prezentului, replici din conversații, mirosuri, gusturi... Inter-

textualitatea, scurte expresii în germană sau franceză, zone de profunzime (amezițoare) se întâlnesc mereu cu banalul existențial în care palpită deseori transcendentul, pentru că Dumnezeu și diavolul (nu-i așa?) ar putea fi gemeni. Modernitatea și post-modernitatea merg împreună, iar „democratizarea” limbajului e încântătoare, savuroasă, dar niciodată frivolă și, în niciun caz, vulgară. Nora Iuga e contemporană cu tot ce se întâmplă în prezentul lumii, însă, în același timp, este „alături cu drumu”, nu-i plac unele schimonoseli ale poeziei actuale, suferind de minimalism sau castrare, ea fiind convinsă că într-o operă trebuie adunate „toate aluviunile” sufletului, numindu-i retardați sau imbecili pe cei care îl cred expirat pe Homer (sau pe George Coșbuc).

Poate că avea dreptate, ar spune cu ironie Nora Iuga, comisia care, prin 2017, a nominalizat „Lebăda cu două intrări” pentru premiul Uniunii, însă n-a reușit să hotărască atunci dacă îi vor

acorda premiul pentru proză sau pentru poezie. E aproape ciudat să gândești că o astfel de comisie este formată adesea din personalități notorii, care n-au reușit să deslușească diferența dintre poezie și proză (și nici intenția creatoarei), trăind astfel convenabil în convenție. Când scrie, e posibil ca Nora Iuga să nu se gândească la gen. Poemele din „alături cu drumu” sunt uneori secvențe din „Lebăda cu două intrări”. Pentru un lector a cărui limbă e obișnuită cu mironeniile și al cărui ochi deslușește semnificații în spectacolul lumii, nu e un paradox faptul că, în poemele Norei Iuga, eul liric este narator (intradiegetic), iar modul în care pune în scenă replicile „personajelor” seamănă cu didascalii: liricul, epical și dramaticul au granițe imponderabile, iar structurile versificate din această carte a ei sunt doar pentru cititorul atent la convenții. Discursul „poetic” al Norei Iuga susține o anumită realitate: lumea e text, iar textul, lumea. Se circula fără opreliști din lume în text și invers, iar vocea (unică) se află în mijlocul acestei curgeri, în mijlocul șuvoiului, consemnând gânduri, trăiri, obiecte, întâmplări, gesturi, replici, zgomote, imagini, muzici, gusturi, mirosuri, toate existând în aparente sincope consecutive, fiindcă viața și textul par sinonime. Citind „alături cu drumu”, ai sentimentul că e vorba de un singur poem și, așa cum susținea Edgar Allan Poe în „Filosofia compoziției”, un poem amplu este format dintr-o succesiune de poeme mai mici... Cartea aceasta (de poezie) este un text în care realitatea intră mereu cu picioarele goale, nefardată, vie, având legătură cu ceea ce unii, când e vorba de proză, numesc „autenticitate”. Unitară prin viziune, cartea poate fi citită, paradoxal, de la coadă la cap sau de la mijloc în orice direcție, bucurându-te de frumusețe sau urâtenie, de elevație sau abjecție, de mirosuri nobile sau pestilențiale... În finalul acestor (foarte scurte) considerații, aș încerca un experiment, pe care Nora Iuga s-ar putea „să-l guste”, cu versuri răzlețe din poeziile ei, selectate (aproape) la întâmplare și structurate aleatoriu, din care ai putea să transpară un „portret interior” al creatorului, dovedindu-se, dacă mai era nevoie, că în această carte sunt mai multe cărți. Acum, să vedem cam ce-ar ieși din acest experiment și, dacă se poate, să ne bucurăm: „în vinerea mare tiberiu după un film cu Ișus/ nu mai vrea să vadă pe nimeni Ivan Ilici s-a întors cu fața la perete/ pe fasanenstrasse numărul 23/ pe podul mirabeau văd mâna lui pe balustradă/ poate că nici nu e nevoie să mai trăiesc/ gonesc frica în balcon aerul rece/ cuvântul are degete murdare/ plumb și aur de-a valma/ paradisul cu grații creierul meu și vrabia/ se lasă caricaturizat ca orice trecut îi spuneam lui octavian în a treia zi de beție/ nu tot ce ți se potrivește îți seamănă/ setea de moarte culcată perfect pe setea de viață/ că nu se vede decât jumătate din mine/ și sexul e geamăn cu creierul cum dumnezeu e geamăn cu diavolul în acest țesut de materie/ m-am făcut femeie fără să plătesc/ ce ai prefera să fii o femeie moartă sau o cățea vie/ și mai du-te-n mă-ta cum dracu poate/ eh o sută de rațe nu fac cât o lebădă”...

• Gh. Zărnescu

– Doamnă Nora Iuga, un cadou de Moș-Nicolae este întâlnirea cu dumneavoastră de astăzi, 6 decembrie.

Nora Iuga: – Vai de mine, mă flatați foarte tare, dar mă bucur dacă aveți impresia aceasta.

– E o tradiție românească sărbătoarea de azi.

Nora Iuga: – Nu e o tradiție numai românească, pentru că primul Moș-Nicolae eu l-am trăit în Germania, când eram copil de 5 ani, cu părinții. Vă dați seama: la vârsta aceea copiii sunt teribil de emoționați când e vorba de Moș-Nicolae și de Moș-Crăciun. Țin minte că e un sentiment foarte ciudat. E un amestec de frică teribilă, noi simțind de copii apropierea de mister; adică se deschide în noi o ușă către mister încă de mici, de pe la 3 ani. Această ființă care ne imaginăm că sosește din altă sferă, din altă lume, aveam senzația că vine de undeva din cer și că se deschide o poartă nu știu unde... Copiii au imaginație.

– O și vedeți această poartă...

Nora Iuga: – Da, exact. Și era o frică extraordinară, dar în același timp o nerăbdare fără de margini pentru că știam că se va întâmpla un lucru minunat și că vom primi daruri (părinții ne avertizau). În același timp era spaima că ne întâlnim cu acest lucru total necunoscut, misterul, pe care nu puteam să ni-l închipuim. Adică e foarte interesant cum copiii reușesc să trăiască acest fenomen nu atât prin imagini, cât prin stare.

– Mă întorc la cuvântul *minunat* pe care l-ați rostit acum și îl duc spre izvorul lui, *minune*. Mai bine zis, către minunea ca mister.

Nora Iuga: – Minunea chiar este un mister, pentru că minunea ține clar de domeniul necunoscutului. De când ne naștem, noi așteptăm minunea. Viața ar fi total goală și nu ar merita să fie trăită dacă omul nu ar fi făcut să aștepte permanent minunea. Câteodată chiar se întâmplă lucruri pe care nu le prevezi.

– E acest necunoscut incontrolabil. M-aș întoarce însă la Moș-Nicolae și m-aș gândi la etimologia cuvântului: *nike* „victorie” și *laos* „oameni, popor”. Deci avem o imagine a biruinței umane. Raportându-ne la îndeletnicirea condeierilor, despre care ați vorbit aseară, la Biblioteca Județeană „C. Sturdza”, o vorbă a lui Camil Petrescu este de comentat: „Toate nenorocirile din lume sunt datorită exclusiv literaturii proaste scrise sau vorbite”.

Nora Iuga: – (*Râde cu poftă*.) Este cu totul neașteptată această definiție a eșecurilor omenirii. (*Continuă să râdă*.) S-ar putea, dacă stai să reflectezi bine, să aibă foarte mare dreptate. E adevărat că dacă ai la bază totuși o oarecare sensibilitate artistică și puțin mai multă minte în cap sau lecturi de opere importante...

– Dictate de o anumită exigență a scrierului...

Nora Iuga: – ... și ești pus în situația de a citi literatură proastă mai multă vreme, cred că poți ajunge chiar și la balamuc. Este îngrozitor! Sau te poate contamina, pentru că dacă trăiești într-o societate de oameni care au citit la viața lor numai literatură proastă, realmente te poți contamina.

– Avem nevoie de atenționările scriitorilor. Eu văd în ceea ce realizați dumneavoastră mai nou prin blogul personal un mod de a vorbi cu noi.

Nora Iuga:

„Când ești pus în situația de a citi literatură proastă, ajungi la balamuc!”

Nora Iuga: – Nu pot altfel, pentru că eu sunt o scriitoare de scriori. Eu îmi consider opera mea făcută numai din scriori. Sau vorbesc cu mine așa cum fac bătrânii câteodată și e tot o formă de dialog. Creierul meu, de foarte multe ori, este – cum să zic? – persoana cu care stau permanent de vorbă.

– Spuneți că este cel mai productiv organ al corpului.

Nora Iuga: – Și cel mai inteligent prieten al meu. Spun sincer: eu nu sunt capabilă să scriu altceva decât scriori, adică aceste dialoguri cu creierul meu. Eu îi scriu creierului meu și el îmi răspunde.

– Este literatura vorbită de care amintea Camil Petrescu, în varianta pozitivă.

Nora Iuga: – Sigur că da. Este o literatură vorbită și de aici vine și naturaletă scrisului meu. La asta contribuie și totala singurătate în care mă aflu la ora actuală, deși sunt un om care socializez, cum se spune în ziua de astăzi, foarte bine cu cititorii mei și cu oamenii din jur, în momentul în care am ieșiri în public. Însă eu în viața de zi cu zi, având și vârsta pe care o am, m-am izolat foarte tare de lume și-mi iubesc această singurătate. Asta mi-a ajutat într-adevăr să realizez un permanent dialog cu mine însămi.

– O întrebare filologică, vă rog: parantezele care apar în titlul uneia dintre cărțile dumneavoastră sunt o formă

de constrângere sau de libertate? În general punctuația și ortografia exprimă disciplina mentală sau detașare față de norma lingvistică?

Nora Iuga: – Punctuația pentru mine nu reprezintă o constrângere mentală și nu ține de sensul pe care vreau să-l dau. Dimpotrivă, o folosesc pentru nonsensul propoziției sau al cursului gândului meu atunci când scriu. Dacă cineva ar fi tentat să-mi analizeze semnele de punctuație, ar fi foarte uimit și ar putea chiar să mă acuze că nu aș cunoaște gramatică deloc, pentru că eu pun virgulele după cum simt curgerea gândului și nu după regulile gramaticii. Eu folosesc enorm de mult trei puncte, adică suspensia, în momentul în care nu-mi duc gândul la capăt sau sar în altceva.

– Il invitați de fapt pe cititor să intre în discursul dumneavoastră.

Nora Iuga: – Se face pauza, e un gol mic de gândire și pun trei puncte. Folosesc foarte des nu linia de dialog, ci linia de pauză, pentru că mereu îmi comentez, cum să zic?...

– E un intrând.

Nora Iuga: – Vai ce cuvânt frumos ai folosit! Eu merg pe un drum cu gândul meu și la un moment dat fac un salt. Drumul e accidentat din când în când și trebuie să sari peste o gropiță sau peste o băltoacă. Atunci pun linia de pauză și reproduc trei cuvinte din cu totul alt gând care îmi apare, care

parazitează cumva gândul acela. Și mai există ceva ce cultiv cu o plăcere ne bună: când termin fraza, întotdeauna nu termin și ideea, adică îmi place suspensia, îmi place să las neterminată o frază mai lungă, așa cum se întâmplă și în realitate câteodată. Atunci nu mai pun niciun semn: nici trei puncte, nici un punct, nimic. Adică rămâne în aer, gata.

– E opera deschisă a lui Umberto Eco. Îl invitați pe cititor...

Nora Iuga: – ... să continue el, da.

– Este exercițiul de generozitate maximă a unui scriitor.

Nora Iuga: – Da, dar să știți că un scriitor care deține o experiență îndelungată, deși e foarte natural și scrie exact la dictat (eu asta fac de când mă știu), totuși trișează. El cam știe ce are efect la public și-atunci speculează un pic chestia asta.

– Este probabil paradoxul dicteului automat: până la urmă e o disciplină, e o rigoare pe care trebuie să o respecti. Apropo de punctuație: Gabriela Gheorghisor, în Revista „Ramuri”, a remarcat că într-unul dintre volumele dumneavoastră lipsește punctuația cu totul.

Nora Iuga: – Sigur că da. Asta e în „Lebăda cu două intrări”, pe care chiar așa am scris-o, întruna, exact așa cum gândesc: eu am scris-o în pat, eu am scris-o la masă mâncând, eu am scris-o în Germania, eu am scris-o în Italia, eu am scris-o în cărciumi, eu am scris-o în cimitir, eu am scris-o în parcuri... Eram tot timpul cu caietul la mine și scriam în continuare, fără să urmăresc ideea unei propoziții, o idee limitată: pornesc de aici și ajung aici. Am scris întruna, cum mi-a venit, necontrolat total. Și-atunci oamenii sigur că au rămas derutați. De fapt am zis că dacă „Toamna patriarhului” a lui Garcia Marquez este scrisă așa, toată cu litera mică și fără punctuație de la un capăt la altul, de ce n-aș putea și eu să fac? Dar el are un story, are personaje. Și-atunci mi-am zis că dacă pot să fac un poem suprarealist la dicteu, de ce nu aș face un roman întreg așa? Sigur că așa lipsește punctuația, cum bine s-a observat, și totul e cu literă mică de la început, adică n-are început, n-are sfârșit. Mulți scriitori, prieteni apropiați și critici au spus că această carte, „Lebăda cu două intrări”, este cea mai bună carte a mea și eu sunt convinsă de asta. Foarte ciudat: criticul român care e învățat cu o metodă clasică de interpretare a textului nu s-a încumetat să o analizeze. Eu nu prea am avut cronici la această carte...

– Deocamdată...

Nora Iuga: – Nu, nici vorbă! Ea a apărut de mult. A fost reeditată de vreo două ori la „Polirrom”, dar are într-adevăr o prefață excepțională, pentru care o să-i rămân îndatorată până la moarte lui Alexandru Matei. E băiatul Angelei Marinescu, unul dintre cei mai dotați critici și teoreticieni. Este extraordinar în special în literatura franceză și m-a comparat pentru această carte cu o mare scriitoare franceză, care a luat cred că anul trecut Premiul „Goncourt”. Nu știu cum o cheamă, dar nici nu e nevoie.

– Mulțumim și vă mai așteptăm la Bacău.

Nora Iuga: – Cu multă dragoste!

Bacău, 6 dec. 2018

Dialog de Ioan DĂNILĂ

– Nu știu dacă prezentul interviu va putea acoperi multe fațete ale unei activități extrem de complexe. Iată, ușor neconvențional, mi-aș dori să ne apropiem de muzică dinspre o curiozitate oarecum exterioară... Ai avut contracte și te-ai bucurat de aprecierea unor nume importante ale muzicii clasice/ de operă în afara țării. De obicei, visul tânărului *de aici și de acum* se leagă de ideea unei posibile cariere de succes, care nu s-ar putea înfăptui decât dincolo de hotare, rupând cât mai evident relațiile cu țara. Ai ales să te întorci. Care sunt motivele acestui comeback?

Gabriela Iștoc: – Da, am ales să mă întorc acasă pentru că am simțit mereu că aș putea să fac ceva pentru cei de aici. Îmi iubesc mult locul și pe cei apropiați. Am fost plecată mulți ani și eram cumva ruptă de ce se întâmpla acasă... Nici relațiile cu familia nu mai erau aceleași, iar pentru mine ea ocupă locul întâi. Mă simțeam ca o străină în țara mea. Scena de afară oferă oarecum o siguranță a afirmării talentelor tinere și o mare satisfacție cu ropote de aplauze, însă pe măsura sacrificiilor.

– Minunat a fost proiectul pe care l-ai inițiat, coordonat ulterior, proiect ce a aglutinat în jurul său personalități ale locului. „Mi-e drag acasă!” e poate până la urmă și o declarație de atașament și încredere față de posibilitățile culturale ale ideii de provincie?

Gabriela Iștoc: – Oh, multumesc! A fost o bucurie să văd sala plină până la refuz la eveniment, o confirmare a nevoii de astfel de spectacole pentru publicul băcăuan. „Mi-e drag acasă!” a apărut acum un an și jumătate din nevoia de a face și mai cunoscută muzica clasică, „folosindu-mă” de cei mici. Mi-am propus ca an de an să existe cel puțin un spectacol la care să ia parte orchestra, nume sonore ale Bacăului – deloc greu de găsit, cu numere de dans, balet –, inspirație pentru părinți și copii. Cred că nu peste mult timp tot mai multe persoane vor începe să aprecieze acest gen de muzică.

– Treptat, ne apropiem de muzică. Pentru că în literatură a tot fost discutat acest raport dintre centru și periferie, m-ar interesa cum se pot întrevedea aceste distanțe/ apropieri în managementul muzical, dar și în actul interpretativ propriu-zis.

Gabriela Iștoc: – În ceea ce mă privește, aș putea spune că norocul m-a urmărit toată viața. Pe când eram elevă la Școala Generală Nr. 1, am fost sfătuită de profesoara de muzică să mă transfer la o școală de specialitate, iar astfel am luat legătura cu „centrul” orașului Bacău. După câțiva ani, am întâlnit-o pe cea care avea să-mi devină maestră de

Gabriela Iștoc, soprană:

„Muzica are o frumusețe pătrunzătoare; nu îi ia mult să încânte pe cel care n-a auzit-o vreodată”

canto – Silvia Voinea –, iar în clasa a X-a m-am transferat la Liceul „George Enescu” din București. N-aș putea spune că în timpul anilor de studenție eram o voce remarcată; acei ani au trecut fără vreun moment semnificativ sau vreun debut artistic. Din 2007 m-am mutat în Irlanda, unde (poate și datorită numărului mai restrâns de soprane) vocea mi-a „răsunat” îndeajuns de rapid încât să ajung pe cele mai importante scene ale țării. În 2011 am semnat primul contract cu o companie din Anglia unde, câteva luni mai târziu, urma să am legături cu toate teatrele mari din Regat. Am fost acceptată în programul *Jerwood Young Artists* al prestigioasei *Glyndebourne Opera Festival*, iar cinci luni mai târziu eram cea de-a 4-a voce de soprană care ocupa o poziție la *National Opera Studio*, în Londra. Acest loc este o școală de perfecționare ghidată de cele mai importante companii de operă din Regatul Unit al Marii Britanii. De-a lungul anilor de studiu, s-a pus mult, firește, accentul pe tehnica vocală, pe stilul muzical caracteristic fiecărei perioade, pe semnificația textului și coloristica vocii. Am avut ocazia să lucrez cu muzici, dacă nu cumva sute, de modele, de artiști cu renume mondial, i-am văzut și admirat pe scenele pe care eu însămi călcam. Nu știu, de-aș fi rămas în țară, dacă aveam atâtea petale presărate pe cărarea vieții mele artistice.

– Pe de altă parte, mi-ai putea dezvălui câteva diferențe între manierele interpretative din muzica de operă, raportându-le la trecut-tradițional/ actual-provocator?

Gabriela Iștoc: – Făcând referire la ceea ce se petrecea pe scenă, cred că în trecut unii cântăreți îi era mult mai ușor. Vocea și tehnica erau mai pre-

sus de orice. Acum e la căutare tot pachetul artistic: o voce bună, expresivitatea jocului actoresc, frumusețe, eventual și potrivire de înălțime cu tenorul.

– La o vârstă deloc înaintată ești deja una dintre vocile importante ale noului val. Firește, în spatele acestui succes sunt multe ore de pregătire. Cum arată o zi obișnuită din viața personală?

Gabriela Iștoc: – Ei, mă ridic în slăvi! Cam de jumătate de an am început să mă trezesc la 7 (destul de devreme pentru mine), să intru și eu în rând cu ceilalți părinți, să-mi duc băiețelul la grădiniță înainte de 8.30. De-acolo, ore bune mi le petrec la Filarmonica „Mihail Jora” (de câteva luni ocup poziția de PR) și mă împart între activitatea personală și cea online. Studiu... de câte ori prind ocazia! Mișcarea rămâne una dintre priorități, iar cel puțin o oră mi-o petrec la sală. Spre seară am activități cu Iacob: fie parc ori loc de joacă, fie gătim ceva împreună (Iacob iubeste cel mai mult să facă prăjituri), citim. Un copil de 3 anișori are nevoie de multă atenție și timp dedicat lui.

– Reîntorcându-ne la scenă, nu știu dacă se vrea o întrebare iconoclastă, însă consider oportun să îmi spui câteva cuvinte despre relația interpretului cu orchestra simfonică. Eventual poate îți reamintești unele din experiențele avute.

• Gabriela Iștoc și Paul Lungu în concert, la Focșani (3 martie 2017)

Gabriela Iștoc: – Fără a dori să sune a laudă de sine, mereu dirijorii mi-au spus că sunt ușor de urmărit. Evident, e necesară o balanță între cele două elemente – solist/ orchestră –, chiar dacă de cele mai multe ori fiecare vine cu o părere proprie. La sfârșit publicul trebuie să asculte un concert reușit.

– Care a fost acel moment în carieră când ți-ai dat seama că ești într-adevăr sorțită actului interpretativ la un nivel înalt?

Gabriela Iștoc: – Cred că „punctul pe 1” al carierei mele a fost pus odată cu primul contract cu un rol principal pentru o mare companie.

– În logica celor punctate anterior, socot că ar fi oportun să ne vorbim despre câteva momente cu totul speciale ale acestui parcurs în crescendo.

Gabriela Iștoc: – Concertele cu *London Philharmonic Orchestra* au întotdeauna o greutate emoțională pentru mine. Poate pentru că, cu prima mea colaborare cu ei, am fost luată prin surprindere? Au o sonoritate cu totul deosebită și sunt foarte expresive. Apoi, una dintre operele mele preferate rămâne „Boema” lui Puccini și nu pot să nu menționez două dintre colaborările pentru acest rol cu *Opera North* în Anglia și *Den JyskOper* în Danemarca, ambele cu rolul Mimi. A mai fost scena Teatrul *Des Champs Elysees* în Paris sau importantul teatru *Massimo Bellini* din Catania. Pe când eram însărcinată în luna a 5-a, filmam pentru BBC și producția lor „La Traviata” – *Love, Death and Divas* –, documentar care a apărut pe ecran cu o zi înaintea nasterii fiului meu. A fost cu totul special! În România am avut bucuria de a deschide Festivalul *Enescu* cu singura operă enesciană – „Oedipe” –, cu rolul Antigonei, alături de *London Philharmonic Orchestra* și Vladimir Jurowski, dirijor.

– Cochetezi și cu alte stiluri muzicale? De exemplu, te consideri apropiată de jazz?

Gabriela Iștoc: – Mi-ar plăcea mult să cânt jazz... dar mai departe de câteva piese ale Mariei Tănase (la cererea publicului englezesc) și colinde în perioada sărbătorilor, n-am mers. Poate de-acum încolo!

– Mulțumindu-ți pentru amabilitate, îți doresc succes întreg pe scena muzicii, înregistrări în viitorul cât mai apropiat și motive pentru a ne încânta pe mai departe!

Gabriela Iștoc: – Muzica are o frumusețe pătrunzătoare; nu îi ia mult să încânte pe cel care n-a auzit-o vreodată... Motive se vor găsi mereu... Vă mulțumesc mult pentru frumoasele cuvinte și s-auzimi numai de bine!

Interviu de Marius MANTA

Raluca-Miruna SOISUN

Feminitate, feminism. Stereotipii contestate

A fi femeie ține de natură, dar manifestarea feminității implică familia, societatea, cultura, națiunea. Actualmente, discuțiile despre feminism în țara noastră sunt rare și timide, fiindcă implică reevaluarea unor mentalități, cutume și stereotipii. Uneori, se invocă religia și credința, alteori, patriarhalismul Estului și prejudecățile lumii tradiționale. Pe de altă parte, dezbaterile din Vest au luat amploare, au trezit controverse, propun schimbări societale majore și seamănă îngrijorare.

Maturizarea unei fete aduce cu sine adoptarea unor roluri specifice, statornicite în comunitatea unde trăiește, acceptate și încurajate de aceasta. Feminitatea nu înseamnă numai anatomia și fiziologia specifice, atitudinea, comportamentul și vestimentația. Definiții pentru feminitate nu rămân doar rochiile, tocurele înalte, părul lung și machiajul. În mentalul colectiv au intrat stereotipii: aspectul (sexul frumos), asumarea rolului de mamă și soție (tandrete, atenție, respect, responsabilitate), subordonare față de soț („Femeia să asculte de bărbat!”), acceptarea autorității masculine (sexul slab), factor de stabilitate prin respectarea moralei creștine și de păstrare a sănătății familiei (igienă, alimentație).

Gina Lombroso, fiica celebrului antropolog italian, pune existența femeii sub semnul pasionalității, adăugând ca trăsături derivate sentimentalității, expansiunea, sociabilitatea și farmecul. Despre inteligența feminină ni se spune că e concretă, legată de realități și bazată pe intuiție. În structura feminină e mai puternic alterocentrismul decât egocentrismul, pasionalitatea suplinește furtuna de idei, iar finețea înăscută compensează superficialitatea demersurilor intelectuale. Femeia se consacră cultivării bucuriei și atenuării durerii semenilor. Unele femei însă, hipersensibile și cu mare apetit pentru studii, se plâng de soții care nu le sunt parteneri intelectuali și-și afirmă „viziunea masculină” asupra vieții. Hortensia Papadat-Bengescu scria în confesiuni epistolare: „Nu știu dacă d-voastră știți că eu sunt un fel de instrument foarte ciudat de perceptibilități și telepatie... Acuitatea simțirii pure sau viziunea violentă a realului mă vizitează deopotrivă” (*Scrisori către Ibrăileanu*, Buc., E.L., 1966, p. 105).

Tradițional, femeia este conformistă și supusă ironiei de către bărbați când încearcă emanciparea. G. Călinescu îi reproșează snobismul și, fără a se recunoaște misogin, crede că rolul femeii este să cultive

genialitatea bărbatului. Prejudecățile de sex (gen), greu surmontabile, sunt „ameliorate” prin poezie. Bărbatul și femeia sunt sortați să se întâlnească venind din spații opozabile: „Eu veneam de sus, tu veneai de jos./ Tu soseai din vieți, eu veneam din morți” (T. Arghezi, *Morgenstimmung*) sau „Eu sunt Luceafărul de sus./ Iar tu să-mi fii mireasă” (M. Eminescu, *Luceafărul*). Bărbatul vine din lumea astrală fără viață, e spiritul mort pentru cele lumești, dar stăpân al eternității. Femeia e născătoare de vieți, dar viețile sunt efemere.

Stereotipii contestabile vizează „optica feminină”. Literatura scrisă de femei comportă note comune: acuitatea senzațiilor și exactitatea notării acestora, pasiunea combinată cu luciditatea, armonia culorilor și parfumurilor, lirismul discret. În limbajul curent însă, aceasta echivalează cu minor, superficial, imperfect. Pentru G. Călinescu, literatura femeilor se diferențiază conform fondului etic sau pasional. La unul dintre tipuri se accentuează structura morală (maternă), la celălalt structura fiziologică (sexuală). Constantin Ciopraga constată că în cazul Hortensiei Papadat-Bengescu „Lirismul frenetic al «feminizărilor» de debut se atenuează până la anulare, încât

în romane e o altă prozaizare, rece până la detașare, de o ironie virilă” (*Hortensia Papadat-Bengescu*, Buc., Ed. „Cartea Românească” S.A., p. 9). În contemporaneitate, se vorbește despre literatură feminină și literatură feministă. Cea din urmă ar putea fi scrisă și de bărbați.

O discuție despre feminitate nu trebuie să ignore capitoul „Principiul feminin la Eminescu” din cartea lui Edgar Papu. Nimic nu se poate imagina în lume fără aportul feminității fecunde: „...genul – care exprimă traducerea în terminologia gramaticală a ideii de sex – își depășește aplicarea la domeniul legitim al lumii organice și se extinde la tot ceea ce există, de la elementele cosmice până la conceptele abstracte și la obiectele uzuale” (*Poezia lui Eminescu*, Buc., Ed. „Minerva”, 1971, p. 8). Natura este „iubită”, „logodnică”, „mireasă”; sub „zodia feminității” stau pădurea, luna, steaua, apa, valea, prăpastia, floarea.

Unde se află feminitatea ideală? O onorantă „plecăciune subiectului” face Dan C. Mihăilescu: „...marea feblețe, marile emoții, ceasurile de delectare absolută mi-au fost prilejuite invariabil de aceste doamne extraordinare, regine sau țărănci, studente sau profesoare, fiice, soții, mame și

văduve, amante de alcov princiar, deportate douăzeci de ani în Siberia sau Bărăgan, deținute în închisorile comuniste, doamne de onoare ale reginelor României ori spirite academice perfect sincrone Occidentului, dialogând de la egal la egal cu somități de mare calibrul” (*Castelul, bibliotecă, pușcăria. Trei vămi ale feminității exemplare*, Buc., Ed. „Humanitas”, 2013, pp. 8-9). În antologia *De la coroana regală la Cercul Polar* (Buc., Ed. „Curtea Veche”, 2007), același autor grupa scrieri memorialistice ale femeilor în: tipul castelan (Regina Maria, Martha Bibescu, Maria Cantacuzino-Enescu), cel țărănesc (Anița Nandriș-Cudla, Elisabeta Rizea) și cel erudit (Alice Voinescu, Jeni Aterian). Volumul din 2013 oferă portrete ale feminității exemplare: Regina Maria, Maruca Cantacuzino, Zoe Cămărășescu, Cella Delavrancea, Pia și Cornelia Pillat, Lena Constante, Oana Orlea etc.

Invitat în „Convorbiri cu Andrei Grigor” să-și spună părerea în legătură cu opiniile lui G. Călinescu despre femei, Eugen Simion își amintește că, alcătuiind *Falsul sau jurnal*, a găsit note acide și strălucitoare sau simple maliții. Citează însă textul unde criticul se plânge că literatura română n-a creat mari figuri feminine: „Unde este

Elena pentru care s-a aprins război? Unde este pasionata Fedra? Unde este Beatrice care a așteptat pe Dante în Paradis? Unde este Laura pentru care Petrarca a plâns douăzeci de ani, unde este Angelica pentru care își pierde mințile Orlando, unde este Isolda lui Tristan...” (*Ariergarda avangardei*, Buc., Ed. „Univers Enciclopedic”, 2004, p. 233).

G. Călinescu, adept al umanității canonice, creează în *Enigma Otiliei* o galerie impresionantă de tipuri feminine, care conțin toate caracteristicile „sexului frumos”: angelicul și candoarea (Lili, nepoata lui Stănică), enigmaticul și cochetăria (Otilia), capriciile și ezităriile (Aurica, fata bătrână), naivitatea și docilitatea (Olimpia), tentația păcatului și prostituția (Georgeta), răutatea, lâcomia și ipocrizia (Aglae, baba absolută). Ipostazele feminității în proza lui G. Călinescu sunt predominant negative. Revenind la rolul femeii în vecinătatea creatorului genial, Eugen Simion motivează ironic literatura română, „care are ca eroi pe Jupân Dumitrache și pe Conu Trahanache, care în sublima lor ingenuitate se lasă «trađuși» de consoarte mai puțin ingenu și foarte puțin spirituale [...]” (*ibidem*, p. 234).

Relația de cuplu pune în balanță femeia și bărbatul. În concretetea vieții cotidiene e greu de identificat o iubire unică și irepetabilă. Când e vorba de vină și păcat, există stereotipia acuzațiilor pentru femeie (adulter, prostituție, lesbianism) sau pentru bărbat (adulter, bigamie, incest, pedofilie, homosexualitate). Dacă citim *Romantism, pasiune, scandal. Viața amoroasă a scriitorilor celebri* (pagini de istorie literară neconvențională), de Shannon Mckenna Schmidt și Joni Rendon (Buc., Ed. „Humanitas”, 2016), ajungem la concluzia că, la acest capitol, echilibrul este stabil. Între exemple: căsătoria lui Arthur Miller cu Marilyn Monroe dovedește că nu pentru multă vreme contrariile se atrag; un cuplu crezut fericit (Lev Tolstoi și tânăra Sofia Andreevna) se destramă după mulți ani de căsnicie; deveniți amaniți, Simone de Beauvoir și Jean-Paul Sartre trăiesc o iubire-esență, dar acceptă să experimenteze amoruri contingente.

Cum se poate dovedi supremația în ierarhia genurilor (sexelor)? Stereotipii feminității sunt contestate de mișcările feministe, care susțin egalitatea de gen. Dar o femeie poate fi și feminină, și feministă.

• Dimitrie Grigoraș – Studentă citind

1. Dan ya, Montaigne, Alceste, Bo Ju-yi

În chineză, „dan ya” înseamnă „elegantă sobră”, „ceea ce e lipsit de emfază”. O evocare a unui stil sobru pe care îl poți afla în amestecul de artă și gândire, de meditație și poezie. Un entuziasm al sobrietății.

Savoarea lui Montaigne e pe cât de simplă, pe atât de subtilă. Autorul „Eseurilor” propunea o gândire fină, nu lipsită de vervă, dar fără afectare, fără „înflorituri” retorice. De aici vin judecățile sale despre esența poeziei. Poezia conservă și transmite emoția, îi favorizează renașterea, o recrează și o diversifică. Poezia trebuie să aibă ceva concentrat, latent, discret. E în răspăr cu orice revărsare retorică sau cu orice dereglare verbală. Venus e mai vie în poezia lui Vergilius decât în viață. Iar când compară poezia lui Lucrețiu cu cea a modernilor, nu uită să adauge că preferă stilul vechi pentru „vigoarea naturală”, ce n-are „nimic forțat, nimic târăgănat”, care merge direct la lucruri și „nu se încarcă de flori” („Eseuri”, III, 5).

În orice epocă, în orice cultură, în orice artă vine o vreme când trebuie să optezi pentru un stil simplu sau pentru alte forme retorice. Alternativă a fost discutată în „Mizantropul” lui Molière apropo de un sonet: Alceste, împotriva emfazei și prețiozității, ia în mod deschis partea simplității populare.

O legendă frumoasă sau o realitate simptomatică și pil-duitoare? Se spune că poetul Bo Ju-yi (dinastia Tang) avea obiceiul de a-i citi unei bătrâne de la țară, fără știință de carte, poemele sale, înainte de a le face publice, și că modifica fragmentele de text pe care aceasta nu le înțelegea sau le înțelegea într-o mică măsură. Poetul chinez voia astfel să se asigure că textele sale dispun de confortul unei minime înțelegeri, incurajatoare pentru cititor, dar și că toleranța stilului simplu e purtătoarea unei anumite eleganțe sau, cum scriam mai sus, al unei lipse de afectare ori de exagerare, conformă cu sobrietatea stilistică. Într-un fel, Bo Ju-yi, îl anticipa pe... Alceste!

2. Opunând, comparând

Putem defini sobrietatea comparând două „variațiuni” pe aceeași temă. Tema: cornul de vânătoare. Poeti: Alfred de Vigny (primul text) și Guillaume Apollinaire (al doilea text): „J'aime le son du cor le soir au fond des bois./ Soit qu'il chante les pleurs de la biche aux abois/ Ou l'adieu du chasseur que l'écho faible accueille/ Et que le vent du nord porte de

Gheorghe IORGA

Reflecții despre avatarurile stilului sobru (I)

feuille en feuille”. „Les souvenirs sont cors de chasse/ Dont meurt le bruit parmi le vent”. Amândoi poeții te lasă să percepi cântecul cornului, ecurile sale difuze și dureroase, dar unul e mai puțin emfatic decât celălalt.

Putem compara poezie și proză: un „spleen” al lui Baudelaire și proza unei melancolice a lui Flaubert. După o serie de tablouri evocând unele procedee caracteristice ale benzii desenate (lilieci, păianjeni, dricuri), „steagul” negru dintr-un „Spleen”, „implântat” „pe țeasta meandrică” (trad., Al. Cernă-Rădulescu), nu e lipsit de emfază: „Et de longs corbillards, sans tambour ni musique./ Défilent lentement dans mon âme; l'espoir./ Vaincu, pleure, et l'angoisse atroce, despotique./ Sur mon crâne incliné plante son drapeau noir”. Efect al unui alt gen, al unei alte forme sau, mai degrabă, un alt ton la Flaubert? „Les résidences royales ont en elles une mélancolie particulière, qui tient sans doute a leurs dimensions considérables pour le petit nombre de leurs hôtes, au silence qu'on est surpris d'y trouver après tant de fanfares, a leur luxe immobile prouvant par sa vieillesse la fugacité des dynasties, l'éternelle misère de tout” („L'Education sentimentale”, III, 1). Pare că nu în diferența dintre poezie și proză se află criteriul sobrietății; dimpotrivă.

În sfârșit, putem compara Occidentul și Orientul, precum și unele tendințe opuse ce domină cele două tipuri de poezie. Iată cunoscutele versuri ale lui Verlaine: „Les sanglots longs/ Des violons/ De l'automne...” Aproape un haiku. Dar următoarele trei versuri, din păcate, nu aduc nimic nou: „Blessent mon coeur/ D'une langueur/ Monotone”. În unele forme ale poeziei orientale (chineză și japoneză cu predilecție), cuvintele au, în

mod paradoxal, funcție indicativă: ele nu trebuie să „apară” în text, poemul se hrănește tocmai din ceea ce se „sus-trage” gravitației verbale. Este cazul haikuului. „Toată lumea doarme/ Nimic între/ Lună și mine” (Seifujo). Semănând cu zmeiele copilăriei, ce se însuflețesc odată eliberate la sol, haikuul își trage dinamica din vid. „Telle est la vertu de son «insignifiance»: elle lui permet de se déployer sans entrave dans toutes les directions, d'accueillir tous les sens possibles” („Fourmis sans ombres. Le livre du haiku”, Phébus, 1978).

3. Vidul și plinul

Haikuul japonez e, dacă ne putem exprima așa, cea mai radicală și cea mai concretă introducere pe care ne-o putem imagina în absența emfazei. Prin scurtime și densitate, e un atom poetic, cum s-a spus. Chiar pur japoneză cum este această artă uimitoare, exprimă ceva ce ține de esența poeziei și, cu multă acribie, am putea decupa atomi asemănători în forme poetice care, în principiu, nu-i privilegiază. „Ballade a la lune” a lui Musset conține un scurt „haiku” plin de fantezie: „Sur le clocher jauni./ La lune./ Comme un point sur un i...” Exemplul e cu atât mai amuzant cu cât, chiar dacă pare un „haiku” perfect, e intraductibil în japoneză de vreme ce se referă la forma unei litere a alfabetului. Uneori, și Rimbaud se apropie de acest gen: „Je vois longtemps/ la mélan colique/ lessive d'or du couchant”. Sau Cendrars: „Chez le bistro/ Les ouvriers en blouse bleue boivent du vin rouge/ Tous les samedis poule au gibier”.

Excepțiile, virtualitățile izolate ne îngăduie să înțelegem că ipoteza unei poezii scurte

nu e legată de un anumit tip de limbă. Farmecul conciziei era cunoscut, de altfel, în Antichitatea greacă, dar culmea sobrietății o atinge broasca lui Bashō, primul maestru al artei haikuului, cel puțin în ordine cronologică: „Bătrân heleșteu/ Broască plonjând/ Zgomot în apă”. E dificil să ajungi la ceva mai profund în acest gen. Și, deodată, iată un alt moment de liniște și pace: „Așezat/ Pe clopotul templului/ Un fluture adormit”. Concret, prezent, concentrat, fugar, detaliul deschide lumea și se deschide contemplării lumii. Suscită atenția fără să o provoace. Mai întâi privirea, apoi tăcerea evocată, amândouă într-un moment precis. În plus, e o liniște provizorie, zgomotul e latent. Clopotul a adormit și el. Evocarea templului înglobează întreaga scenă a nemiscării. Sau a mișcării posibile. Asurzit și fermecat de clopotul templului, fluturile va zbura? Clipa și timpul din care aceasta face parte își răspund la nesfârșit în imaginea lui Buson. Puterea de evocare vine din precizia inițială a abordării imperceptibilului. La Ryokan, lipsă, înțelepciune: „Hoțul a luat tot/ În afară de luna/ De la fereastră”. Issa iubește detaliile insolite. Iată descrierea unei statui colosale celebre: „Din nasul/ Marelui Buddha/ Iese o rândunică”. Dar nu ignoră detaliile umoristice: „Mi-am împrumutat locuința/ Puricilor și țânțarilor/ Și am dormit”. Și nici nu neglijează notațiile tragice: „Suntem în lumea asta/ Într-un infern/ În care privesc florile”.

La urma urmelor, nu ne este interzis să citim unii alexandrinii în aceeași manieră. Fiecare dintre noi își poate spori lista personală, respectând totuși câteva criterii: concretul, clipa, vederea sau viziunea. Alegerea e, oarecum, întâmplătoare: „Și totul doarme, și armata, și vânturile, și Neptun”; „Malul geme departe, albind de spumă”; „Un înfricoșător soare negru de unde strălucește noaptea”.

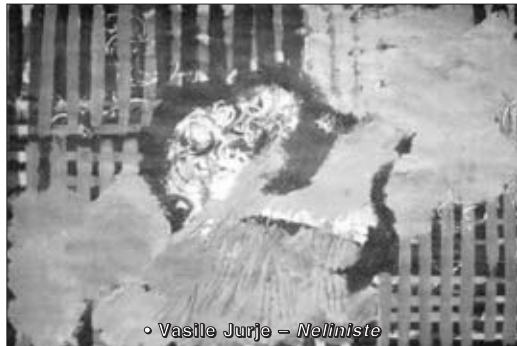
japoneză. Cu aproape 1500 de ani în urmă, găsim poezia chineză care înflorește sub dinastia Tang. Eleganța sobră e una dintre calitățile acestei poezii clasice. Ea nu ține numai de virtuțile caligrafice ale caracterelor ideografice. Gândită și dorită ca atare, a avut o deosebită importanță și în pictură, dovădindu-se a fi o alegere de stil și de gândire estetică. Tao Yuanming, geniul tutelar chinez al simplității poetice, i-a influențat definitiv pe succesorii săi din dinastiile Tang și Song. E util să remar-căm că beția vinului nu-l împiedică să disprețuiască emfaza. De fapt, poetul chinez își reglează arta poetică tocmai prin beția sobrietății. Iată subiectul! Frumusețea simplității se arată mai densă, mai durabilă, mai puternică, în fond inepuizabilă. El transmite nu numai sentimentul imanenței poetice, ci și neputința emoțiilor și a limbajelor. Totul se leagă în câteva cuvinte. Plinul și vidul. Stabilitate și instabilitate: „Căsuță construită printre oameni./ Și totuși niciun vacarm de trăsuri/ Vă întrebați cum am făcut./ Or, inimă dezle-gată, orice pământ e departe./ Culegând crizanteme pe împrejurimea din est./ Spirit liber, la sud am privit piscurile./ Muntele e inimos în lumina serii./ Un zbor de păsări se întoarce, în toate astea-i un sens profund./ Să-l exprim de-aș vrea, cuvintele-mi lipsesc” („Bând vin”). Ultimul vers amintește de persanul Moullavi, ale cărui versuri pot constitui sinteza poeziei mistice persane: „Și mi-e dolidora inima de cuvinte;/ dar să le spun trebuie sau nu?”

Veritabilele frontiere sunt invizibile și interioare în poemul chinez. Eliberat de zgomote, promiscuități, interferențe, faptul estetic devine posibil, o floare gata s-o culegi ori s-o contempli. „Muzica, stările de fericire, mitologia, fețele chinuite de timp, unele apusuri și unele locuri vor să ne spună ceva, sau ni l-au spus și noi nu va trebui să-l lăsăm să se piardă, sau sunt pe punctul de a ni-l spune; această iminență a unei revelații ce nu se produce e poate faptul estetic”, scrie Borges.

În „Zori de primăvară”, Meng Haoran se mulțumește cu niște senzații auditive. Ieșire progresivă din amorțirea somnului. Timpul pare așezat în straturi: „Adormit primăvara, nicio conștiință a zorilor.../ De jur-împrejur e cântecul păsărilor./ Noaptea, se auzea un sunet de vânt și de ploaie./ Câte flori au

4. ... iminență a unei revelații ce nu se produce...

Arta japoneză a haikuului nu e atât de veche pe cât s-ar părea, dacă trei sute de ani nu înseamnă mult față de eternitate. E o condensare de genuri poetice clasice din literatura

• Vasile Jurje – Neliniste

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Valentin Busuioc

Coli de scris

Valentin Busuioc este născut în zodia Voroavei, care stă lipită de partea cea mai iubitoare a inimii Lumii. Trezorier fericit de doruri, de amintiri și iubiri care dor și oblojesc, de percepții care descriează și amplifică miracole, de aventuri estetice întemeietoare de frumusețe și de originalitate busuiociană, Poetul – creator și în arta dramaturgiei – ne propune un nou volum cuceritor de poeme, „Coli de scris” (lași, Editura Junimea, 2018), întâmpinat cu onoruri (și) de critica literară.

Volumul de poeme se deschide cu un motto de factură beethoveniană: „Dacă oamenii ar fi frunze/ ce foșnet pe lumea cealaltă...” Ioan Holban confirmă în postfață farmecul acestor armonii poematice: „...coala de scris e discul imprimat prin a cărui rostire prinde viață ființa însăși, dar, deopotrivă, e moartea ca o apă peste care trebuie să pășești, nu poți să o bei, cum se spune în «Mersul pe apă». Valentin Busuioc reconstruiește lumea și sinele într-o frumoasă poveste de dragoste, în mistica ei, a celui care așteaptă poezia cu coala de scris pe care cuvintele se așază «precum iubitele/ care întodeauna se întind/ numai pe partea fericită/ a patului».

„Coli de scris”, „Inima colii de scris”, „Sufletul colii de scris”. Cele trei secțiuni ale volumului... „eram copil/ când am încercat să scriu prima poezie// pe o coală albă am așternut cel dintâi cuvânt/ a urmat altul/ și așa mai departe/ însă poezia tot se lăsa așteptată// se înserase deja/ mii de cuvinte stăteau unele peste altele/ iar când ultima literă a acoperit/ și cel din urmă loc rămas liber/ s-a năucitacat/[...] apoi a ieșit la iveală un altul/ era cerul/ apa și pământul s-au înfiripat pe urmă/ păsările peștii florile/ mi-a zămbit mama/ lumea s-a umplut de povești...” („Povestea colii de scris”), „în inima mea nu cântă o pasăre/ nu zboară una măcar// ea e chiar o pasăre// pieptul/ o colivie// cât timp se va zbate/ atât voi trăi” („Inima”); „sunt zile în care mă uit cu drag/ la corpul meu/ la mâinile mele de copil// când suferi/ devii transparent/ și îți se vede sufletul” („Sufletul”)...

• Gheorghe Zărnescu

Cel puțin trei motive literare impresionează în acest volum: **singurătatea, metamorfoza și absența**. Poemele lui Valentin Busuioc par răpite dintr-un imperiu în care țiue **marile singurătăți** ale lumii. Dar singurătatea sa are chipul pe care l-a zămislit, parcă, Hermann Hesse („Fiecare corp este singur. Sufletul, nicio-dată”); „nu de casele părăsite/ ci de pereții lor îmi este milă/ că nu mai are cine să le vorbească/ și să-i încălzească cu spatele// nu de morții mi-e milă/ ci de hainele lor/ reci și nedorite de nimeni/ că nu mai pot încălzi vreo inimă// nu de mine cititorule/ și nici de tine măcar/ ci de poeziile pe care le-am scris/ mi-e milă/ că va veni și vremea/ să nu le mai citească/ nimeni” („Nu”). Dar singurătatea are uneori și alt chip, precum cel schițat de Grigore Vieru („Ochii is doi și-s triști, d-apoi inima, singură?”): „sunt zile în care nu răspund la telefon/ nu trag jaluzelele/ nu deschid aparatul de radio sau televizorul/ calculatorul stă nepornit/ și uitate stau în el/ ca și în cărțile pline de praf/ atâtea lumi care nu vor muri nicio-dată// în astfel de zile stau ascuns în mălul tristeții/ la fel cum în repetatele mele visuri/ stă acea ultimă loastră/ care îi aude pe toți cum o caută/ cum o strigă/ însă ei nu-i pasă/ doar așteaptă în tăcere/ ca Dumnezeu să iasă în larg/ și să o prindă în plasa memoriei sale” („Loastră”). Singurătatea singurătăților are ipostaze tulburătoare: „pe la noi/ când oamenii devin fericiți/ nu mai au cale de-ntors/ și se mută în biserica/ de deal// așa a făcut și bunicul/ trei zile s-a rugat/ iar când am văzut o lumină la fereastră/ am știut că a venit timpul/[...] M-a luat la piept și mi-a spus/ nu-ți fie teamă/ moartea e o apă/ totul e să mergi pe ea/ nu să o bei” („Mersul pe apă”); „sunt atât de singur/ încât îmi dezgrop amintirile/ cum ar fi aceea/ în care am fost prima oară/ în ci-mirul bellu/ și l-am condus pe Nichita tăcând din cuvinte...” („Atât de singur”).

Un poem emblematic precum „Testament”, bunăoară, ne trimite simultan cel puțin către „Măgarul de aur” (Apuleius), „Straniul caz al doctorului Jekyll și al domnului Hyde” (Robert Louis Stevenson), „Orlando: o biografie” (Virginia Woolf), „Metamorfoza și alte povestiri” (Franz Kafka), „Portretul lui Dorian Gray” (Oscar Wilde), „Aventurile lui Alice în Tara Minunilor” (Lewis Carroll), „Lamia” (John Keats), „Arthur, regele Camelotului” (T. H. White), „Odiseea” (Homer), „Metamorfoze” (Ovidiu), „Cronicile din Narnia”,

(C. S. Lewis), „Stăpânul inelelor” (J. R. R. Tolkien), dar și către literatura populară a lumii. Zona comună de emoție estetică: **metamorfoza**. Dorian Gray, de pildă, pentru a-și menține frumusețea și tinerețea, renunță la suflet, un subiect specific perioadei victoriene: **Ars gratia artis** – arta de dragul artei. Portretul este oglinda lui Dorian, astfel că atunci când se desparte de Sibyl Vane, care se sinucide, portretul său se schimbă într-un monstru din cauza tuturor păcatelor adunate în sufletul său. O metamorfoză a tinereții și a sufletului... La Kafka, Gregor Samsa se trezește dimineața în corpul unui gândac. Metamorfoza acestuia trădează dezumanizarea/ alienarea insului hărțuit de cotidianul agresiv... Valentin Busuioc, îndrăgostitul de Slovă, răstoarnă însă perspectiva metamorfozei: „când mi-o veni vremea/ o să mă transform într-o coală de scris// voi/ care m-ați cunoscut/ să mă faceți un avion de hârtie/ să mă aruncați de la unul la altul/ din ce în ce mai des/ și mai repede/ până când voi lua foc// în așa lumină/ să-mi recânteți poeziile/ așa cum odinioară străbunii/ neavând o bucată de geam afumat/ priveau eclipsa soarelui/ uitându-se în ochii orbului” („Testament”). Acest admirabil discurs poematice scrie o nouă filă în istoria metamorfozei.

Absența (tatălui, bunicii, bunicului, copilăriei, iubirilor care-au fost, orizontului optimist) este copleșitoare. Suntem obisnuși să spunem că **prezența** neliniștește privirea. Perspectiva este nuanțată și înțelegem că și absența este cea care neliniștește funciar. Ca atunci când ești în fața tabloului lui Van Gogh, „Scaunul lui Vincent”, „gol și fără un loc anume”, care te izbește cu **absența** celui numit și-ți oferă „o ciudată percepție de sine: a te vedea pe tine însuși absent, a privi cu o aparență seninătate propria ta absență” (Ștefan Afloroaei, „Fabula existențială. Cu privire la distanța dintre a trăi și a exista și alte eseuri”, Iași, Editura Polrom, 2018, p. 117): „ce trist e scaunul pe care ai stat/ pe nițio femeie nu se simte în largul ei/ nici pisica nu se așază/ nici umbra bătrânului ciere/ în care te-ai cățarat anume/ spre a vedea cum apune soarele/ pe scaunul pe care ai stat/ în ziua în care el s-a îndrăgostit/ de acela pe care stăteau eu/ la piept cu o coală de scris” („Scaunul pe care ai stat”). Absența este o piatră de încercare a spiritului: „după ce a murit tata/ mama i-a purtat hainele/ încălțăminte/ și chiar pălăria de fetru// cu pantofii lui a mers prin locurile/ pe unde el o căutase toată viață/ dar într-o zi s-au tocit/ iar ea s-a trezit desculță/ ca un munte la marginea mării/ atunci și-a mușcat buzele până la sânge/ așa cum i le mușcase și el când s-au cunoscut/ și de dragul ei s-a lăsat de băutură/ și de tutun/ a săpat o fântână/ iar din rădăcinile găsite și din lutul scos/ a făcut o casă/ și în ea un copil// pe urmă/ ca și cum n-ar mai fi avut nimic de făcut/ a prins milă de moarte/ ca un călcâi de mamă/ de un spin rățacit” („Pălăria de fetru”). Sau: „tată/ nicicând nu m-am ghemuit mai bine la pieptul tău/ ca acum când ești iarbă” („Iarbă”).

Poezia lui Valentin Busuioc este un șopot de ape, de vânt, de frunze, de cuvinte, de dor, de amintiri și oftături, de istorii cu lacrima în cumpănă, un murmur de râni, de tristeți și speranțe, de mituri și de iluzii dragi, de povești de dragoste care n-au mai existat în alte inimi. Poemele sale-ți odihnesc sufletul și te îndeamnă să te întrebi dacă nu cumva Poezia este cel mai bun leac pentru vânățiile ființării noastre.

Ion FERCU

căzut...” Fiecare vers se succedă ca în conștiință: trezire, păsări, noaptea ce a trecut, peisaj nevăzut încă, dar ne trimite la vremuri când momentele nu se succed în manieră liniară: durata somnului și a trezirii, clipa prezentă, noaptea trecută, ziua ce vine.

Li Bo, un bizar spontan printre poeții clasici chinezi, aduce un omagiu filiației pure și aproape insensibile a lui Meng: „Îl iubesc pe maestrul Meng./ Fiecare știe ce liber este./ Încă de tânăr a refuzat rădvanul și boneta de magistrat;/ Cu părul alb, se odihnește sub pini și sub nori./ Luna și beția îi dau geniu./ E nebun după flori și-i sfidează pe seniori./ Muntele înalt e la adăpost./ Discipolul de jos la puritatea-i aspiră”. Vizibile prin natură și preeminență, înălțimea și măreția sunt totuși aproape inaccesibile. Atitudinea contemplativă proprie muntelui înalt desemnează și spiritul contemplativ.

Wang Wei era pictor, unul dintre fondatorii tradiției chineze a peisajului monocrom cu laviu de cerneală. „În fiecare dintre poemele sale, un tablou, în fiecare dintre tablourile sale, un poem”, după faimoasa remarcă a lui Su Dongpo. Un exemplu: tema plecării. Wang Wei lasă, mai întâi, să planeze echivocul: flautul sau soția îl acompaniază pe soț pe lac? „Sunetul flautului se aude până pe malul din față./ Când e soarele-n asfințit, își însoțește bărbatul./ Pe lac, o clipă, o privire în urmă./ În jurul muntelui verde se încolăcește un nor alb”. Sfârșitul poemului ne dă un indiciu. Privirea în urmă i se adresează, poate, soției rămase pe mal. Norul ce se încolăcește în jurul muntelui ca și cum l-ar îmbrățișa e, desigur, un simbol al despărțirii, un semn de rămas-bun și de fidelitate.

Du Fu, maestrul prolific, poet al unei mari precizii și al unei diversități stilistice remarcabile, le oferă cititorilor emoții cauzate de război. „Orori ale războiului, atâtea suflete se duc./ Murmură trist bătrânul singuratic./ Nori monotoni cad la apus./ O zăpadă înșufletită dansează și falfăie-n vânt./ Urciorul s-a vărsat, paharul e gol./ Din foc rămâne doar o aparență de jar./ Numeroase provincii sunt tăiate, devastate./ Aici, în fața mea, scrisul frumos nu servește la nimic”.

Câteva secole mai târziu, sub dinastia Song, Su Dongpo descrie o furtună. „Vântul pieziș mătură ploaia până la pavilion./ Spectacol grozav ce-are merita expresii grandioase./ Ploaia trece, furtuna se potolește, fluviu și mare sunt de jad./ Fulgerele plutesc, lumini purpurii și șerpi de aur”. Prin simplitate, acest poem e mai fidel spectacolului și emoției resimțite decât dacă ar fi fost rodul unor procedee... emfatiche...

Reîncep seria „Scrisorilor către un redactor” cu o scrisoare-reportaj de la Elisabeta Isanos (8 iulie 1941, București – 10 ianuarie 2018, București), primită în ultima zi din 1989. Fiică unică a lui Eusebiu Camilar și a Magdei Isanos, autoarea textului alăturat a fost una dintre cele mai bune scriitoare din literatura română contemporană. Într-o scurtă postfață la volumul de versuri *Necuprinsele* (f.ed., 1999), am situat-o, fără ezitări, alături de Ana Blandiana, Constanța Buzea și Ileana Mălăncioiu. Cantitativ, a scris mai mult decât părintii săi împreună, ambii morți tineri, la 28 de ani (mama) și, respectiv, la 55 de ani neîmpliniți (tata). Începută cu *Orașe nostalgice* (EPL, 1969) și încheiată cu *Poeme din Ombria* (Ed. eLiteratura, 2016) și *Reverțiile unei plimbărețe cu satelitul* (Ed. eLiteratura, 2017), opera sa e amplă (peste 30 de volume) și diversă: poezii, romane, povestiri, evocări, eseuri, traduceri din română în franceză (limbă în care și-a scris o parte din lirica sa, precum și alte lucrări) și din franceză în română. Cum se explică această productivitate? A evitat „viața literară” și s-a dedicat, la modul monahal, eroic, literaturii. Calitatea eminentă a scrisului său e – cum am spus-o și în locul citat – naturalitatea. Totul (fie că e curs reveriilor, fie că se întoarce către rădăcinile basarabene, fie că fixează privilegii din Bucureștiul natal) e de o fluiditate emoționantă, simplu, cald și profund.

Temperament echilibrat, stabil, a privit viața cu seninătate și a reacționat mereu generos, cu înțelepciune. Manifestată printr-o largă comprehensiune, umanitatea sa e exemplară, greu de egalat în aceste timpuri grăbite și nervoase. Deși n-a fost scutită de lovituri, nu și-a exhibat în nici un fel indispozițiile și idiosincraziile. Suferințele sale au fost întotdeauna, chiar pentru prieteni, un secret. A trăit și a murit în chip nobil, cu o perfectă demnitate.

Scrisoarea sa (una din cele cca 70 primite de-a lungul anilor) e o relatare cu valoare de document, care redă, sub forma unor însemnări diaristice, atmosfera, bucuriile și aprehensiunile legate de evenimentul istoric ce ne-a marcat dramatic tot restul vieții. Se simte în ea o imperioasă nevoie de confesiune și dezbatere, de confirmări, alături ale speranțelor, cit și ale decepțiilor prea repede venite. Alături de aspectele descriptive înregistrate ca martor (din blocul-turm de pe strada Ion Ghica, nr. 3 și de jos), interesante sînt aici gândurile iscate atunci, comune, desigur, cu ale celor mai mulți dintre noi, dar mai clar și mai onest articulate, purfînd sigiliul sincerității. Unele reverberază și acum.

scrisori către un redactor

Constantin CĂLIN

Impresii „pe viu”

* * *

Dragii mei,

Păstrasem hîrtia asta velină ca să transcriu poezii, dar îmi pare bine că n-am folosit-o pentru așa ceva, ci am tot lăsat-o, de parcă aș fi știut că voi avea altceva, mult mai important, de scris. Vă rog să mă iertați, scriu urît, din cauza oboselei și a emoțiilor (acum am schimbat pixul și sper că va ieși mai bine). În primul rînd, mă bucur că sîntem sănătoși cu toții și că am ajuns să trăim zilele astea. E o mare ușurare. De cînd sînt, n-am trăit astfel de zile și nopți. Acum, după ce au trecut, nu prea știu ce să spun. I-am auzit pe unii, la televizor, lăudîndu-se că sînt „curați”. Mă întreb: oare, în afară de copiii mici, mai poate susține cineva asemenea lucruri? „Pur” nu mai este nimeni. Și am observat că mulți își ascund puținătatea sub faldurile victoriei (care nici n-a fost numai a lor). Toți fac teorii, toți își pun cenușă-n cap, e dezagustător. Acum, după ce a trecut valul, am găsit, pentru ceea ce s-a întîmplat la noi, un termen care mi se pare chiar nos-

tim: a fost o *tele-revoluție!* Erau momente cînd totul depindea de vocea crainicului, de îndemnul lui, oamenii se duceau unde-i îndemna el.

Vă transcriu aici impresii de-ale mele, așa cum au fost ele, luate „pe viu”. Sper că vor reuși să vă dea, cît de cît, o imagine a ceea ce a fost.

23 decembrie. În timp ce scriu asta, afară, în Piața Universității se trage, nu știu prea bine cu ce, însă mi se spune că sînt pistoale și mitraliere. Este a treia noapte. Focurile se întîlesc întotdeauna după ce se lasă întunericul. Nu știu dacă mi-e frică. În seara zilei de 21, nu mi-a fost aproape deloc, pentru că eram convins că proiectilele care treceau pe deasupra erau simple trasoare luminoase. Eram și sub impresia bucuriei de la amiază, cînd lumea se îmbrățișa și se săruta, își strigau unii altora, de la o casă la alta: „A fugit!” (fără să mai precizeze cine, se înțelegea de la sine). Apoi, tot ce a urmat, noaptea, a fost aproape incredibil. Întîi au apărut tanchete și camioane militare, care au trecut în huiduielile și fluierăturile mulțimii. Am auzit o femeie

care le striga: „Nenorociților!”. „Nenorociții” erau într-o tanchetă prevăzută cu tun de apă, din care țîșnea un jet puternic, și cițiva oameni, uzi pînă la piele, alergau, dar erau mereu improșcați din urmă. De fapt, am aflat că nu era apă, ci o soluție cu clor, ceva care arde pielea.

Toate astea au trecut destul de repede. Nu s-a tras nici un foc. Oamenii scandau „Li-ber-ta-te! Li-ber-ta-te!”. Dar ceea ce s-a petrecut după miezul nopții de 21 spre 22 a fost de-a-dreptul apocaliptic. A început, imediat după ora 12, o canoadă, ceva asurzitor. Pe deasupra, treceau un fel de proiectile roșii, în zbor aproape neîntre-rup. Între 12 și 1 noaptea, oamenii au început, puțin cîte puțin, să se rărească. Au apărut și un fel de „roboței” mascați cu coifuri albe și purtînd scuturi, tot albe. La toate bisericile din apropiere se trăgeau clopotele. Acești oameni cu scuturi alergau după cei care apucaseră să se refugieze în gura metroului, în ganguri, în intrările blocurilor. I-au secerat ori i-au cules pînă la unul. Către ora 2, Piața Universității era pustie. Mai

tîrziu am aflat că răniții au fost încărcați laolaltă cu morții în camioane cu prelate trase, și duși cine știe unde. Mulți dintre răniții care ajunseră la spitale n-au putut primi ajutor, pentru că securiștii nu-i lăseau, se pare, pe medici să-i panseze, să-i opereze și nici să le facă foi de observație.

Acum ajung la punctul cel mai important. Nu credeam că, a doua zi, oamenii vor veni din nou, să se adune. Acum știu ce-i așteaptă. În zorii zilei de 22 decembrie, au umplut iarăși piața, erau de cinci ori, poate de zece ori mai mulți. Am crezut că visez, dar nu era vis, ci o realitate mai frumoasă ca visul.

Și, odată cu noaptea, totul a reînceput...

E ora 1 noaptea, a celei de a treia nopți. Focuri de pistol chiar în vecini, în fața ferestrelor mele. Mărturisesc că nu mai rezist: nu mai ies nici pe-afară, nici în balcon. Mai e puțin și se face ziuă. Primul număr al ziarului *Libertatea*, apărut pe 22, l-am pus în cui, deasupra patului. Aproape că mi-e rușine că nu pot face mai mult.

Azi, la vremea prînzului, era un „terorist” la etajul șapte al blocului vecin. Au venit în strada noastră două tanchuri, soldați. Zebi! s-a dus să-i cheme să vină la balconul nostru, de unde se vede perfect fațada vecină. Dar n-au vrut. Colonelul era chiar supărat, pentru că i se adunaseră în jur mai mulți vecini, și toți îi dădeau sfaturi, ce, cum și cînd să facă. I-a trimis pe toți la plimbare. Ceva mai tîrziu, unul dintre soldați a fost împuscat, în timp ce încerca să înainteze pe terasa unde stătea ascuns mercenarul acela.

Din alte părți am aflat că un grup întreg a fost descoperit lîngă un spital de copii din Berceni: erau ascunși în canal. Prietena noastră Codruța* îmi spune că, la spitalul ei, chirurgii operează plîngînd.

24 decembrie (tot noaptea, spre dimineață). În ciuda atmosferei cumplite din jur, îmi umblă prin cap o parafrază la un vers bine cunoscut, și o transcriu aici, cu speranța că

• Vastile Jurje – Așteptare

• Desen de Murivale

impietatea îmi va fi iertată: „Nu credeam să-nvăț să mă bucur vreedată...” S-a întâmplat cu mine (și cred că nu numai cu mine) un lucru uimitor: când dorm, visez o atmosferă de dinainte de evenimente, cu alte cuvinte, niște visuri anacronice. Deschid ochii și descopăr că realitatea e alta. Realitatea e mai frumoasă, mai vie. Așa cum și trebuie să fie, de altfel, ca să te simți în ea la tine-acasă. Or, eu ajunsesem să mă simt acasă numai în vis.

Bineînțeles, nu trebuie să ne amăgim: odată cu ceea ce s-a întâmplat, nimeni n-a devenit, brusc, nici mai deștept, nici mai frumos decât era. Deși, în zilele astea, oamenii, luați împreună, au fost atât de frumoși, încât au făcut aproape inutilă poezia. Cum să mai scrii versuri? Cu poezia s-a întâmplat ca și cu vizul: realitatea e mai frumoasă decât ea.

Afară, se trage în continuare, deși, aici cel puțin, tirul nu mai este atât de puternic. Mai mult rafale izolate. Am observat, la televizor, că spicherii își caută cuvintele, uneori se încurcă, pentru că există, acum, *cuvinte compromise*, sintagme întregi care nu se mai pot pronunța. Cuvintele au fost și ele minjite. Spicherii caută, acum, să le spele ori să le înlocuiască.

De asemeni, văd, tot la televizor, prea multe cruci: prea mulți sfinți, așa deodată. Nouă, religia ne-a intrat în măduva oaselor, n-o expunem în public. Pentru ce s-a întâmplat tot ce s-a întâmplat? Ca să schimbăm niște sloganuri cu altele? Ca s-o facă Păunescu pe martirul? Cred că am îmbătrinit foarte tare. Dacă așa ceva s-ar

întimpla, aș fi în stare să fac precum Oltul din poezia lui Goga: să-mi strâng apele, și... Dar n-aș vrea să cred că așa ceva se poate petrece. Sint singurele zile adevărate din viața mea. Ar fi prea urât să fie murdărite. Și așa lumina asta puternică în care am ieșit brusc, îmi scoate în evidență îmbătrânirea și toate celelalte. Cu zgomotul împuscăturilor, m-am obișnuit: le ignor (numai noaptea, tîrziu, mă ia cu frig).

26 decembrie. Continui să fiu tulburată și cam nedumerită de cele ce se petrec. Imediat ce s-a difuzat filmul cu sfîrșitul lui Ceaușescu (imagini dezgustătoare, ca de gîndac strivit), niște indivizi cu megafone cheamă oamenii să se adune în Piața Palatului. Televizorul ne-a sfătuit pe toți să rămînem acasă, că e o diversivone (tot telerevoluția noastră, săraca). Au vorbit mai mulți, din Frontul Salvării Naționale. În afară de Iliescu^v, numai Brucan^w îmi inspira încredere. Doina Cornea^x: mîtră și voce [de] ieziută. A spus: „Pe mine nu

poate să mă influențeze nimeni!” poate fără să-și dea seama că-și trădează imensul orgoliu ascuns: n-o influențează nimeni, deci ea are tot ce-i trebuie, și inteligentă, și discernămint, și toate celelalte.

Eu una, pe ceea ce am trăit în dimineața de 22 mă sprijin: iarba cosită noaptea răsare iarăși în zori. Cînd mi-am dat seama că oamenii erau iarăși acolo, nu-mi venea să cred. Ce bine că ninge. Era nevoie de albul zăpezii. Pe rotonda din Piața Universității au apărut cruci, luminări aprinse, brazi – asta încă din 24 decembrie. S-a lăsat ger, și soldații stau de pază. Ninge și peste ei, nu numai la ferestrele noastre. Acum nu se mai aud clopote, dar în noaptea de 21 decembrie mi se părea că le-aud pe toate, în special pe acelea fără biserică. Proiecțiile roșii continuă să mai treacă pe cer, dar mai rar și mai depărtat, seamănă cu peștișorii săgetînd într-un acvariu. În legătură cu românii din străinătate, care tot apar la televizor, stau și mă întreb: cine a fost, oare, în exil, cu adevărat? Cred că noi am fost marii exilați, din atmosfera îmbibată de liniște și de cultură, din lumină, din propria noastră viață. Dar asta nu-i va împiedica pe ei să se întoarcă, și asta n-ar fi nimic, dar ne vor da și lecții. N-aș mai suporta să mi se viire iarăși pumnul în gură. Să aud iarăși lozinci, de nici un fel.

27 decembrie. Reiau imaginile zilelor de 21 și 22 decembrie. Nu pentru că aș căuta neapărat imagini, dar simt nevoia să mă limpezesc. Nu știu cum să spun mai bine, să nu greșesc. „Marea” e singura care ar putea să mă ajute^z. Același vuiet, aceeași mișcare continuă, pe loc, mișcare nesfîrșită care-ți dă ameteți și chiar greață. O fi tocită imaginea asta, dar alta n-am. Și mai e încă ceva: și marea, văzută de la o anumită distanță, e frumoasă, impresionantă, are un parfum al ei, dar, cînd te apropii, poți să descoperi ape turburi, pești în descompunere, un miros greu. De foarte aproape, Piața Universității și bulevardul duhneau atunci ca un imens pișoar, miile acelea de oameni nu s-au mișcat de-acolo nici măcar pentru anumite treburi, se mulțumeau să meargă mai la-ntineric.

• Gheorghe Zărnescu

Cîntau, pe urmă țipau, scan-dînd: „Li-ber-ta-te! Li-ber-ta-te!”. Nu știu ce au simțit alții, dar mie mi-a venit să mă asez în genunchi. Și asta se întîmpla pe 22, cînd *știau* ce li se va întîmpla.

Astea au fost cîteva din însemnările mele. Am exclus pasajele care se refereau numai la mine. Totuși aș vrea să vă povestesc și ceva foarte personal. Scriind asta, am un sentiment de umilință, acum. Am făcut ceea ce n-am făcut în viața mea, n-am crezut că voi face și nici nu cred că am să mai fac vreedată.

Pe 24 decembrie, am reușit, cu greu, cu creionul încheoșat de nesomn și de impresii prea proaspete, să încropesc o scrisoare în care încercam să explic cît de emoționată eram de cele întîmplate, cît de „înghițită” eram de valul ăsta fierbinte care ne-a ridicat pe toți. Am luat și *Aștept anul unu*, pentru că versurile mi se păreau de-a dreptul profetice. Cu un volum al mamei în mînăⁱ (volum pe care voiam să-l dau anume celor de la Televiziune, în semn de pretuire), am pornit. (L-am luat și pe bietul Gabiⁱⁱ, care tocmai venise, după patru zile și patru nopți, de fapt el a ținut să meargă cu mine.) Deși se trăgea mult mai puțin, încă era periculos de mers pînă acolo. În plus, am trecut prin zece cordoane de control care implica și percheziție corporală. De la Piața Lupoaicei, nu s-a mai putut trece, soldații ne-au spus că nu ne garantează că ajungem vii, era, probabil, un moment mai dificil. I-am dat volumul mamei și scrisoarea unui ofițer, căpitanul Dumitru, care ne-a promis, că vor ajunge la destinație. Ne-am întors, trecînd iarăși prin cordoane și controale. În Piața Romană am văzut un manechin spînzurat într-un copac. Chiar în Piață, pe așa-zisa „colivă a lui Nae”, un postament oribil, pe care voia să-și ridice statuia, se ținea un fel de miting. Peste tot, luminări aprinse și brazi. De cite ori se trăgea mai tare, ne lipeam de ziduri, ca și ceilalți trecători. Nu am cum să știu dacă poezia mamei a ajuns sau nu la destinație. Totul mi se părea, la început, atât de curat, departe de meschinărie și aproape de adevăr. Pe bulevard, cineva a zvîrlit dintr-un camion niște ziare. Toată lumea s-a năpustit să ia, am prins și noi cîteva. Era și *Contemporanul*: pe prima pagină, Păunescu, punîndu-și cenușa în cap. Pe verso, tot el, făcînd pe martirul. Brucan am simțit că roșesc. Am înțeles cum putea fi interpretat gestul meu și mi-a fost teribil de rușine. Sper, în sinea mea, ca ofițerul să fi uitat de carte. Cîteva ore dacă mai așteptam, n-aș mai fi făcut-o. Acum se perindă pe la televizor figuri pe care nici nu le cunosc, emigranți care descoperă brusc ce mult iubeau țara. Ei vin acum cu un avantaj net: ani de zile de trai bun, informația la zi,

relații. Dragii mei, lămuriti-mă și pe mine ce se întîmplă. N-o să mă avem loc de ei, în propria noastră țară? Eu am sperat că va fi altfel, dacă javrele se duc în răpă.

Îl rog pe Costel, și pe voi toți vă rog să nu vă supărați că pun în plic și poezii. Sint scrise cu mult înainte de tot ce s-a întîmplat, acum nu mă mai simt în stare de nimic. Sint tulburată și puțin confuză. Se vor face, se și fac, multe și mari schimbări, iar eu mă simt prea bătrînă ca s-o mai iau iarăși de la capăt. Dar, să sperăm în bine și să încercăm să nu ne gîndim la nimic rău.

Zuța

- i Eusebiu Goian (n. 22 iulie 1968, București), fiul scriitoarei, atunci student la Politehnică.
- ii Codruța Codreș-Berbecaru, medic la Spitalul Nr. 9 „Constantin Arseni”.
- iii Parafrază la primul vers din M. Eminescu, „Oă (în metru antic)”.
- iv Adrian Păunescu (n. 20 iulie 1943, Copăceni, județul Bălți – m. 5 noiembrie 2010, București), poet prodigios, valoric inegal, publicist de mare vigoare, remarcabil în interviuri și pamflete; ulterior și senator.
- v Ion Iliescu (n. 3 martie 1930, Oltenița), inginer, în decembrie 1989, președinte al Consiliului Frontului Salvării Naționale. După ‘90, președinte al României, în trei rînduri: 1990, 1992, 2000.
- vi Silviu Brucan (Saul Bruckner) (n. 18 ianuarie 1916, București – m. 14 septembrie 2007, București), ziarist și ideolog care a evoluat de la proletcultism la liberalism. În zilele revoluției, o voce pregnantă, autoritară.
- vii Doina Cornea (n. 30 mai 1929, Brașov – m. 4 mai 2018, Cluj), profesoară de franceză, fostă disidentă. În zilele despre care se relatează, vicepreședintă a Consiliului Frontului Salvării Naționale. Figura și vocea nu o făceau credibilă.
- viii Marea e un motiv frecvent în poezia sa, în jurul căruia a alcătuit și antologia bilingvă de poezie franceză *Les Poemes de la mer/ Poemele mării*, Ed. eLiteratura, 2017.
- ix Magda Isanos, *Cîntarea munților*, cu o prezentare de Mihai Beniuc, Ed. Ministerul Artelor, 1945, care se deschide cu poemul „Aștept Anul Unu” (v. pp. 7-8).
- x Gabriel Goian (n. 31 mai 1939, Congaz, județul Cahul), inginer la Întreprinderea Canal Apă București, atunci șeful Secției coordonare a stațiilor de pompare; soțul scriitoarei.

Pentru unii comentatori, în această lună sărbătorim un adevărat jubileu, din punct de vedere etimologic, pentru alți comentatori, 1968 nu este decât o dată, nu tocmai bună, din cauza repercusiunilor avute. Nicolas Sarkozy, la alegerile din 2007, afirma că trebuie lichidat 1968, dar nu se poate așa ceva: este o dată importantă, ca oricare alta din istoria Franței, cum ar fi Comuna, Marea Revoluție, cele două războaie. Era anul în care, sub generalul de Gaulle – ales prin sufragiu universal în 1965, pentru a doua oară, aceasta însemnând un deceniu de aflare la putere –, Franța o ducea bine. Generalul lansase o provocare Statelor Unite (logicii celor două blocuri militare: NATO și Tratatul de la Varșovia), a lăsat impresia francezilor că sunt o mare putere mondială, a stabilizat puterea francului, spusesse „Trăiască Quebecul liber!” Era un șomaj între limitele normalului, Franța o ducea bine, numai că exista o stare de spirit care a fost foarte bine surprinsă de un comentator al ziarului „Le Monde”, Pierre Viansson-Ponté, care scria că „Franța se plictisește”. Era reluarea titlului unui articol al lui Alphonse de Lamartine, despre Monarhia din Iulie. Franța se plictisea, dar de aici până la a vedea pe francezi scoțând pietrele din caldarâm, e cale lungă.

În luna ianuarie, ministrul Tineretului și Sporturilor, Missoffe, inaugura o piscină în campusul de la Nanterre, unde se încerca asigurarea de spații pentru numărul de studenți, care depășea o jumătate de milion. Atunci a fost interpelat de cineva. Raport tocmai redactase un cum tocmai redactase un raport voluminos asupra situației tineretului, un student în științe sociologice, Daniel Cohn-Bendit, l-a apostrofat: „Dumneavoastră, domnule ministru, spuneți o grămadă de lucruri, dar ignorați adevăratele probleme ale studenților”. Care erau acele probleme? Studenții nu aveau dreptul de a vizita studentele în cămine la ore interzise. Ministrul nu îl ia în serios pe interlocutor și îi spune că, dacă este excitat, nu are decât să facă un plonjon în piscină pentru a se răcori. Este făcut fascist de Daniel Cohn-Bendit, studentul care va avea apoi o carieră fulminantă.

Mai târziu, în luna martie, un grup de „excitați”, de „turbați” – cum au fost numiți – a ocupat turnul administrativ de la Nanterre. Era Mișcarea „22 martie”, condusă de Daniel Cohn-Bendit. Peste o lună, pe 24 aprilie, un membru al C.C. al P.C. Francez, Pierre Juquin, este întrerupt și nu poate să-și țină conferința. Decanul, Pierre Grappin, nu admite o asemenea stare de lucruri, cu manifestări ale felurilor grupuscule – maoiști, troțkiști, neoleniniști –, care fac zgomot și întrerup pro-

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Jubileul lui mai '68*

feșorii. Daniel Cohn-Bendit și doi dintre tovarășii săi vor fi chemați în fața Consiliului de disciplină de la Sorbona.

Vineri, 3 mai, două-trei sute de studenți au ocupat curtea Sorbonei și se aude că vor veni studenții de extremă dreapta pentru a face ordine. Rectorul Roche pune să intervină forțele de ordine în curtea Sorbonei. Surpriză totală: nu era o obișnuință ca CRS (Companiile Republicane de Securitate) să ocupe ilustra instituție. Manifestanții sunt luați, unul câte unul, în dube, studenții se adună și înconjoară mașinile poliției, strigând „Halt represioni!” (cu aluzie la nazism), „Eliberați tovarășii noștri!” Sirenele urlă, locuitorii din cartier sunt alături de studenți, iar pe 6 mai vor fi ridicate primele baricade. Pe 7 mai, șase laureați ai Premiului Nobel, printre care François Mauriac, fidel gaullist, vor redacta o scrisoare pentru președintele Republicii, cerându-i să facă un gest pentru a potoli revolta.

Vineri, 11 mai, este noaptea baricadelor, cu dispute crâncene: 400 de răniți, aproape 200 de mașini incendiate. Trebuie amintit un lucru, și anume tactica prefectului de poliție, Grimaud, care a avut inteligența de a nu se produce victime. Au fost două decese accidentale, unul la Paris și altul la Lyon, simbolice în oarecare măsură: un polițist și un student. Grimaud era un om foarte cultivat, cum erau și alți polițieni. El îl citea pe Guillaume Apollinaire, pe Rimbaud și pe alți poeți. Primul-ministru, Georges Pompidou, care nu se afla în țară, fiind într-o călătorie oficială în Afganistan, era autorul unei antologii a poeziei franceze și va deveni președinte al Franței după retragerea generalului de Gaulle.

Pe 13 mai, au fost mari manifestatii (aproape o jumătate de milion de participanți), de la Place Nation până la Denfert Rochereau. A doua zi, pe 14 mai, generalul Charles de Gaulle pleacă într-o călătorie oficială în România. El respectă calendarul oficial: are o călătorie de făcut și iață-l primit de președintele Ceaușescu. Urmează o vizită la Universitatea din Craiova, unde întâlnește și doi dintre foștii colegi de școală militară. I-a întrebat ce poate face pentru ei, dacă trebuie să le dea bani sau alte lucruri de

acest gen. „Nu, dragul nostru coleg, nu avem nevoie de așa ceva. Avem nevoie de cianură”. Ei recurgeau la semnificația cuvântului „cianură” din romanul „Condiția umană”, scris de André Malraux, care în acea perioadă era ministru Culturii. Generalul este cu totul surprins de disciplina studenților, care sunt cu părul tuns scurt. „A, uitați-vă – i-a spus el unei oficialități române –, este bine la voi. Aveți reguli, aveți o admitere la facultate, dar la noi, în Franța, studenții fac lucruri urâte, nu sunt cuminiți”. (Aceasta o povestește o oficialitate franceză, nu română.)

Generalul a trebuit să revină în Franța pe 18 mai deoarece, între timp, situația era cu totul îngrozitoare: mari manifestații pe 13 mai, greva generală (cea mai mare grevă generală din istoria Franței: SNCF, Poșta, serviciile de salubritate). Franța era în criză. Pe 22 mai, Daniel Cohn-Bendit, care plecase în Germania, la Frankfurt, nu are dreptul să revină, iar generalul apare pe 24 mai la televiziune pentru a anunța francezilor un referendum. Dar vocea îi este cu totul decepționantă, dezabuzată și obosită. Nu mai există forța, magia verbului care a știut să țină uniți pe francezi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Urmează din nou ridicarea baricadelor și lupta este aprigă. Pe 27 mai, s-au semnat acordurile de la Ministerul Afacerilor Sociale între sindicate și guvern, după un maraton de 25 ore de discuții, de negocieri. În acel moment, François Mitterrand a spus că, în starea de criză, dacă șeful statului este învins la referendum, atunci el va candida pentru postul de președinte al Republicii, ceea ce se va realiza, dar în 1981.

Pe 29 mai, Partidul Comunist face o mare manifestație de la Bastilia până la Gara Saint-Lazare, pentru a reaminti că doar comuniștii sunt capabili de a schimba starea de lucruri. Aceasta fiind întâmplare, se răspândește zvonul că generalul a dispărut. A spus că-și va petrece weekendul la Colombey-les-Deux-Églises, în regiunea natală, dar a plecat în Germania, la Baden-Baden, pentru a cere ajutor generalului Massu, care era comandantul Forțelor Armate Franceze în Germania. Știrea face senza-

ție. Generalul era însoțit de nevastă, cu bagaje, deci avea intenția de a părăsi Franța. Dar generalul Massu l-a încurajat să se întoarcă și atunci lucrurile se vor schimba. El revine și, pe 30 mai, are un discurs fulminant la radio: „Francezii și franceze, fiind deținătorul puterii republicane, naționale, am luat deciziile următoare: nu mă voi retrage – am un mandat al poporului și trebuie să-l duc la capăt; nu doresc să-l destituim pe Georges Pompidou, a cărui valoare și capacitate merită omagiul tuturor; astăzi, dizolv Adunarea Națională; sunt pentru alegeri legislative” etc. El critică sistemul comunist totalitar, care are însă rivali în această privință, deoarece erau tot felul de grupuscule de extremă stângă care voiau să ia puterea. După-amiază, pe Champs-Élysées a fost o mare manifestație pentru sprijinul generalului.

Gaulliștii vor câștiga alegerile legislative și, în acel moment, se părea că totul va reveni la normal, după 40 de zile de traversare mitică a deșertului. Acestea sunt faptele de atunci, dar, ceea ce este mai important, Franța nu va mai fi ceea ce a fost, pentru că totul s-a schimbat. Manifestațiile studentesti, care au avut inițial alături sindicatele, n-au mai avut sprijinul acestora, deoarece studenții sunt tineri și nu știu să facă politică; doar comuniștii au conducători în stare să suprimă hidra capitalistă. Aceasta era opinia comunistilor, care au primit imediat o serioasă lovitură. Apoi, s-a întâmplat o scădere a autorității prezidențiale. Charles de Gaulle și apoi Georges Pompidou au încercat să mențină prestigiul puterii președintelui, dar degeaba. Să nu uităm că generalul de Gaulle poseda retorica sa de cuceritor dar, după un an, va trebui să abandoneze puterea.

Referitor la sistemul de învățământ, ceea ce se întâmplă acum în Europa este datorat oarecum lui Mai 1968 deoarece, de atunci, totul este repus în discuție: cursurile magistrale, „mandarinatul”, mișcații șefi, sistemul de promovare. Studenții vor libertatea cuvântului, metode activ-participative (știm toate aceste lucruri acum), metode pedagogice noi. În liceu, elevii trebuie să fie crescuți într-un spirit de totală

libertate: „Fă ce vrei!”, ca la Abația Thèleme. Studenții sunt conștienți de forța lor numerică, pentru că se resimte efectul lui baby-boom de după al Doilea Război Mondial. Nu mai vor să facă sacrificii precum părinții lor, care au trăit anii războiului și au simțit mizeria de după aceea. Nu le mai pasă de niciun trecut, care pentru ei nu mai există. Modelele lor sunt romantice, revoluționare, precum James Dean, Che Guevara, Leon Troțki (cu „revoluția permanentă”) și tot felul de alte stururi din Statele Unite. Nu trebuie uitat că mișcarea din Mai 1968 este efectul și a ceea ce se întâmplase în Statele Unite în perioada anilor '60: lupte antirasiste, opoziție împotriva războiului din Vietnam, mișcări feministe, homosexualitate și ecologiste. Prin urmare, există o întreagă stare de lucruri care se va repercuta asupra acestei perioade.

Sunt de menționat tracturile, afișele, anunțurile, deoarece conțineau o adevărată „literatură” suprarealistă. Cel mai important este „Sub caldarâm, plaja”, adică este necesar mai mult timp liber, nu trebuie lucrat la foc continuu, ca în uzine. Apoi „Este interzis să se interzică!”, altă lozincă interesantă, și multe altele. Dacă privim de departe tot ceea ce s-a întâmplat, observăm că sunt oameni care spun, chiar și în epocă – prin vocea lui Raymon Aron, care era un contestatar al mișcării –, că a fost un „maraton al pălăvrăgeilor” sau o „revoluție de negăsit”. Studenții au scos pavajul, au doborât copacii, au incendiat mașinile, dar nu au făcut o revoluție, deoarece aceasta presupune mai întâi faptul de a avea arme de foc.

După acel an, învățământul va cunoaște o liberalizare totală. Se va deschide o universitate pilot la Vincennes, unde au predat profesori importanți, precum Jacques Lacan, Gilles Deleuze și alții. La Nanterre însă nu mai mergea nimic, pentru că decanul Paul Ricoeur avea destule neplăceri cu studenții, iar noi știm cine este Paul Ricoeur. Învățământul, administrația, armata, ordinea religioasă (în primul rând iezuitii) au cunoscut multe prefaceri ale legislației, încât acest moment este un fel de adio spus proletarietului, epocii moderne, prevestindu-se o nouă eră: cea a postmodernității.

* Fragmente, transcrise și traduse de autor, din conferința în plen, ținută liber în limba franceză, la Conferința Internațională „Forme discursive. Interacțiune, narațiune, reprezentare” (Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, mai 2018)

Până în prezent autoarea a cinci cărți de poezie, Luminița Dascălu avea să debuteze editorial în 1997, cu volumul „Rime fragile”, la Editura „Univers Enciclopedic”. Eu am descoperit-o odată cu volumul său din 2013, „Ținutul fratelui mai mare”, publicat la Editura „Charmides”. Remarcasem atunci în poezia ei ludic cu filon dadaist, ironia fină, întreprinderea dintre real și imaginar, scindarea eului, narativitatea, oniricul, dar și expresiile eufemistice, infuzia absurdului. Volumul de versuri „fiara. nevisătorul. trei” (Ed. „Cartea Românească”, București, 2018) păstrează toate aceste caracteristici. Luminița Dascălu revine parcă și cu o mai mare poftă de a povesti. Cele mai multe poeme din acest volum pot fi privite ca mici narațiuni în care se împletesc, uneori până la confuzie, viața cu visul, firescul cu absurdul, cotidianul cu fabulosul. Ca într-un caleidoscop se perindă tot felul de personaje, într-un melanj de anonimitate și celebritate (într-un vis se înșiră ca la „Oscar”, pe covorul roșu, tot felul de vedete: actori de cinema, dar și scriitori deveniți clasici, ale căror nume sunt sugerate strict prin citirea operelor).

Rostirea se face cu simplitate, fără zorzoane inutile. Însă vocabularul e bogat, nu prea se face economie de cuvinte, excepție fiind câteva texte în care poeta apelează la jocuri de cuvinte și aliterării, imprimând un ritm aproape muzical.

Câte un personaj își spune propria poveste într-un monolog lăsat de cele mai multe ori fără încheiere. Autoarei îi place să se joace cu mintea cititorului și din această cauză ambiguizează, ermetizează, lansează întrebări aparent retorice, dar cu cel puțin două variante de răspuns deopotrivă valide. Refuzând scepticismul, este sarcastică și dubitativă. Uneori autoarea devine ea însăși personaj, unul reflexiv, preocupat(ă) de tot felul de probleme filozofice sau sociale, dar care vorbește despre sine luându-se în răspăr, autopersiflându-se.

E cât se poate de evident din titlu că Luminița Dascălu și-a structurat cartea în trei cicluri: „1. fiara”, „2. nevisătorul” și, fără a-și trăda pofta de joc și umor, insinuând în subtitlu pleonasmul (sau tautologia?!), „3. trei”.

Ce este fiara? Acum poate mulți s-ar duce cu gândul aiurea la Apocalipsa biblică și s-ar pripi să răspundă că e vreun duh necurat. În DEX, găsim următoarele explicații ale substantivului „fiară: 1)

cartea din colet

Violeta SAVU

Imaginația ca o fiară

Animal sălbatic, de talie mare; bestie. 2) (fig.) Om crud, nemișos”. Dar... la Luminița Dascălu, fiara e incul acela pe care îl au copiii atunci când li se reproșează în glumă: „Ești o mică bestie!” Dar cel mai mult e pofta de joc, de zburdălnicie; pofta de a se hrăni cu fantastice basmelor, dar și pofta de a construi propriile lumi imaginare. E vorba așadar despre fantezie și imaginație. Această *fiară* ar fi de preferat să rămână vie în om și după depășirea primilor săi ani de viață. „fiara așteaptă poveștile și nu știe”, cu diversitatea copleșitoare de simboluri, efecte vizuale, olfactive și sonore, e unul dintre cele mai frumoase și profunde poeme ale cărții, din care decupăm primele versuri: „cum mai stă ea fiara la pândă în om și nu știe! cum mai stă ea fiara la pândă în om, în fetițe și în băieței, cum ajung ele, fetițele, bătrâne și băieții, moșnegi/ și fiara tot trează în ei este!// fiarele ascunse în copii așteaptă poveștile acelea, / le prind cu labele din față și dau cu ele de pământ./ ca niște fructe mari, ca niște bostani cad, pleosc, pleosc!// se face acolo un fel de nimic, / un smârc de miez zdro-

bit și de coji, / niște seminte împrăștiate.// dar zgomotul, / dar mirosul... / dar aburul! / fierbinte și tandru se împrăștie în lume și nu se pierde. / dimpotrivă, crește, crește, / se întâlnește cu alte zgomote, cu alte arome, / cu aburul altor fructe”.

Titlurile poeziilor variază, unele sunt scurte, concentrate, unele poezii nu au deloc titlu. Uneori titlul este dat de un vers, cum se întâmplă și în acest manierist stănescian „inima în patru labe urcă muntele inimii”, în care poeta optează pentru autoreferențialitate: „ținutul fratelui mai mare încearcă să se-adune de-o vreme-ncoa/ în urme de palme/ în urme de tâlpi/ mici, ordonate, una după alta”. Poem care se finalizează cu o mai veche obsesie – ce ar fi dacă ne-am putea folosi creierul la capacitatea maximă: „și cizmulilele mi le scot cu inimă cu tot/ în ținutul fratelui mai mare, / în cele nouăzeci de procente de creier nefolosit al lumii, / oare ninge acolo o zăpadă cu urme”. Totuși, Luminița Dascălu nu prea se află sub incidența lui Nichita Stănescu. Dacă ar fi să-i găsim cu tot dinadinsul influențe, am

spune că e narativă ca Ioan Es. Pop, îmbinând și ea nostalgia cu cruzimea; e onirică așa cum este Leonid Dimov, suprarealistă cum este Nora Iuga în volumul „Autobuzul cu cocoșăți”. Eufoniile Luminiței Dascălu sunt din familia celor barbiene și argheziene.

Aproape ca un dramaturg, autoarea noastră reușește să separe vocile personajelor, fiecare dispunând de o retorică personală. Pentru a-l propulsa pe cititor în universurile unor identități diferite, Luminița Dascălu utilizează adresarea directă, iar accentele de oralitate sunt destul de puternice.

Despre lucrurile grave, serioase, chiar tragice se vorbește aparent în glumă. „inițiativa” e un poem pe două voci. În prima parte ascultăm monologul absurd al unei femei decedate: „hai, pornește-mi odată înmormântarea/ femeile și bărbații stau adunați ciorchine la casa mea/ și voi vă faceți că nu-i vedeți...”, iar în a doua parte intervine vocea auctorială pentru a transpune liric ciclicitatea vieții: „toată lumea știa că e moartă/ și într-adevăr se adunaseră cu toții/ eu nu-i vedeam, nu-i auzeam, / ci doar, asemeni ei, simțeam în pântecul meu/ mulțimea de copii, nepoți și strănepoți/ adunați ciorchine, așteptând liniștiți/ nașterea”.

Nevisătorul e o ironie la adresa acelor indivizi cantonați în reguli, dominați de o rigoare neproductivă: „nevisătorii aleargă avizi după visele altora/ ca niște indivizi după mașini de cusut/ nu ca să le vizeze/ ci măreț să le-mplinească și-apoi în cavouri să le îngroape, / dacă se poate toate la fel, drept alinate”. Spre deosebire de primul capitol, aici sunt și câteva poeme atât de gracile și concentrate încât se pot compara cu haikuul; redăm integral „pret-a-porter”: „târziu de tot/ am înțeles/ că eu sunt nevisătorul/ că dumnezeu vizează visele în locul meu/ și mi le trimite gata visate”. Definindu-se ca *nevisătoare*, ea spune că poeta nu se autopersiflează, ci disimulează! Pentru că și în ciclul acesta se visează mult. Paradoxal, caracterul eminamente abstract nu inhibă dinamica. Dar asta nu e chiar atât de ciudat, dacă ne amintim de André Breton, care spunea: „Poetul viitorului va depăși ideea deprimantă a divorțului ireparabil între acțiune și vis”.

În capitolul „3. trei” poeta privește mai mult la viața sa personală. Devine mult mai reflexivă și introspectivă. Două excelente prozopoeeme închid volumul: „vine spre mine” și, respectiv, „stau ascunsă între sălcile de pe mal cu ochii țintă la mine”, o ars poetica așezată în rama unui mit biblic: „m-am născut eu pe mine, m-am spălat, m-am înfășat, m-am luat în brațe, m-am așezat în coșulețul smolii și mi-am dat drumul pe nil stau ascunsă între sălcile de pe mal cu ochii țintă la mine mă va găsi cineva și dând jos scutecul va citi dar a fi poezie înseamnă a coborî de tot de pe mal în barca fragilă și mamă și prunc e și jumătatea de nucă în care plutesc și jumătatea care în colț te pedepsește care cu cealaltă se-nchide și vă rostogolite pe fluviu”.

• Mihai Nechita – Peisaj

Diana ZAHARIA

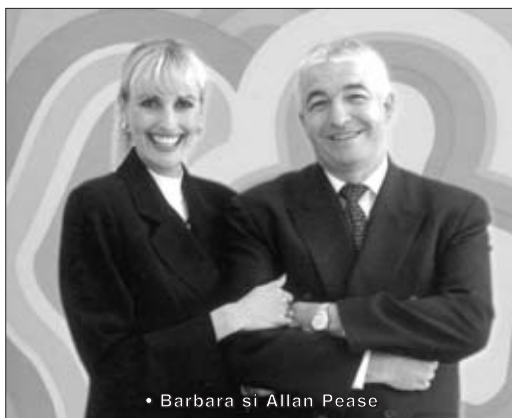
De ce?

se uită la meci și femeile se uită în oglindă?/ *Why Men Don't Listen and Women Can't Read Maps* (2007, „Curtea Veche Publishing”), *El e cu minciuna, ea vorbește-ntruna/ Why men lie & women cry* (2007, „Curtea Veche Publishing”), *De ce bărbații sunt neglijenți, iar femeile, mereu prevăzătoare/ Why he's so last minute & she's got it all wrapped up* (2008, „Curtea Veche Publishing”) și *De ce bărbații au nevoie de sex, iar femeile de dragoste/ Why Men Want Sex & Women Need Love: Unravelling the Simple Truth* (2010, „Curtea Veche Publishing”).

Deși ne-am aștepta la niște răspunsuri pentru întrebările din titluri, nu aceasta este miza cărților. Ni se spune de la început că totul poate fi explicat prin banalul dat biologic. Cele patru cărți apărute la „Curtea Veche Publishing” sunt scrise într-un stil savuros, accesibil oricărui tip de public și cu un mesaj care, deși intrigă, nu discreditează. Femeile și bărbații sunt cântăriți cu aceeași măsură, a cunoșcătorului naturii umane, iar miza este de a oferi o altă perspectivă, una analitică, spre deosebire de cunoscuta abordare motivatională a literaturii de acest gen.

Cărțile de dezvoltare personală ne conduc indirect către realitatea că femeile sunt mai preocupate decât bărbații de poziționarea socială. Nu vorbim despre egocentrism, ci despre teama de eșec. Există o întreagă filosofie a preocupărilor feminine – gătitul, curățenia, creșterea copiilor, nu? –, însă nu există nicio carte (nici măcar o broșură) care să se aplece asupra celor mai banale preocupări masculine. Este bine ca femeile să gătească, este blamat obiceiul bărbaților de a socializa la o bere și prin urmare nu îi învață nimeni să facă asta conștiincios și cu stil. Dacă discuția se mută în direcția relațiilor dintre bărbați și femei, lucrurile sunt și mai dezechilibrate în detrimentul bărbaților. Ei, doar ei sunt victimele instinctelor. Cam atât.

Cam atât până la Allan și Barbara Pease, un cuplu care dorește să echilibreze... prejudecățile. Nu să le demonstreze – cine crede că se mai poate schimba ceva în firea femeilor și, mai ales, a bărbaților? –, ci să le așeze în oglindă. Aceasta este intenția celor patru cărți ale căror titluri încep cu „de ce”, într-o încercare de analiză comportamentală centrată pe opoziția masculin vs. feminin: *De ce bărbații*

• Barbara și Allan Pease

mediu. „Unele lucruri sunt de la sine înțelese”, după cum o afirmă titlul unui subcapitol, adică „femeile sunt...” sau „bărbații sunt...” pentru că... așa stau lucrurile din punct de vedere genetic. Simțurile celor două sexe s-au dezvoltat diferit, astfel că vom avea de-a face cu comportamente diferite. Cu adevărat interesant este observarea mai atentă a acestor comportamente și nicidecum explicarea lor. Titlurile trimit astfel, cu subtilă ironie, către o bună parte a literaturii de dezvoltare personală din

mediu. „Unele lucruri sunt de la sine înțelese”, după cum o afirmă titlul unui subcapitol, adică „femeile sunt...” sau „bărbații sunt...” pentru că... așa stau lucrurile din punct de vedere genetic. Simțurile celor două sexe s-au dezvoltat diferit, astfel că vom avea de-a face cu comportamente diferite. Cu adevărat interesant este observarea mai atentă a acestor comportamente și nicidecum explicarea lor. Titlurile trimit astfel, cu subtilă ironie, către o bună parte a literaturii de dezvoltare personală din

mediu. „Unele lucruri sunt de la sine înțelese”, după cum o afirmă titlul unui subcapitol, adică „femeile sunt...” sau „bărbații sunt...” pentru că... așa stau lucrurile din punct de vedere genetic. Simțurile celor două sexe s-au dezvoltat diferit, astfel că vom avea de-a face cu comportamente diferite. Cu adevărat interesant este observarea mai atentă a acestor comportamente și nicidecum explicarea lor. Titlurile trimit astfel, cu subtilă ironie, către o bună parte a literaturii de dezvoltare personală din

mediu. „Unele lucruri sunt de la sine înțelese”, după cum o afirmă titlul unui subcapitol, adică „femeile sunt...” sau „bărbații sunt...” pentru că... așa stau lucrurile din punct de vedere genetic. Simțurile celor două sexe s-au dezvoltat diferit, astfel că vom avea de-a face cu comportamente diferite. Cu adevărat interesant este observarea mai atentă a acestor comportamente și nicidecum explicarea lor. Titlurile trimit astfel, cu subtilă ironie, către o bună parte a literaturii de dezvoltare personală din

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

După „Ploi cu soare” (2002), „Sacoșă cu fluturi” (2009), „Francesca” (2014) și „Ochiul curcubeului” (2014), Elena Bostan-Delavicev ne oferă volumul „Evadări multiple” (Bacău, Editura „Ateneul scriitorilor”, 2018). În „Poeta văzută cu «explozii de tăcere»”, prefața semnată de criticul literar Petre Isachi, sunt aruncate accente către „singularitatea” discursului poetic al autoarei, care rezidă „în fluxul energetic al privirii estetice care închide și deschide permanent tainele noastre, ca pe niște «evadări multiple» ce dau valoare lumii (ne)văzute, configurează/ potențează ne-nțelesuri, pretutindeni unde mirarea accede prin sublimare să devină filosofie existențială și conștiință de sine [...]”. Poeemele Elenei Bostan-Delavicev sunt fiicele legitime ale privirii.

Filolog suveran pe arta aventurilor Cuvântului, Elena Bostan-Delavicev are un discurs poetic evadat, parcă, din zisa lui Lucian Blaga, cel care spune despre poet că este „un donator de sânge la spitalul cuvintelor” („Elanul insulei”). Dorul, nostalgia, istoria locului și a clipei, singurătatea, „rezumatul iluziilor” și „sacrificiul iluziilor”, „trădarea

Elena Bostan-Delavicev

„Evadări multiple”

oglinzilor”, „marginile sufletului”, tăcerile sau „întrebările fără stăpân” sunt numai câteva dintre provocatoarele repere ale zămislirii scriiturii. Unele poeme sunt veritabile bijuterii estetice: „Îmi imaginez cum ar fi/ ca toate găurile/ s-o ia din loc/ și să plece în întâmpinarea/ trenurilor/ și toate cuvintele plictisite/ să inventeze oameni/ și să le dea nume./ Poate mersul meu/ ar semăna veseliei/ și s-ar opri la fiecare poveste./ iar mintea, care-mi stă-n loc/ ar aduna/ toate întrebările fără stăpân și le-ar pieptăna/ și parfuma./ le-ar ospăta copios/ și./ după o binecuvântare, le-ar oferi ofrandă/ celor orbi/ ca să-i călăuzească” („Călăuza”).

Chemările către „sunetele care nu se aud”, mâinile care au „epuizat/ toate mângâierile”, „ritmul vicelan/ al vremii”, „răgazurile/ dintre două prevestiri”, cerul care-și „amintește să plângă”, timpul ascuns „pe sub lacăte grele”, strada „banală și tristă/ ca o mușama veche/ cu

flori decolorate”, amintirile care „respiră/ prin geamuri, prin streșini și grinzi”, către locurile în care „lutul o ia la plimbare/ și trece granița fără pașaport”, „porumbelii albi, ca niște ninsori tandre” ce „troienesc/ sufletul copacilor”, primăvara care zburdă „cu toți mieii/ și cu șoapta de catifea/ a mătșorilor de salcie” sau hăituierea singurătății („Dacă simți nevoia/ unui prieten/ uită-te la singurătatea pădurii./ alege-ți un greier/ un ceas de taină./ învață pasul de mars/ înainte sau înapoi/ și./ cu prima notă muzicală./ visează că ești artist”) sunt tot atâtea ocazii de zămislire a unui univers poetic gravid de un romantism care invadează uneori imperiul postmodernismului.

În economia formatului nostru editorial amintim și motivul oglinzii, valorificat cu profit estetic. Poartă magică între realitate și iluzie, oglinda este și o replică a realității, un semn al unui Eu în căutarea certitudinilor, deși un Coșbuc

inteligent. Un „Dicționar de tipare ale vocabularului masculin” este tot ceea ce trebuie să citească femeile din această carte. Dacă el spune „Ce interesant, iubito!”, dar expresia facială nu ne convinge, trebuie doar să căutăm cât mai repede traducerea în carte, pentru că asta înseamnă, în mai toate cazurile în care o femeie spune ceva, „Încă mai vorbești?”!

De ce bărbații sunt neglijenți, iar femeile, mereu prevăzătoare (2008, „Curtea Veche Publishing”) este un ghid de supraviețuire pentru sărbători. Dacă bărbații vor considera, după această lectură, că pot face cadou această carte partenerelor și că pot, în același timp, rezolva o problemă (în cazul în care li se pare că există vreuna), se înșală. Nu-i nimic, trebuie doar să se întorcă la capitolul cu lucruri riscante de adus în casă de sărbători. Sau, esențialul: cadoul ideal rămâne și anul acesta – și următorul – o pereche de pantofi.

De ce bărbații au nevoie de sex, iar femeile de dragoste (2010, „Curtea Veche Publishing”) oferă o oglindă destul de incomodă în care să ne privim partenerii. Imaginea bărbatului ca vânător primitiv este desăvârșită aici. Însă lucrurile pot fi ținute în frâu sau reparate, iar pentru asta autorii ne livrează, așa cum ne-au obișnuit, câte o listă de sfaturi pentru orice problemă. Deși ne-am aștepta la rețete-minune, soluțiile date de autori nu sunt altceva decât ceea ce le spunem și noi prietenilor să facă atunci când au probleme. Cărțile lui Allan și ale Barbarei Pease fac în cele din urmă trecerea de la analiză la argumentație, având astfel marele merit de a ne convinge cu argumente științifice că ar fi cazul să începem să ne folosim și noi înșine de aceste sfaturi.

Ion FERCU

Originară din Turcia, Elif Shafak a devenit în ultimii ani o voce narativă contemporană foarte puternică, în critica literară afirmându-se că reprezintă versiunea feminină a lui Orhan Pamuk. În cărțile ei, se regăsesc motive din mitologia orientală și personaje care încearcă să-și croiască un destin dincolo de tradiții. Abordând teme consacrate, dar încă de actualitate (iubirea, familia, maternitatea etc.), ea își surprinde cititorul prin modul în care construiește povestea, jucându-se cu imaginația acestuia, presărând amănunte care schimbă cursul relațiilor, când acțiunea pare că devine previzibilă, iar misterul, foarte bine păstrat, constituie elementul-surpriză care elimină previzibilitatea finalului în romanele sale.

Bastarda Istanbulului este cartea pentru care lui Elif Shafak i s-a intentat un proces pentru anumite replici. Mărturisese acest aspect în volumul *Lapte negru*, dar și în o serie de interviuri, în care califică procesul ca fiind *oarecum suprarrealist, căci pentru prima dată în istorie vorbele unui personaj fictiv au fost folosite ca probe în instanță*. Scriitoarea aduce în discuție prin acest roman un subiect delicat cu privire la minoritatea armeană, despre care personajul Aram afirmă: *Armenii aparțin Istanbulului, la fel ca și turcii, kurzii, grecii și evreii de aici. Mai întâi am reușit să trăim împreună și apoi am eșuat lamentabil*.

Temele romanului sunt multe, însă mi-a atras atenția cea a trecutului și modul în care personajele se raportează la acesta. Shafak discută trecutul ca identitate națională și ca identitate individuală. Așadar, se referă la trecutul istoric, dar și la cel personal. În tendința fiecărei persoane de a distorsiona istoria se află, uneori, refuzul de a lua contact cu realitatea. Cei care trăiesc în afara țării de foarte mult timp se hrănesc doar cu povești care generalizează anumite trăsături individuale de caracter, ajungându-se astfel la stereotipuri. Există tendința firească de a încadra în anumite tipare unele trăsături sau de a căuta trăsături care corespund unor tipare, pentru că ființa umană are nevoie de a identifica rapid niște aspecte. Există și celălalt risc al celor care locuiesc în țară, dar care nu-i cunosc istoria, fie din ignoranță, fie din cauza manipuleșilor.

Discutând dacă a fost sau nu un genocid al armenilor în Turcia, Elif Shafak ajunge la concluzia că între copiii celor care au supraviețuit evenimentului și cei care au plecat este o prăpastie foarte mare. Cei care au plecat povestesc noilor generații cele întâmplate, însă de fiecare dată povestea se amplifică în intensitate sau în detalii, mai ales din dorința de a nu uita trecutul și de a nu lăsa să se repete faptele.

Gabriela GÎRMACEA

Elif Shafak și vocile interioare

Venită ca turistă americană de origine armeană la Istanbul pentru a regăsi urmele bunicii paterne, Armanoush este fascinată să descopere amestecul de civilizații și, discutând cu prietenii săi de pe o rețea de socializare, le descrie atmosfera orașului. Aceștia o apotrofează imediat, deoarece simt în relațiile ei că se află pe punctul de a-și uita trecutul. Care? Cel din poveste. Există o diferență cu privire la perspectiva asupra trecutului ca identitate istorică, pe care autoarea o subliniază foarte frumos: *Pentru asupritor, trecutul nu are nicio valoare. Asupritul nu are nimic în afară de trecut*.

Avertizând că toate statele își cenzurează istoria, Elif Shafak afirmă că există tendința de a distorsiona adevărul istoric: *Statele-națiuni își creează propriile mituri și apoi încep să creadă în ele*. Omul obișnuit are cunoștințe limitate și distorsionate despre istorie, pentru că acestea se formează în anumite contexte istorice, care țin fie de experiența personală trăită la anumite cote de intensitate, fie de unele medii care manipulează.

Recunoscând că *ne naștem cu toții într-o continuitate a timpului, iar trecutul continuă să trăiască în prezent*, Elif Shafak subliniază că individul este prin excelență subiectiv când se raportează la trecut, fie că e vorba despre cel național, fie că se gândește la cel personal. Asya crede că accesul la cunoașterea identității individuale ar putea s-o ajute să înțeleagă atașamentul altora pentru istorie și să-și croiască un viitor. Pe servetelele unei cafele frecventate împreună cu prietenii săi nonconformiști apare un citat frumos: *Nu pot schimba direcția vântului, însă pot să-mi potrivesc pânzele în așa fel, încât să ajung tot timpul la destinația mea*. Pare sloganul perfect pentru noua gene-

rație, care se pare că a învățat să se raporteze mai mult la propriul eu și mai puțin la istorie.

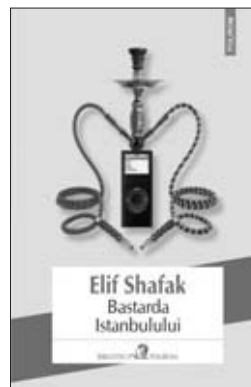
Mustafa locuiește de mai mult timp în Arizona. Fuge de trecutul său: *Dându-și seama că era din ce în ce mai detașat de trecutul lui, rupse în cele din urmă toate legăturile cu el*. Autoarea aduce prin el discuția despre înstrăinare, un fapt de actualitate. Trăind în America de aproape două decenii, personajul se stabilise mental într-un viitor nedeterminat departe de țară și de familia din Turcia. Adică va trăi într-o iluzie sau într-o utopie, care-i asigură un confort mental, și devine rezervat chiar și pe durata călătoriei în avion alături de conaționali. Fugind de trecut și ascunzându-se într-un univers interior departe de țară și de familia de origine, Mustafa nu poate fugi din fața destinului, deși are o presimțire a sfârșitului și o tentativă de a pleca subit din Istanbul.

Lapte negru a apărut în 2007 și este o autobiografie romanțată, scrisă asemenea unui puzzle care ilustrează trăirile interioare ale personajului central aflat în depresie după nașterea primului copil. Afirmând că *Această carte înfățișează felul cum mi-am acceptat diversitatea interioară și apoi am învățat să fiu Una*, Elif Shafak discută tema libertății sub mai multe aspecte: de asumare a deciziilor, de imaginație, de exprimare, de gândire etc., analizând literatura universală feminină și trecând cu ușurință de la factorul biografic sau al operei unei scriitoare la capitole în care se folosește de introspecție sau de stilul publicistic: *Vreme de săptămâni, luni și uneori ani la rând, noi ne retragem în romanele pe care le scriem; rămânem în acel cocon imaginar, inconștienți de personaje fictive, trasând destine, crezându-ne Dumnezeu*.

Lumea poate fi privită din mai multe perspective. Contemplând spectacolul oferit de stradă, Elif Shafak meditează cu privire la o decizie foarte importantă din viața unei femei: maternitatea. Nesimțindu-se sigură dacă aceasta constituie o împlinire sau presupune doar renunțarea la actul de a scrie, pe care îl iubeste enorm, scriitoarea ajunge la concluzia că în viață este importantă fericirea indiferent de profesie sau de statutul social. Unde trebuie căutată fericirea? O soluție ar fi poezia: *Să crezi în poezie înseamnă să crezi în iubire. Să crezi în poezie înseamnă să crezi în Dumnezeu*. Însă căutând exemple oferite de literatură cu femei care au decis să nu fie mame sau să nu se căsătorească, alegând statutul de scriitor profesionist, ori ale celor care au eșuat în rolurile de soții sau de mame, Elif Shafak crede că trăirea experienței presupune descoperirea unei alte fețe a lumii.

Analizând iubirea, scriitoarea o pune în relație cu invidia. Și aceasta este un sentiment uman firesc, dar poate fi înțeleasă din mai multe perspective: istorice, individuale etc. *Invidia nu este un sentiment simplu, ci o dilemă filosofică. De fapt, este atât de importantă, încât modelează istoria lumii*. Revenind la ideea că femeia are libertatea de a decide dacă dorește sau nu să fie mamă, scriitoarea observă că timpul aduce cu el regrete și invidie între cele care aleg maternitatea și cele care se dedică unei cariere. Fenomenul este valabil și invers.

Gândindu-se că actul de a scrie presupune libertate de imaginație și de exprimare (*După cum știe orice romancier, când elaborăm o poveste nu vrem să fim constrânși de limitele logicii*), scriitoarea își exprimă deschis temerile. *Să prinzi rădăcini e o premisă a căsătoriei*, afirmă ea, iar maternitatea este văzută drept un risc pe care multe scriitoare și l-au asumat, deși au eșuat: *Morrison susține că scriitorii iubesc, necesită și prețuiesc tot ce e vag. Totuși, acest vag crucial pentru literatură și creativitate poate fi apăsător pentru copiii de scriitori*. Așadar, literatura este acaparatoare: *Un romancier crede cu tărie, în adâncul sufletului, că e nemuritor*. Tot literatura îi dă sentimentul că există o diferență între statutul de romancier și condiția de mamă: *Romanciera*

este și trebuie să fie egoistă. Condiția de mamă se bazează pe „dăruire”.

Elif Shafak distinge două tipuri de mame: cele tradiționale, care cred că trebuie să renunțe la orice și să se dedice copilului, și cele moderne, care încearcă să îmbine profesia cu viața de familie. Ultima ipostază este frecvent cultivată de presă. Analizându-le comparativ, autoarea găsește că cele două tipuri au ceva în comun: *se concentrează numai pe ceea ce vor să vadă, neglijând complexitatea și profunzimea condiției de mamă și felul în care aceasta transformă o femeie și inima ei de clestar*.

Teama în fața noului statut de mamă aduce personajul central în situația de a lua decizia să se dedice în totalitate și copilului, și profesiei. Preocupată să nu eșueze în rolul de mamă, eroina va dori să facă singură totul, ajunge în depresie post-partum, consultă tot felul de psihiatri și psihologi, care-i prescriu diferite tratamente, până își dă seama că depășirea acestui moment ține de puterea interioară de a lua o altă decizie, de a nu se culpabiliza și de a accepta ajutorul celor din jur.

Cartea pare scrisă din dorința de a se elibera de anumite trăiri, dar și de a le împărtăși cititorilor o experiență generată la femeii de pretutindeni într-o călătorie prin literatură, prin diferite universuri interioare și contexte istorice, sociale, politice etc., care au influențat o serie de decizii, printre care și pe cea cu privire la schimbarea numelui. Alegerea unor scriitoare de a publica sub pseudonim bărbătesc le-a oferit acestora posibilitatea de a fi apreciate la același nivel cu literatura scrisă de bărbați și de a aborda teme similare ca sexualitatea, feminitatea sau trupul. În secolul al XXI-lea, schimbarea numelui îi dă lui Elif Shafak un sentiment de mândrie: *Pășind înainte cu toată vanitatea tinereții, chiar îmi plăcea să fiu asemuită cu o literă, deși aș fi preferat întregul alfabet*.

Lapte negru este o pledoarie pentru feminitate și feminism, pentru un echilibru între pasiune și gândire, o încercare de descoperire a identității interioare.

Filosoful Ștefan Afloroaei, membru corespondent al Academiei Române, ne tulbură încântător cu un nou discurs al esențelor: „**Fabula existențială. Cu privire la distanța dintre a trăi și a exista și alte eseuri**” (Iași, Editura *Pollrom*, 2018). Stilul seducător al volumului îmi amintește de cel al lui Alain de Botton, din „*Consolările filosofiei*” (București, Editura *Curtea Veche*, 2006), cu precizarea că Botton nu este ceea ce mediile academice înțeleg prin filosof, dar are chemări către acest univers al cugetării. Ioan-Alexandru Tofan, reflectând asupra volumului, notează fericit faptul că „fabula existențială» este un bricolaj de fragmente discursive, scene și personaje incomplete, date istorice, imagini și ficțiuni care nu «reprezintă» o realitate, ci «înfințează», ca un act de limbaj, problema gravă, cutremurătoare a propriei vieți” („*Despre sens, ca într-o fabulă, Suplimentul de cultură*, nr. 618/2018). Dacă ar fi să sintetizeze esența volumului, așa spune că este o hermeneutică profundă/ cuceritoare a nuanțelor Clipei („...ceea repede/ Ce ni s-a dat”), a sensului metafizic al amănuntelor/ zvâcolirilor din carnea și sângele cărora ne este zămisliță ființarea. Firește, „portretul” volumului schițat chiar de către autor – „Paginile de față iau cel mai adesea forma unor eseuri. [...] Aduc în atenție unele chestiuni ce par să scape preocupărilor și urgențelor noastre obișnuite.

Ion FERCU

șoaptele nuanțelor

Ipostaze ale celor omenești: a trăi, a exista și a fi (1)

La oarecare distanță de problemele curente ale zilei, există totuși nevoi sau întrebări care, uneori, ne pun viața la încercare și ne măsoară cu aparentă naivitate propria existență. [...] Bunăoară, întrebarea cu privire la distanța – uneori greu de înțeles – dintre a trăi și a exista” (*op. cit.*, p. 7) – este cel mai bun purtător de cuvânt al acestuia.

O altfel de fabulă

Universitarul Ștefan Afloroaei nu ne trimite către fabula clasică, dar nici către sensuri înrudită cu gândul lui Voltaire, care spunea că „istoria este o fabulă cu care au căzut toți de acord”. În universul „fabulei existențiale” nu sunt căutate motive de „acord”, ci căile neabătătorite care călăuzesc aventura de explorare a întrebărilor/ mirărilor/ răspunsurilor „omului de astăzi”, robit sublim de „nevoia lui de a revedea singur o anumită stare de lucruri” (*ibidem*, p. 11). Aventurieri care

feronist al cugetării, autorul ne invită către acel tip de fabulă care aduce în „atenție și altceva, pe lângă sensul de narațiune morală sau alegorică. Aname, scenariul unor acte, drama sau acțiunea ca atare, cursul unor evenimente decisive” (*ibidem*, p. 8), pornind de la „disponibilitatea omului de a se privi la un moment dat ca și cum și-ar fi străin” (*ibidem*, p. 9). Discursul volumului mă trimite uneori (și) către „Viața și vremurile lui Michael K” (București, Editura *Humanitas Fiction*, 2009), darul lui J. M. Coetzee. Firește, fabula existențială zămisliță de scriitorul cu origini sud-africane este romanescă, în vreme ce fabula existențială a lui Ștefan Afloroaei are virtuțile eseului metafizic, fiind purtătoare de șanse exploratorii și generalizatoare mult mai generoase. Prima este o fabulă existențială a colonialismului, cealaltă este una a supraviețuirii/ zvâcolirilor fiecăruia dintre noi, o fabulă a Lumii, o terapeutică a multora dintre vânățiile spiritului. Avem parte de un rar ospăț al cugetării, prin trimiterea către

vării nuanțe ale fabulei: fabula existențială, a lumii, a vieții, fabula dramaturgică a lui Hamlet, a timpului eterat (Kawabata), a eternei reînnoțării (Nietzsche, Kundera), a eului nocturn și cea a „unui mare filosof” (Dostoievski), a exilului lui Oedip (Kundera) sau a „ființelor din oglinzi” (Borges), a iubirii de frumos (Platon), a „lumii adevărate” (Nietzsche), a numelui care așteaptă chipul și a păstorului din cimitir (Saramago), a paradisului oceanian (Eliade) sau a călătorului prin stepă și a stăpânului care devine slujitorul slujitorului său (Tolstoi).

Locuit de șoapte, strigăte, destrămări, speranțe, priviri, victorii, abandonuri, hazard, îndoiele și certitudini, libertate și cătușe, de cuvinte, viață, moarte, suferință, grijă, fericire, credință, utopii, absurd, creații, zboruri/ căderi, plictis, simboluri, firimituri de adevăr, avalanșe de erori, prejudecăți, curtat de filosofie, psihologie, sociologie, tehnică, artă, literatură, religie și destin, doldora sau jefuit de frumusețe/ fericire, asediat de mirări, **Realul**,

interogat elevat de Ștefan Afloroaei prin tehnici hermeneutice care fac uneori îndărme tiparele logicii obișnuite, sedus și de virtuțile „fabulei existențiale” (invocată imperial ca o maieutică sui-generis), își devoiează mistere, își trădează esențe ale nuanțelor și se împrietenește mai mult cu noi, întrucât, rațional și afectiv, prinde contur un **sens** al supraviețuirii. Un contur care se află, desigur, pe metafizice/ mișcătoare nisipuri, căci, uneori, „...tot ce-i ne-nteles/ se schimbă-n ne-ntesuri și mai mari” (L. Blaga, „*Poezii*”, București, Editura *Albatros*, 1990, p. 4) sau, cum notează autorul, „este ceea ce constă, de exemplu, în fața aceluși vers ce amână la nesfârșit certitudinea unui sens: «Timpul mort și-nține trupul și devine veșnicie (*Scrisoarea I*)»” (*ibidem*, p. 156). Perspectiva hermeneutică asumată în volum își găsește, indirect, aplauze și în gândul filosofului Petru Bejan, cel care, schițând un cuceritor „decalog” hermeneutic, notează, între altele: „Criteriile unei interpretări reușite: consistență logică (non-contradicție), coerență argumentativă, noutate, inventivitate, credibilitate, adevărate și recunoaștere din partea publicului avizat, relevanță pragmatică” („*Hermeneutica prejudecăților*”, Iași, Editura *Fundația Axis*, 2004).

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Apărut, ca de fiecare dată, în condiții grafice deosebite, periodicul Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău a ajuns la numărul 49. În cel de-al XXVI-lea an al existenței sale, sub îndrumarea lui Gheorghe Popa, ca director fondator, și a unui colectiv de redacție harnic, perseverent și instruit, exigent din punct de vedere valoric, **Vitaliu** realizează o fericită sinteză ideatică și culturală (ca să subliniem doar o idee a lui Alexa Visarion, unul dintre semnatarii sumarul revistei de care ne ocupăm). Publicația captează pulsul cultural al orașului Bacău, dar în același timp realizează racordul național, european și internațional cu ideile care converg și conving către un set de valori împărtășite unanim și care afirmate plenar ne însușim, dând culoare și ritm existențelor noastre de zi cu zi.

Sub înrăurirea anului 100 de la realizarea unității noastre naționale, în sumarul acestei ediții au semnat, printre alții: Ioan-Aurel Pop, Ana Blandiana, Nora Iuga, Răzvan Theodorescu, Malek El Khoury, Victor Mircea, Doris Mironescu, Mircea A. Diaconu, Alexa Visarion, Antonio Patras, Ioan Holban, Alexandru Boboc, Dumitru Zaharia, Grigore Chiper, Traian Diaconescu, Ioan Moldovan, Gheorghe Iorga, Ioan S. Pop, Nicoleta Popa-Blanariu, Theodor Codreanu, Grigore Codrescu, Ștefan Munteanu, Lucian Vasiliu, George Vulturescu, Val Mănescu, Daniel Corbu, Ioan Dănilă, Gellu Dorian, Mircea M. Ionescu, Dorel

Nr. 49/2018

Vișan, Constantin Călin, Tiberiu Ionescu, Ion-Tudor Iovian, Violeta Savu, Petru Bejan, Marius Manta, Ozana Kalmuski-Zarea, Adrian Jicu și alții. Toți aceștia au semnat cu aplomb, convingere și substanță spirituală îndestulătoare eseuri, note de lectură, prezentări de carte, traduceri, comentarii, scrisori și documente, medaloane, fragmente de roman, propuneri pentru relectura unor autori relevanți.

Bogăția de idei și sentimente vizavi de unitatea indestructibilă a României ca națiune de sine stătătoare, în plan european și internațional, dar și individualitatea și structura insolită a persoanei românului ca individ de sine stătător se relevă pregnant. Se cuvine de asemenea punctată contribuția culturală strict băcăuană la evantaiul cultural cuprins de Revista **Vitaliu**, sub genericul „Se întorc valorile românilor acasă”, prin interviuri cu Alexandru Pugna, secretar de stat în Ministerul Culturii și Identității Naționale, și Pavel Sușară, critic de artă, realizate de Gheorghe Băltătescu, în calitate de reputat ziarist. De remarcat sunt

alocuțiunile lui Victor Mircea, ambasador al României în Liban, și Răzvan Theodorescu, vicepreședintele Academiei Române; nu în ultimul rând, comentariul realizat de poetul și eseistul Dan Petrușcă, intitulat „Un dar din ținuturile biblice” și care evocă plastic sărbătoarea aducerii acasă a lucrărilor lui Apostu, din ciclul „Tată și fiu”. Despre sculptori care înalță cerul la Bacău scrie inspirat, doct și pertinent și Violeta Savu. Între 2 și 27 iulie 2018 au fost oaspeți și au creat la Bacău Amancio Gonzalez Andres, Yoshin Ogata și Napoleon Tiron, artiști în mâinile cărora lemnul copacilor, învărtindu-se și mișcându-se cu măiestrie, devin opere de artă. De altfel, ilustrația revistei este realizată cu operele lor.

Despre Bicentenarul „V. Alecsandri” (14 iun. 2018) scrie cu aplomb și documentat Ioan Dănilă. Acestui eveniment autorul îi subsumează și bicentenarul botezului marelui poet (22 iun. 2018) și, de asemenea, Reuniunile Culturale „Alecsandriada”, ediția a doua (23-26 mai 2018).

Un material inedit și interesant ne este pus la dispoziție de Sabina Fănar, referitor la corespondența și polemica purtată de Mircea Eliade cu „generația Marii Uniri”, acestea privind totodată înnoirea canonului estetic al intelectualilor români.

Revista reproduce un interesant interviu, apărut în 22 ianuarie 1989 în Revista „Moscovskie novosti”, de orientare declarat liberală, realizat de scriitoarea Elena Rjevskia cu Gheorghe Vladimov, scriitor atunci emigrat în Germania de Vest și căruia Revista „Znamia” urma să-i traducă în luna februarie a aceluiași an povestirea „Ruslan cel Fidel”. Tiberiu Ionescu prezintă și traduce atât interviul, cât și povestirea „Izgonirea din Rai”, oglindă fidelă a psihologiei mai tuturor transfulgilor ruși în străinătate. Să nu uităm: Tiberiu Ionescu a fost partenerul de lucru al lui Sergiu Adam în realizarea de echivalențe lingvistice la mai multe cărți și articole apărute.

În sfârșit, Liviu Chiscop ne aduce aminte că Svetlana Paleologu-Matta a împlinit 90 de ani. Calitatea poeziilor publicate rotunjește și fascinează calitatea materialului propus și oferit cu generozitate spre lectură.

Vitaliu e o revistă care face cinste colectivului de redacție, ilustrând sintetic o activitate prodigioasă, complexă și competitivă cultural-artistică și de un înalt nivel profesionist și profesional.

Theodor-George CALCAN

cartea străină

Ionel SAVITESCU

Curtezane, concubine, metrese

amantei. Ele se suprapun. Curtezele ar putea fi descrise drept amante de profesie... Curtezele și amantele regale se bucurau de o viață încântătoare de libertate și independență la care majoritatea femeilor din vremea lor abia dacă puteau visa, dar plăteau un preț pentru asta. Dacă unele femei erau încurajate de familiile lor să devină amante sau curteze, altele erau în schimb renegate și dezmoștenite. De asemenea, ele erau adesea ostracizate de înalta societate (pp. 9-10). Dacă ilustrăm cu câteva exemple viața acestora, suntem uimiți de extravaganta în care-și duceau existența: astfel, pentru La Belle Otero s-au sinucis opt bărbați (era poreclită Sirena sinuciderii), marele duce Petru Nikolaevici o implorează: **Ruinează-mă, dar nu mă părăsi.** Faima ei a fost imortalizată în artă: **Se spune că sânii ei ar fi inspirat forma cupolelor Hotelului Carlton din Cannes...**(p. 21). Prin dispariția vulcanului andaluz se încheie epoca curtezelor din La Belle Epoque. Împreună cu Liane de Pougy și Émilienne d'Alençon, Otero forma un trio – *Cele trei grații*, aflate în rivalitate și supremație. Extravaganta Liane de Pougy a fost căsătorită cu prințul român Georges Ghica (evident, o temă de cercetare pentru Mihai-Sorin Rădulescu, autorul unei cărți despre familia Ghica), iar după moartea acestuia prin anii 1940, se călugărește. Tânăra englezoaică Cora Pearl sosește la Paris prin 1850. Excentricitățile sale au rămas de pomină: făcea baie în șampanie – același lucru i-ar fi făcut și Prințul Albert Edward (Bertie) al

Reginei Victoria, alături de câteva companioane, p.188 –, se oferă goală pe o tavă de argint, acoperită cu diverse preparate culinare. Sfârșitul i-a fost sumbru, la numai 51 de ani. Însă memoria ei se păstrează la Hotelul Grosvenor din Londra, unde în 2012 s-a deschis un apartament **Budoarul Curtezei** (apartamentul Cora Pearl). Dintre regii francezi, Ludovic al XIV-lea și Ludovic al XV-lea au excelat prin numărul mare de amante. Dar și precedenții regi ai Franței au avut amante celebre: Diane de Poitiers, Marie Touchet, Ninon de l'Enclos (căreia cardinalul Richelieu i-a oferit 50.000 de coroane pentru a petrece o noapte în compania ei). În 1705, Ninon a lăsat fiului avocatului ei, Francois-Marie Arouet (Voltaire), prin testament o sumă de bani pentru a-și cumpăra cărți. Dintre amantele lui Ludovic al XIV-lea au rămas celebre Louise de La Valliere, doamnele de Maintenon și Montespan. Doamnei de Pompadour i s-a prezis de la vârsta de 9 ani că va deveni amanta lui Ludovic XV, fiind educată în acest scop. Moare

• Liane de Pougy

O temă ineputabilă de cercetare i-a oferit prilejul lui Ian Graham*, autor de cărți cu subiecte istorice, să examineze cu minuție viața acestor femei – curteze, concubine, metrese –, într-o carte segmentată în nouă capitole și bazată pe o bibliografie bogată. Așadar, aceste curteze, concubine și metrese au existat din timpuri străvechi. (Să ne amintim, bunăoară, de Aspasia din Milet, prietena și sfătuitoarea lui Pericle, sau de Phryne, care i-a servit ca model lui Praxiteles pentru a o sculpta pe Afrodita din Cnid. Phryne a avut o rivală, pe Lais din Hyccera, căreia Demostene îi oferise o mie de drame pentru o noapte, Lais cerându-i zece mii. Iar Pericle le-a spus atenienilor: **Dacă vreți să o luați pe Aspasia de lângă mine, atunci luați-mi și viața!** – p.95), până la jumătatea secolului al XX-lea, când la Nisa se stinge La Belle Otero (1868-1965), curtezană celebră aflată sub protecția Kaizerului Wilhelm al II-lea, a Prințului de Wales (Eduard VII), a Marelui Duce Petru Nikolaevici. Dacă în antichitatea greacă familia se întemeia, de cele mai multe ori, pentru perpetuarea speciei, bărbații apăreau în societate în compania hetaerelor, în vremurile moderne regii și nobilii erau rareori satisfăcuți de soțiile lor. În trecut fie zis, aceste căsătorii erau adesea încheiate fără ca partenerii să se fi cunoscut, văzută, conversată, încât își căutau plăcerea în afara căsătoriei, luându-și curteze și metrese. Acestea erau răsplătite cu titluri nobiliare când proveneau din medii modeste, cu proprietăți, castele, bijuterii, sume importante de bani. Mai toate erau pasionate de jocurile de noroc, unde-și pierdeau banii. De multe ori erau asociate la treburile statului, iar copiii rezultați erau recunoscuți și înobilizați. În fine, între aceste curteze și amante există o deosebire: curtezana, asemenea gheșei japoneze, făcea parte din cercul intim al suveranilor; era o ființă cultivată, informată asupra politicii, știutoare de limbi străine. Marie Duplessis, în pofida unei vieți scurte, de numai 23 de ani, a fost imortalizată de Alexandre Dumas-fiul în **Dama cu camelii**, apoi de Verdi („La Traviata”), în fine, filmul **Camille** din 1936 cu Greta Garbo. Franz Liszt i-ar fi dat lecții de pian, iar mai târziu a afirmat „**că ea fusese prima femeie pe care o iubise**” (p. 33). Blanche d'Autigny l-a inspirat pe Zola în **Nana**. În schimb, amanta putea fi ocazională, aflată într-o relație de scurtă durată, putând fi oricând părăsită. Dar ce era concubina? Concubina era o soție secundară, întâlnită în Grecia și Roma Antică, în China imperială: **Nu există linii de demarcație clare și rapide între definițiile curtezei, concubinei și**

în plină tinerețe, locul ei fiind luat de doamna de Barry, care a excelat prin nesăbuința cheltuielilor. A sfârșit ghilotinată în 1793, ocazie pentru Ian Graham de a oferi detalii despre doctorul Guillotin, inventatorul ghilotinei. În 1977, la Marsilia a fost ultima execuție cu ghilotina, iar în 1981, Franța a abolit pedeapsa cu moartea. Relatarea vieților lui Grace Elliott și a Mariei Walewski încheie primele două capitole ale cărții. Dintre curtezele din Grecia, Thais l-a însoțit pe Alexandru cel Mare în campania contra persilor, luând parte la incendierea Persepolisului. Din perioada bizantină rămân celebre Teodora și o altă Thais, care au furnizat subiecte de studiu pentru istorici și romancierii. Semnalăm, în trecut, la pagina 103, o inadvertență istorică: **Imperiul Roman s-a dezintegrat în 476 e.n.** De fapt, Imperiul Roman s-a divizat în 395 în Imperiul Roman de Apus, care s-a prăbușit în 476, și Imperiul Roman de Răsărit, care devine Imperiul Bizantin. Epoca Renasterii în Italia a ploriferat în toate cetățile italiene, nu numai la Venetia, cu o sumedenie de curteze: Veronica Franco, Tullia d'Aragona etc., unele fiind acuzate de practicarea vrăjitoriei și a magiei, dar nu e mai puțin adevărat că au cochetat cu artele, au scris poezii, au furnizat subiecte de roman sau filme. Tot la Venetia au trăit Pietro Aretino, **condotier de litere**, și pictorul Tiziano. În sfârșit, nu au lipsit amantele papale. Astfel, Papa Sergius al III-lea a avut ca amantă pe curtezana Marozia (p. 268). În **Istoria loviturilor de stat în România, 1821-1999**, vol. 3, **Cele trei dictaturi** (Ed. RAQ, 2010, p. 64), de Alex-Mihai Stoenescu, se precizează că familiile regale din Europa erau contaminate de boli incurabile de la Morosia di Colonna. Carol I se mândrea ca fiind urmaș al acestei familii. Dintre regii englezi, Henric VIII este renumit pentru numărul de soții și amante, în parte explicabil: suveranul englez dorea un moștenitor (în 1533, Anne Boleyn a născut o fată, viitoare regină Elisabeta I, dar soarta ei fusese pecetluită: este arestată, judecată și decapitată în 1536), satisfacție îndeplinită de către Jane Seymour care, din păcate, se stinge la 22 de ani (p. 129) – deși la p. 271, în *Anexă*, anii

de viață ai lui Jane Seymour sunt între 1508 și 1537, deci 29 de ani. În istoria Marii Britanii, Henric VIII rămâne important și prin construirea de fortificații și nave de luptă, punând astfel bazele Marinei Regale. Din începutul secolului al XVIII-lea, în Anglia se instalează pe tron Dinastia de Hanovra. Dintre copiii reginei Victoria, Albert Eduard (Bertie) era cunoscut ca **Prințul Plăcerii**, în pofida aspectului fizic neplăcut (p. 187). Deși era căsătorit cu Alexandra a Danemarcei, Bertie a întreținut un mare număr de amante. Din această înșurire de regi și prinți englezi nu sunt omiși David (Eduard VIII), care renunță la tron pentru a se căsători cu Wallis Simpson, și actualul Prinț de Wales, Charles, care, după moartea soției, Diana, s-a căsătorit cu Camila Parker Bowles. În cele două Americi câteva curteze renumite au reținut atenția contemporanilor: Clara Ward, Klondike Kate, Fanny White, Eliza Lynch, toate cu vieți de excepție, din care nu au lipsit căsătoriile nereușite, călătoriile, dorința de îmbogățire sau moartea timpurie. Curtezele din India, Japonia și China erau renumite pentru originalitatea plăcerilor. Astfel, dacă Japonia a fost inaccessibilă străinilor, la 1853 patru nave ale marinei militare americane au forțat-o să facă comerț cu SUA. Acum începe procesul decăderii **cartierelor plăcerii** deservite de curtezele japoneze. În schimb, gheșele erau un fel de animatoare artistice (*gei* „artă” și *sha* „persoană”), cu înclinații spre muzică, poezie, jocuri și ceremonia ceaiului. China Imperială cunoaște, începând cu secolul al XV-lea, **Orașul Interzis**, unde se găseau instalate concubinele împăratului. Printre ultimele concubine renumite s-a numărat Coxi (Bună și Voioasă), care a determinat deschiderea Chinei spre lume. În anii conducerii lui Mao, concubina lui a fost interzis, dar a revenit la modă după 1990. În funcție de puterea și de averea bărbatului este fixat și numărul de amante (p. 239). Ultimul capitol al cărții este consacrat altor trei curteze notorii: Lola Montez, Mata Hari și Jane Digby, toate trei cu vieți extravagante. Lola Montez, după experiențe artistice pe diferite scene, se dedică scrisului și ține conferințe despre viața ei, Mata Hari sfârșește împușcată în anii Marelui Război, iar Jane Digby, după mai multe mariaje nereușite, devine soția unui șeic beduin, stingându-se în 1881 departe de Anglia. În fine, glosarul, anexa, lecturile suplimentare și bibliografia completează o lucrare captivantă.

*Ian Graham, *Vieți scandaloase. Curteze, concubine și amante celebre*, traducere de Ciprian Șiualea, Ed. POLIROM, 2015, 311 p.

Paul Celan

Paul Celan (pseudonimul literar al lui Paul Antschel) s-a născut în 1920, la Cernăuți, în România, într-o familie evreiască de limbă germană. După un prim an de studii în medicină la Tours (1938-1939), Celan se întoarce în țară, unde îndură persecuțiile fasciste și naziste: este internat doi ani în lagăre românești de muncă silnică; victime ale barbariei naziste, părinții săi dispar în Transnistria. În 1948, Celan se instalează la Paris, unde va fi lector la Școala Normală Superioară. Foarte repede recunoscută în spațiul germanofon și încununată de premii prestigioase precum cel al Orașului Bremen (1958) și Georg-Büchner-Preis (1960), opera sa, extrem de complexă și radical novatoare, constituie o intersecție a tuturor tradițiilor poetice occidentale și evreiești, de la Shakespeare la Madelstam, trecând prin Yehuda Halevi, Rimbaud, Valéry, Char, Michaux, Ungaretti și Pessoa, cărora Celan le-a fost un incomparabil traducător. Poemele sale, care dovedesc o atenție extremă la istorie și actualitate, surprind prin sobrietate, simplitate și prin evidența angajamentului lor de partea umanului. Opera lui Celan, și mai ales celebra *Fugă a morții* (*Todesfuge*), pe care el o considera un „mormânt” (*Grab, Grabschrift*), constituie o mărturie și o luptă împotriva oricărei forme de barbarie.

Celan s-a sinucis aruncându-se în Sena, la Paris, în 1970.

Prezentare și traducere din limba germană:
Nora IUGA

• Paul Celan și Ingeborg Bachmann

celor cosite
intră crescînd.

Într-acolo
ne poartă privirea,
cu jumătatea
asta
avem de-a face.

Văd otrava înflorînd.
În orice chip și cuvînt.

Du-te. Vîno.
Iubirea își stinge numele:
se scrie întru tine.

Întreit, împătrit

Creață izmă, izmă creață,
lîngă casă, chiar în față,

ora asta, ora ta,
discutînd cu gura mea.

Cu gura și cu tăcerea,
numai vorba nicăierea.

Cu cel larg, cu cel închis,
cu aproapele abis.

Cu eu unul, cu noi trei,
semi-prinși, semi-holtei.

Creață izmă, izmă creață,
lîngă casă, chiar în față.

* * *

ATÎTEA STELE ce
ni se întind. Eram,
cînd te-am privit – cînd? –
afară în
lumile acelea.

O, drumurile astea galactice,
o, ceasul ăsta, cîntărindu-ne
noaptele în povara
numelor noastre. Nu e,
o știu, nu-i adevărat,
că am trăit, a trecut
oarbă doar o suflare, între
Acolo și Nu-aici, și în Răstimpuri,
ca o cometă, un ochi pîlpîind
a stingere, în grote,
acolo unde s-a stîns, ședea
în superbia sînilor ei, vremea,
la care încă de-atunci, creștea
în sus și-n jos și pe lîngă, ce
e sau a fost sau va fi – ,

știu,
știi și știi, știam,
nu știam, doar

eram aici și nu acolo,
și în răstimpuri, cînd
doar nimicul sta între noi, ne-am găsit
deplin și total
unul în altul.

* * *

ACEST
DINCOLO AL TĂU azi-noapte.
Te-am luat înapoi cu vorba mea, aici
ești,
aievea e totul și o așteptare
a ceva adevărat.

În fața ferestrei
fasolea se cațără: gîndește-te,
cine crește lîngă noi și
se uită la ea.

Dumnezeu, am citit, e o
parte și a doua, mai risipită:
în moartea

• Paul Celan
împreună cu Nani Maier

* * *

DE AMBELE MÎINI, aici
unde mi-au crescut stelele, departe
de cerurile toate, aproape
de cerurile toate:
Cum
se veghează aici! Cum
ni se deschide lumea, la mijloc
prin noi!

Tu ești,
unde e ochiul tău, ești
sus, ești
jos, eu
găsesc ieșirea.

O, golul ăsta călător,
mijloc ospitalier. Despărțit,
ție îți cad,
mie îmi cazî, scăpați
unul altuia, vedem
dincolo prin:

Același lucru
ne-a
pierdut, același
lucru
ne-a
uitat, același
lucru ne-a - -

Doisprezece ani

Aievea –
rămasul, aievea –
ajunsul rînd: ...*casă*
ta în Paris – sălaş
de jertfă mîinilor tale.

Întreit respirat,
întreit luminat.

.....

Se face mut, se face surd
în spatele ochilor.

* * *

CU TOATE GÎNDURILE am ieșit
din lume: și tu acolo,
tăcut, deschis și –
ne-ai întîmpinat.

Cine
spune că totul a murit în noi
cînd ochiul s-a frînt?
Totul s-a trezit, totul a prins aripi.

Imens a venit un soare înot, senin
suflet de suflet de-a curmezișul i-au
stat, clar
categoric i-au ascuns dinainte
traectoria.

Ușor
ți s-au deschis genunchii, tăcut
s-a înălțat un abur în eter
și ce s-a înnourat nu a fost,
nu a fost un chip și dinspre noi
nu a fost
mai mult ca un nume?

Gheață, Eden

O țară e Pierduta
îi crește-o lună în sete
și ce-i în noi de gheață
scinteie în jur și vede.

Și vede că-i sînt ochii
pămînturi de lumini.

O noapte de leșie
vede un ochi copil.

Vede și vede, vedem,
te vîd, tu vezi, învie
ghețarul din Eden
Înainte ca secunda să nu mai fie.